

İDARE

Dahiliye vekâletinin aylık mecmuası

Yıl: 7

Mart 1934

Sayı:72

RESMÎ KISIM

İsmet Paşa Hazretlerinin Halkevlerinin ikinci yıl dönümü münasebetile irat buyurdıkları nutuk.

Tayinler

Vekâlet emrine alınanlar

Vekâlet inzibat Komisyonları kararları

İcra Vekilleri Heyeti kararnamesi

Tamimler

Köy tebeddülâtı

Tekaüt ve yetim muamelesi ikmal olunanlar

Umumî Meclislerin açılış tarihleri

GAYRÎ RESMÎ KISIM

Uslaştırma

Suheyp Nizami

Memur nedir ve kimdir?

A.Hidayet

Umumî idarede sa'yin İlmî tensiki

Ali Kemali

Belçikada Komün idaresi

Sabri

İdarî kaza

Ekrem

Şehirler ve Belediyecilik (Macaristanda)

K.Naci

İlâve:

Hukuku idare (Berthelmy)

M. Atif

Matbaacılık ve Neşriyat T. A. Ş. — İstanbul

1934

Resmî Kısım**Başvekil İsmet Paşa
Hazretlerinin****Halkevlerinin ikinci yıl dönümü ve
yeni 25 Halkevinin açılışı münasebetiyle
irat buyurdıkları nutuk**

— HANIMEFENDİLER, BEYEFENDİLER,

Size söz söylerken, şimdi TÜRKİYE’de bütün memleketin halkçılarını, münevverlerini ve idealistlerini toplayan bütün Halkevlerine hitap ediyorum. Her tarafta, Memleketin, anlayışta azimde ve çalışmak hırısında başlı başına kuvveti olan bütün unsurları bir tek adam gibi nefes almaktadır.

Size, bugün mevcut olan 55 Halkevine, toplanan bütün vatandaşlara müjdeliyorum, ki bu anda yirmi beş yeni Halkevi açılmış bulunuyor (Alkışlar).

Bu Halkevlerini, yeni yirmi beş Halkevini bütün Halkevlerinin ve memleketin huzurunda açıyorum. Memnun olmanız için, Halkevi ailesine karışan yeni uzuvları adlarıyla birer birer huzurunuzda sayacağım:

Adapazarı, Amasya, Bayazıt, Bergama, Bitlis, Çorlu, Düzce, Elâziz, Erzurum, Iğdır, Kula, Maraş, Mardin, Milâs, Mudanya, Muş, Sandıklı, Siirt, Silvan, Ünye, Ürgüp, Ödemiş, Uşak, Urfa ve Uzunköprü.

Yeniden faaliyete geçen Halkevlerine hep birden muvaffakiyet, büyük ilerleme, bu aziz vatana yüksek hizmetler dileyelim. (Alkışlar).

Arkadaşlar, Halkevi YENİ TÜRKİYE hayatının başlı başına bir unsuru, başlı başına bir remzidir, Yeni nesil; açık havada spor meydanında ve damaltında Halkevinde toplanıyor, Ancak böyle bir nesildir, ki beden kuvveti, fikir kuvveti ve iman kuvvetiyle YENİ TÜRKİYE'nin istikbalini kuruyor, yeni zamanın bütün sert dileklerine cevap vermeğe hazırlanıyor,

Halkevleri, kurulan bütün medeniyetlerin üstüne geçmek iddiasında bulunan TÜRKİYE CÜMHURİYETİ'nin hayati için aziz bir toplanma yeri, bütün kabiliyetleri inkişaf ettiren bir mihrak sayılmalıdır.

Halkevleri, bizim kendi anlayışımıza göre, Türk vatanında, Türk Cumhuriyetinde, ahlâk, ilim ve anlayış mefhumlarının tatbik edildiği, izah olunduğu, genişletildiği ve kökleştirilip yerleştirildiği yerlerdir. (Şiddetli alkışlar). Halkevlerinin bilhassa karakter ve ahlâk mefhumlarında oynayacağı role, büyük role bugün şu anda bütün Halkevlerinde toplanan vatandaşlarımızın dikkatlerini celbetmek isterim.

Halkevlerinde her toplanış; vatandaşın karakterini sağlamlaştırmak, yükseltmek, inceltip güzelleştirmek için yeni bir fırsat olmalıdır.

Bütün ahlâkların başında, bütün hassaların üstünde Türk vatandaşı, vatanperverliği düşünmelidir. (Alkışlar).

Arkadaşlar, vatanperverliği, Halkevlerinin, terbiye etmek için belli başlı uğraşacakları, dikkat edecekleri, ve takip edecekleri bir mevzu addetmeliyiz ve her vesile ile anlatmalıyız. Zamanın vesaiti ne kadar ilerlerse ilerlesin, memleketlerin zenginlikleri ne kadar çoğalırca çoğalsın, bir memleketin emniyeti için başlıca vasıta, esaslı vasıta ve tek vasıta evlâtlarımızın vatanperverliği ve fedakârlığıdır. (Alkışlar) .

Diğer her malzeme, diğer her vasıta ve silâh olarak kullanılacak her şey, vatanperverliğin yanında yüzüne bakılmaz bayağı bir şeyden ibarettir. (Alkışlar). Ancak milletlerin, fertlerin memleketi korumak için, memleketin yüksek, sağlam ve bilhassa masun yaşaması için icabında gösterebilecekleri fedakârlığın hudutsuz olduğunun bilinmesi, o memleketi yaşatacak olan tek çaredir.

Arkadaşlar, bütün Halkevlerinde toplananlar sözümü işitsinler! Bu zaman, gelecek zamanlar ve geçmişler gibi Türk vatanperverliğinin bu memleket hudutlarını bekleyen başlıca bir vasıta olduğunu hiç bir zaman gözden kaçırmayacaklardır. Vatanperverliğin üzerinde ısrar ettiğim bütün bu sözlerimi, dünyanın dört köşesinden türlü bulutlar geçtiği bir zamanda tarafımızdan serdedilmiş başlıca bir endişe olarak telâkki etmeyiniz. Bunu Halkevlerinde terbiye unsuru olarak bilhassa tebarüz ettiriyorsam, bu tebarüz ettirmem, dünyanın bir çok yerlerinde karışık havalara rastlıyorsa, bu bir tesadüften ibarettir.

Hakikat, geniş zamanda olsun, bulanık zamanda olsun, her zaman Türk mevcudiyetinin, vatanperverliğe ve fedakârlığa istinat ettiğini ve bu ahlâk mefhumunun bizim için esas olduğunu söylemektir.

Halkevlerinin karakter sahasındaki vazifelerini anlatırken BÜYÜK GAZİ'nin milletin yüksek karakterli olarak yetiştirilmesine verdiği ehemmiyeti tebarüz ettirmek isterim. Yüksek karakterin başlıca tecellileri doğru, haysiyetli ve çalışkan olmaktır. Halkevlerinde, bu mefhumları her vesile ile tebarüz ettirmeye, doğru, haysiyetli ve çalışkan vatandaşlar yetiştirmeye hususî bir itina gösterilmelidir.

Arkadaşlarım, bu vesile ile müspet ilimler üzerine verdiğimiz ehemmiyeti tekrar bütün Halkevlerinin dikkatleri önüne koymak isterim. Yetişen nesillere, gelecek nesillere müspet ilimlerin sade ve yaratıcı mahiyeti bütün memleketin entelektüelleri, memurları, şurada ve burada görmüş olanları her vesile ile anlatmalıdır.

Arkadaşlar, yeni nesiller bizim bulunduğumuz şartlardan daha muğlak şeraitte yaşamak için hazırlanıyorlar. Fizik, elektrik, kimya ve bu gibi müspet ilimlerin tatbikatını, bilenler - bütün Halkevlerinde toplananlara söylüyorum - her vesile ile ilmî seviyesi mahdut olanların bile kavrayabilecekleri sade şekillerle anlatmaya çalışmalıdır.

Halkevleri tekemmül ettikçe bir mektebin laboratuvarı gibi sade vasıtaları toplayarak vatandaşlara müspet ilimlerin tatbikatını göstermelidirler.

Arkadaşlar, bilinmeyen şeyler insanların iradesi üzerinde ürkütecek tesirler yapar. Vatandaşların görgüleri, bilgileri arttıkça, cesaretleri, teşebbüs kuvvetleri ve içinde buldukları şartlara ve istikbale emniyetleri artar.

Onun için yeni memleketin kurulmasında BÜYÜK GAZİ, esaslı olarak büyük bir isabetle gösterdi, ki müspet ilimlerin memlekette yayılmasına, tatbik edilmesine herkes tarafından heves edilmesi lâzımdır.

Halkevleri; içtimaî mevzularda vatani yükseltmek için sarfettikleri gayret kadar, müspet ilimleri vatanda sade ve umumî şekilleriyle yaymak için hususî bir dikkat gösterilmelidir.

Güzel san'atlar, Halkevlerinin belli başlı iştilal ettiği esaslı bir mevzudur. Halkevleri, vatanda güzel san'atlara muhabbeti, güzel san'atlardan vatandaşın terbiyesi için, vatandaşın azminin kuvvetlendirilmesi için nasıl istifade edileceğini telkin eden bir toplantı yeri olmalıdır.

Arkadaşlar, güzel san'atlar, yalnız yüksek bir insan cemiyetinin temeli olan ince ve güzel hisleri terbiye eden vasıta değildir. En sert iradeleri de yetiştirmeye vasıta olan başlıca bir münebbih, başlıca bir yürütücüdür.

Çetin bir mücadele hayatında uğraşacak unsurların, yüreklerinde kuvvet, neşe, hayat ve azim bulmaları, muvaffak olabilmeleri için, hem başlangıç noktası, hem devam vasıtası, hem neticeye ermenin tesirli tılsımı güzel sanatlardır.

.....

Halkevleri, güzel san'atların yalnız kendi cemiyetlerine ruh veren vasıta olarak değil, vatandaşları terbiye eden, onları çalışmaya hırslandıran, onları vatani güzelleştirmek ve çiçeklendirmek için daha çok iştahla teşhiz eden başlıca bir terbiye vasıtası sayılmalıdır. Burada, bütün Halkevlerini; güzel san'atları sevmeleri ve sevdirmeleri ve yaymaları için bir heyecan duymaya teşvik ediyorum. (Alkışlar.)

Halkevlerinde toplanan vatandaşlarımız;

Halkevleri bütün vatandaşların, bu vatanın ölkü sahibi, çalışmak ve çalıştırmak isteyen bütün güzide unsurların toplandı yeridir.

Bu sene bize Halkevlerinin faaliyeti hakkında verilen malûmat hepimizi memnun edecek kadar zengindir.

Fakat önümüzdeki sene yeni 25 Halkevinin birleşmesiyle toplanan, büyük camia vatana daha büyük hizmetler, daha semereli, daha feyizli neticeler vermelidir.

Arkadaşlar, bu vatanın asırlardan beri muhtaç olduğu şey, vatandaşların tek bir aile gibi toplanarak orada vatanın ilerlemesine medar olacak esaslı faaliyetleri beraber tanzim etmeleri ve beraber takip ve tatbik etmeleridir.

Halkevleri bütün vatandaşların müşterek malıdır. Halkevlerinin temiz, feyizli ve ilerler bir halde olması, bütün devlet memurlarının, vatandaki bütün entelektüel sınıfın, bütün ilerlemek isteyen unsurların müşterek malı, müşterek vasıtasıdır. Halkevlerinin her hangi bir muvaffakiyetsizliğinden doğacak her hangi bir mes'uliyet hepsinin, hepsinin boynunadır.

Arkadaşlar, Halkevlerini çoğaltmaya çalışmalıyız, Halkevlerinin sesini memleketin her tarafına işittirmeye, yaymaya çalışmalıyız. Halkevlerinin yükselmesi, her vasıta ile mücehhez olması için, devlet memurundan, vatandaşa kadar herkes aklını ve elinden geldiği kadar vasıtasını birleştirmeye çalışmalıdır.

Bütün Halkevlerine söylüyorum: Muntazam, feyizli çalışmanın temeli, müesseselerin bütçe noktai nazarından düzgün olmasını temin etmektir. Başkasının lütfuna ve yardımına ihtiyaç gösteren bir hayat, sun'î bir süreksiz hayattır. Onun devamına güvenilemez, ki feyzine ve tesirine inanılsın.

Her şeyden evvel devamlı bir hayat, o Halkevinde bulunan insanların, o Halkevinde bulunan aile efradının emin, muntazam ve devamlı yaşamasını temin edebilecek bir bütçeye akıl erdirmeleriyle mümkün olabilir. Bütçe mütevazı ve vesait mahdut olabilir, fakat her şeyden önce muntazam ve devamlı olması lâzımdır.

YENİ TÜRKLER, açıkta kırdı: spor meydanlarında ve damaltında Halkevlerinde idealist vatandaşlar toplantısı halinde yaşamakta ve yetişmektedirler. Bütün Halkevlerine geniş feyizler dilerim. (Sürekli alkışlar).

Tayinler

KAYMAKAMLAR

Kararname No. 10268

1 — Evvelce Vekâlet emrine alınmış olan Beykoz Kaymakamı İhsan Beyin iadesi tensip edilmiştir.

2 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

3/2/934

Kararname No. 10278

Münhal olan Torul kaymakamlığına vekâletinde bulunan Yozgat maiyet memuru İhsan, Birecik kaymakamlığına vekâletinde bulunan Mardin maiyet memuru Baki, Susurluk kaymakamlığına Ankara maiyet memuru Ali Münip, İncesu kaymakamlığına Kastamonu maiyet memuru Muzaffer, Osmançık kaymakamlığına Elâziz maiyet memuru-

ru Niyazi Ferruh, Ulukışla kaymakamlığına Diyarbakir maiyet memuru Nazım, Sorgun kaymakamlığına Çorum maiyet kamı Hüseyin Ferit, Feke kaymakamlığına eski Karaağaç kaymakamı Cevdet, Gönan kaymakamlığına Çubuk kaymakamı İzzet Beylerin nakil ve yeniden tayinleri tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

10/2/934

Kararname No. 10296

Münhal olan Üsküdar kaymakamlığına Çatalca kaymakamı Lütfi, Çatalca kaymakamlığına Karacabey kaymakamı Sadettin, Karacabey kaymakamlığına Şarkışla kaymakamı Remzi, Şarkışla kaymakamlığına Mucur kaymakamı Ziya, Vize kaymakamlığına Sürmene kaymakamı Sırrı, Dikili kaymakamlığına staj müddetini ikmal eden İstanbul Hukuk fakültesi mezunlarından Vilâyetler İdaresi şeflerinden Necdet Yılmaz, Suşehri kaymakamlığına vekâletinde bulunan Mektebi mülkiye mezunlarından Alâettin Beylerin nakil ve yeniden tayinleri tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

18/2/934

MEKTUPÇULAR

Kararname No. 10281

Münhal olan Erzurum vilâyeti mektupçuluğuna sabık Kulp kaymakamı Zafer Nezihi Beyin tayini tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

10/2/934

.....

—————

Kararname No. 10269

1 — Görülen lüzum üzerine Üsküdar kaymakamı İzzettin Bey Vekâlet emrine alınmıştır.

2 — Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

3/2/934

Kararname No. 102279

Görülen lüzuma binaen Artova kaymakamı Kadri Beyin Vekâlet emrine alınması tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili1 memurdur.

10/2/934

—————

Vekâlet inzibat komisyon kararları

25/2/934 TARİHLİ KARAR

Karar No. 473

Sultaniye kazası tahrirat kâtibi İbrahim Hakkı Efendi hakkında Konya vilâyeti İnzibat komisyonunca bir daha devlet hizmetinde kullanılmamak üzere müttehaz ihraç kararına vaki itirazı üzerine Vekâletçe ikinci derece tetkiki neticesinde birinci kararı veren heyete reislik yapan Müsteşar Vehbi Beyefendinin aynı karar hakkında rey vermesi usule ve kanuna mugayir olduğu hakkındaki Şûrayı Devlete ikame ettiği İdarî dava üzerine iddiasının Şûrayı devletçe varit görülmekle Vilâyetten mürsel karar ve müstenidatı mumaileyhin müdafaanamesile birleştirilerek teftiş heyeti reisi Sabri Beyefendinin riyaseti altında tekrar tetkik ve mütalea olundu:

Tetkik olunan evrak münderecatına nazaran; Konya vilâyeti inzibat komisyonunca hakkında ittihaz olunan ihraç kararında kanuna mugayir bir cihet görülmemekle tasdikine ittifakla karar verildi.

25/2/934

No. 474

Eylül 933 gayesi itibarile tahsilat nisbetinin dün olmasına ve evvelce ihtar cezasile tecziye edildiği halde yine vazifesinde lâkaydi gösterdiğinden dolayı Zonguldak Vilâyeti inzibat komisyonunca hakkında müttehas tevbih cezasının kanuna uygun olmadığından bahisle ikinci derecede tetkikini isteyen Devrek M. H. birinci daire tahsildarı İbrahim Efendinin itiraz arzuhali Vilâyetten mürsel karar ve müstenidatı ile birlikte tetkik ve mütalea olundu:

Tetkik olunan evrak münderecatına nazaran; mumaileyhin vazifesinde lâkaydi ve işinde intizamsızlık gösterdiği anlaşılmış ise de Vilâyet İnzibat komisyonunca tatbik olunan madde, suçun anasırı kanuniyesini ihtiva etmediğinden nakzile harekâtı vakıasına temas eden Memurin kanununun 28 inci maddesi mucibince ihtarla tecziyesine ve evrakın mahalline iadesine,

No. 475

Borlu nahiyesi müdürü Fuat Beyin Demirci kazası kaymakamlığı vekâletinde bulunduğu sırada mezuniyetini üç gün tecavüz ettirdiğinden hakkında inzibatî muamele tatbikine dair Manisa Vilâyetinden alınan tahrirat mumaileyhin müdafaanamesile birlikte tetkik ve mütalea olundu:

Tetkik olunan evrak münderecatına nazaran; mumaileyh müdafaanamesinde mezuniyetinden hariç kalan üç günlük zaman zarfında vazifesi başında bulunmamasını makul ve meşru gösterecek kanunî bir sebep gösteremediğinden harekâtı vakıasına temas eden Memurin kanununun 30 uncu maddesi mucibince üç günlük maaşının kat'ına.

No. 476

Elâziz iskân müdürü Sıtkı Beyin Elâzizde iskânını talep eden Arslan oğlu Mehmede yapılacak tebligatı üç ay

geciktirdiği cihetle hakkında inzibatî muamele tatbiki icap edeceğine dair Vilâyetten gönderilen evrak mumaileyhin müdafaanamesile birleştirilerek tetkik olundu:

Vaki teahhürde Sıtkı Beyin bir gûna mes'uliyeti mucip hali görölmediğinden hakkında tayini muameleye lüzum ve mahal olmadığına.

No. 477

Rüşvet almaktan suçlu Karaköse pasaport memuru Ali Efendi hakkında usulen verilen tevkif kararı üzerine mumaileyhi ciheti adliyeye teslim etmemesinden dolayı Bayazıt Emniyet müdürü Kâmil Bey hakkında inzibatî ceza tayinine dair Vilâyetten gönderilen evrakı mumaileyhin müdafaanamesile birleştirilerek tetkik ve mütalaa olundu:

Evrak üzerinde yapılan tetkikat neticesinde; mumaileyh isnat olunan suçta inzibatî ceza tayinini müstelzim bir hali görölmemekle tayini muameleye lüzum ve mahal olmadığına ve evrakın Emniyet işleri Umum müdürlüğüne tevdiine,

No. 478

Hükümet tababetinden meccanen kinin istemek, doktorun yazdığı kâğıtları imza etmemek ve Belediye dairesinde tavla oynamak gibi iddialarla Kandıra kaymakamı Mehmet Ali Bey hakkında Hükümet doktoru Nazif Bey tarafından Başvekâlet yüksek makamına sunulup tevdi buyurulan arzuhal üzerine Mülkiye Müfettişi Tevfik Talât Bey tarafından tetkikat neticesinde tenzim olunan fezleke Mehmet Ali Beyle tavla oynadığı iddia olunan kaza Belediye reisi Tevfik Beyin müdafaanamelerile dirlikte tetkik ve mütalea olundu:

Tetik olunan evrak ve fezleke münderecatına naza-

.....

ran Kandıra kaymakamı Mehmet Ali Beyle Belediye reisi Tevfik Beylerin inzibatî muameleyi mucip bir hareketleri görülmediğinden tayini muameleye mahal olmadığına,

No. 479

Genç kaymakamlığına çekmiş olduğu şifrenin şahsî mahiyeti görülmesine binaen ücretinin kaza telgrafhanesine teslim edilmesi kendisine tebliğ ve tekit edildiği halde verilen emri dinlememek ve cevap vermemeğe suçlu İznik kaymakamı Vehip Bey hakkındaki evrak mumaileyhin müdafaanamesile birleştirilerek tetkik ve mütalea olundu:

Çekilen şifrenin şahsî mahiyette görülmesi üzerine ücretinin teslim edilmesi mumaileyhe tebliğ ve tekit edildiği halde verilen emri geç ifa etmesi vazifesinde lâkaydi göstermek mahiyetinde görüldüğünden Memurin kanununun 28 inci maddesi mucibince ihtarla tecziyesine,

No. 480

933 senesi nisan ayına ait olup tahakkuk ve tahsilat yekûnları müfredat kısmında müfredat kısımlarını tutmayan rakamları okunmaz bir şekilde yazılan emvali umumiye cetvelinde ve diğer cetvelleri kontrolle defteri mahsusuna kaydını yapmayarak doğrudan doğruya merkeze yollamasından ve bu suretle verilen emirler hilâfına hareket etmesinden dolayı Tokat Vilâyeti inzibat komisyonunca kıdeminin tenziline dair verilen kararın kanuna uygun olmadığından bahisle ikinci derecede tetkikini isteyen Erbaa kazası Hususî muhasebe memuru Sadık Efendinin itiraz arzualı Vilâyetten mürsel karar ve müstenidatı ile birlikte ikinci derecede tetkik ve mütalea olundu:

Evrak üzerinde yapılan tetkikata nazaran mumaileyhin makamı vilâyetten verilen emri ifa etmediği anlaşıldığından Tokat Vilâyeti inzibat komisyonunca müttehaz kıdem tenzili kararında bir mugayireti kanuniye görülmediğinden aynen tasdikine ve evrakın mahalline iadesine,

No. 481

Eylül 933 gagesi itibarile tahsilat nisbetini haddi lâyika çıkaramadığından Zonguldak Vilâyeti inzibat komisyonunca hakkında müttehaz üç günlük maaş kat'ı kararının kanuna uygun olmadığından bahisle ikinci derecede tetkikini isteyen Safranbolu M. H. ikinci daire tahsildarı Ali Efendinin itiraz arzuhali Vilâyetten mürsel karar ve müstenidatı ile birlikte ikinci derecede tetkik ve mütalea olundu:

Tetkik olunan evrak münderecatına nazaran; mumaileyhin vazifede lâkaydi gösterdiği anlaşılmış ise de Vilâyet İnzibat komisyonunca müttehaz kararın tatbikat cihetinden nakzile harekâtı vakiasına temas eden Memurin kanununun 28 inci maddesi hükmüne tevfikan ihtarla tecziyesine ve evrakın mahalline iadesine,

No. 482

Eylül 933 gagesi itibarile tahsilat nisbetini haddi lâyika çıkaramadığından Zonguldak Vilâyeti İnzibat komisyonunca hakkında müttehaz üç günlük maaş kat'ı kararının kanuna uygun olmadığından bahisle ikinci derecede tetkikini isteyen Safranbolu M. H. dördüncü daire tahsildarı Tevfik Efendinin itiraz arzuhali Vilâyetten mürsel karar ve müstenidatı ile birlikte ikinci derecede tetkik ve mütalea olundu:

Tetkik olunan evrak münderecatına nazaran; mumaileyhin vazifede lâkaydi gösterdiği anlaşılmış ise de Vilâyet İnzibat komisyonunca müttehaz kararın tatbikat cihetinden nakzile harekâtı vakiasına temas eden Memurin kanununun 28 inci maddesi ahkâmına tevfikan ihtarla tecziyesine ve evrakın mahalline iadesine.

No. 483

1 — Ankaranın Mevcut mahallesinde 85 numaralı hanesinde mukim 326 doğumlu Periştineli Sait oğlu Lima-

na, Bostaniye mahallesi 122 numarada 316 doğumlu Adem oğlu Numan namile ve zevcesi İslam kızı Zarifeye, Ramazan kızı Arife diye 28/8/931 tarihli hüviyet cüzdanı vermek,

2 — Nazım Bey mahallesinde 168 numaralı hanede 324 doğumlu olarak kayıtlı Periştineli Hüsniye 28/10/929 tarihinde Mamak karyesinin 24 numarasında memleketi Mitrevice ve karısının ismi Cemile iken Şaziye ve tevellüdü 315 olarak kayıt ve hüviyet cüzdanı vermek,

3 — Çeşme mahallesinin 30 numarasında 324 doğumlu olarak kayıtlı Periştineli Bekir oğlu Muharremi de Osman mahallesinde 195 numaralı hanesine ve Vulçtirinli ve 317 doğumlu olarak kayıt ederek 6/5/928 tarihli hüviyet cüzdanı vermek,

4 — Leblebici mahallesinin 58 numaralı hanesinde 321 doğumlu olarak kayıtlı Nazır oğlu Okayu İzzetin mahallesinden 66 numaralı hanesine Priştineli Salih oğlu İsmail Hakkı ve 315 doğumlu olarak 2/11/928 de kayıt etmek,

5 — Ankara İmaret mahallesinin 169 numaralı hanesine, 320 doğumlu olarak kayıtlı Priştineli Salih oğlu Ramazanı mezkûr mahallenin 168 numarasına 318 doğumlu Seyranlı Hızır oğlu Ramazan anmile kayıt etmek,

6 — Priştineli arabacı Muradı Macun karyesinin 14 numaralı hanesine 316 doğumlu Rifat oğlu Şaban diye kayıt etmek,

7 — Bandırmanın 76 numaralı hanesinde 301 doğumlu olarak kayıtlı Mehmet oğlu Muharremi Ankaranın Osman mahallesinde 196 numaralı hanesine Geylanlı 305 doğumlu Ali oğlu Muharrem diye 23/5/928 tarihinde kayıt etmek,

8 — Niksarın Kapıağzı köyünden 317 doğumlu Süleyman oğlu Selimi Ankaranın Osman mahallesinde yabancı 61 numaralı hanesinde Priştineli 311 doğumlu Recep oğlu Selim diye kayıt etmek,

9 — Gümüş köyünün Şıhlar mahallesinde 108 numarada kayıtlı Mitrevieçli 320 doğumlu Ahmet oğlu Maliki Ankaranın Hacı Halil mahallesinin 57 numaralı hanesine Priştineli 313 doğumlu Ahmet oğlu Malik diye 927 senesinde kayıt etmek,

10 — Merzifonun Çamlıca köyünün 41 numarasında Mitrevieçli 321 doğumlu olarak kayıtlı Şakir oğlu Abdullahı imaret mahallesinin 184 numarasına 312 doğumlu Bekir Hızır diye kayıt etmek,

11 — Adapazarının Karakalpak mahallesinde yabancı 29 numarada 324 doğumlu Priştineli İsmail oğlu Ali ile aynı evde Bayram oğlu Sabriyi Ankaranın imaret mahallesinin 184 numaralı hanesine Aliyi 307 Sabriyi Sadri namile 312 doğumlu ve babalarının adını Bahtiyar olarak kayıt etmek,

12 — İsmi Mehmet oğlu Cemal olan şahsa Halil oğlu Hüseyin namile hüviyet cüzdanı vermek,

13 — Aktaşta mukim Halil oğlu Mustafaya Salih oğlu Mustafa namile hüviyet cüzdanı vermek,

14 — Aziz oğlu Ramazanın Bekir kızı 328 doğumlu Ayşe ile 329 da izdivaçları esnasında bir gûna vesaika müstenit olmaksızın Ayşe namına müceddeden 4/6/929 tarihli bir hüviyet cüzdanı vermek ve bu hüviyet cüzdanının diğer boş bir hanesine sicil kaydında olmadığı halde Ayşenin 17 yaşını ikmal ettiğini tevsik için tevellüdü 17/3/928 doğumlu kaydını ilâve eylemek, maddelerinden dolayı Ankara eski Nüfus müdürü Kâmil Bey hakkında yapılan tahkikat neticesinde tanzim olunan fezleke mumaileyhin müdafaanamesile birlikte tetkik ve mütalea olundu:

Tetkik olunan evrak münderecatına nazaran mumaileyhe isnat olunan suçların vaki ve muhakkak bulunduğu ve müdafaanamesinde serdettiği esbap varit görülmediğinden devlet ve efratça mazarratı mucip olan bu e'falinden dolayı Dahiliye memurları kanununun 21 inci maddesi mucibince memuriyetten ihracına,

No. 484

Yalova kaymakamı Şefik Beyin kazası dahilindeki mektep inşaatına fevkalâde alâka gösterdiği cihetle takdirname ile taltif edilmesi hakkında İstanbul Vilâyetinin iş'arına atfen Maarif Vekâletinden yazılan 15/2/934 tarih ve 51494 sayılı tezkere okundu:

Mumaileyhin takdirname ile taltifine.

No. 485

Eruh kaymakamı Hayri Beyin Maraş Vilâyeti kazalarındaki kaymakamlıklarına ait hizmetlerinden bahisle Vilâyet İdare heyetinden aldığı 83 sayılı mazbata mucibince takdirname ile taltifi hakkındaki komisyonumuza muhavvel istidası okundu:

Takdirname istida ile istenilmeyeceğinden bu husustaki istida ve merbutatının muamelât dosyasında hıfzına.

No. 486

Mardin Vilâyeti mektupçusu Eşref Beyin vilâyetin çok ve ehemmiyetli işlerini tam bir intizamla çevirdiğinden takdirname ile taltif edilmesi hakkında mezkûr vilâyetten alınan 1/12/933 tarih ve 179/1382 sayılı tahrirat okundu:

Mumaileyh vazifesini ifa etmekte olduğundan takdirine lüzum görülmediğine karar verildi.

.....

**Takdir ve tezkiye edilen merkezden
mansup memurlar
VALİLER**

Muş valisi Mithat Bey

Hayvanlar vergisi kanununa tevfikân ittihaz ettiği isabetli tedbir ve gösterdiği çok ciddî alâka semeresi olarak geçen seneye nazaran külli miktarda fazla hayvan kayıt ve hâzineye o nisbette fazla varidat temine muvaffak olduğundan Maliye Vekâletince takdirname ile taltif edilmiştir.

Ankara Vali muavini Sâlahattin Bey

Ankara Vilâyetinde teşkil edilen idare heyetinin tarihi teşekkülünden bugüne kadar olan muamelâtındaki intizamın temini hususunda ve teşkil gayesinin tahakkuku için gösterdiği verimli faaliyetinden dolayı Vekâletçe takdir edilmiştir.

Ankara İdare heyeti azaları:
Ankara İdare heyeti azalarından
Enver Bey

Ankara Vilâyetinde teşkil edilen İdare heyetinin tarihi teşekkülünden bugüne kadar olan muamelâtındaki intizamın temini hususunda ve teşkil gayesinin tahakkuku için gösterdiği verimli faaliyetinden dolayı Vekâletçe takdir edilmiştir.

Ankara İdare heyeti azalarından
Hakkı Haydar Bey

Ankara Vilâyetinde teşkil edilen İdare heyetinin tarihi teşekkülünden bugüne kadar olan muamelâtındaki intizamın temini hususunda ve teşkil gayesinin tahakkuku için gösterdiği verimli faaliyetinden dolayı Vekâletçe takdir edilmiştir.

Ankara idare heyeti azalarından
Yahya Sezai Bey

Ankara Vilâyetinde teşkil edilen İdare heyetinin tarihi teşekkülünden bugüne kadar olan muamelâtındaki intizamın temini hususunda ve teşkil gayesinin tahakkuku için gösterdiği verimli faaliyetinden dolayı Vekâletçe takdir edilmiştir.

KAYMAKAMLAR

Yalova kaymakamı Şefik Bey

Köylere varıncaya kadar yol ve telefon yaptırmak ve Köy kanununu hakkile tatbik ederek fevkalâde kudret ve gayret gösterdiğinden İstanbul Vilâyetince takdir edilmiştir

İskilip kaymakamı Baha Bey

Amelei mükellefe sevkîyatında ve yol işlerinde gösterdikleri faaliyetinden dolayı Çorum Vilâyetince takdirname ile taltif edilmiştir.

Alaca kaymakamı Necip Bey

Amelei mükellefe sevkîyatında ve yol işlerinde gösterdikleri faaliyetlerinden dolayı

.....

	Çorum Vilâyetince takdirname ile taltif edilmiştir.
Reşadiye kaymakamı Ahmet Bey	Lice kaymakamlığında bulunduğu sırada Musa Mehmet Ali Çetesinin tenkil ve imhasındaki faaliyetinden dolayı Diyarbekir Vilâyetince takdir edilmiştir.
Erüh kaymakamı Hayri Bey	Ulukışla kaymakamlığında bulunduğu sırada Emvali umumiyenin tahakkuku ve tahsili hususundaki mesaisine binaen Niğde Vilâyetince takdir edilmiştir,
Tuzluca kaymakam vekili Mehmet Bey	Şifre ile yazılan bir iş hakkında açık telgrafla cevap verdiğiinden dolayı Vilâyetçe ihtar tecziyesile tecziye edilmiştir.
Akçaabat kaymakamı Hazım Bey	Müstacel işlerin cevabını vaktile vermemesi dolayısıyla muamelenin teahhürüne sebebiyet verdiğiinden Vilâyetçe ihtar tecziyesile tecziye edilmiştir.

—————

İcra vekilleri heyeti kararnameleleri

Kararname No. 2/60

2097 sayılı kanun ve nizamnamesi ile 2264 sayılı kanun mucibince 1 inci teşrin 1933 tarihinden itibaren faaliyete başlayan Tekâüt Sandığı İdare Heyeti ve Merkez teşkilâtına ait ilişik bütçe ile muamelâtın sureti icrasına müteallik talimatnamenin tasdiki; Dahiliye Vekilliğinin 31/12/1933 tarih ve 6/872 sayılı tezkeresi ve Maliye Vekilliğinin 22/1/934 tarih ve 19 1/34 sayılı mütaleanamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 23/1/934 de kabul olunmuştur.

23/1/934

TEKAÛT SANDIĞI İDARE HEYETİ VE MERKEZ TEŞKİLÂTI BÛTÇESİ

Fasıl	Madde	Maaş ve ücretler	Lira
1	1	Maaşlar (Müdür, Mümeyyiz, altı aylık, kâtip yedi aylık, diğer kâtip sekiz aylık)	2349
1	2	Ücretler (beş aylık) ⁽¹⁾	730
1	3	Ankara tazminatı	390
Masraflar			
2	1	Mefruşat ve demirbaş ⁽²⁾	650
2	2	Defterler ve evrakı matbua	100
2	3	İcar bedeli (beş aylık)	360
2	4	Tenvir ve teshin	250
2	5	Kırtasiye	100
2	6	Müteferrika ücreti	80 200

¹ 40; liralık bir müvezzi 30 ve 25 liralık iki odacı elli liralık bir daktilo.

² Daktilo makinesi dahil

2	7	Telefon tesis, mükâleme ve posta telgraf	
2	8	Harcırah	150
2	9	Mukavele ve mahkeme masrafı	100
Tahsisatlar			
3	1	Reis ve aza tahsisatı ⁽¹⁾	2000
Yekûn			7409

**2097 VE 2264 NUMARALI KANUNLARA GÖRE
TEŞEKKÜL EDEN (TEKAÛT SANDIĞI MERKEZ
BÜTÇESİ) TALİMATNAMESİ**

Madde 1 — 2097 numaralı kanun ve nizamnamesi ve 2264 numaralı Ankara Belediyesi ve İstanbul Mahallî İdaresi Memurları Tekaüt kanunu mucibince Vilâyet ve Belediye bütçelerine konarak Bankaya yatırılacak olan paradan 7409 lirası Tekaüt Sandığı Merkez bütçesinin sekiz aylık varidat kısmını teşkil eder.

Madde 2 — Hususî idareler Tekaüt Sandığı merkez masrafları sekiz aylık yekûnu 7409 lira olarak tasdik edilmiştir.

Madde 3 — Sandık Merkez bütçesi sarfiyatında Sandık müdürü muhasibi mes'ul, mümeyyizi tahakkuk memuru vazifesini görürler.

Madde 4 — Sandık Merkez bütçesinden yapılacak sarfiyat Sandık idare heyeti reisi veya reis vekili ile Sandık müdürünün imzaları altında yapılır.

Madde 5 — Sandık Merkez bütçesi muamelâtında hususî idarelere ait malî hükümler tatbik olunur.

Madde 6 — İlk tesisat için masraftan yapılacak mübayaat Sandık idare heyeti kararla yapılır.

Fasıldan fasıla münakale yapılması ve munzam tahsisat verilmesi İcra Vekilleri Heyetince ve maddeler arasında münakale Sandık İdare heyetince yapılır.

Madde 7 — Bu talimatnamenin icrasına Sandık idare Heyeti Reisi memurdur.

¹ Reise yüz azalara yetmiş beşer lira üzerinde aylık tahsisat.

Tamimler
EMNİYET İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
S. I.

No. 284

1 — Şehir ve kasabalar arasında seyrii sefer yapan otomobil, kamyon, araba gibi nakil vasıtalarının çok yük almak ve köhne bir halde bulunmak yüzünden çok defa feci kazalara sebebiyet verdikleri ve ekserinin yarı yolda kalarak yolcuların mutazarrır oldukları görülmektedir.

2 — Bu kabil kazaların ve mütemadiyen halkı izrar eden hâdiselerin önüne geçilmesi için:

A: Mevcut nakil vasıtalarının mütehasıslar tarafından sıkı sıkı muayene ve kontrol ettirilerek makineleri bozuk ve arabaları köhne olan otomobillerin faaliyetten men'i.

B: Bilhassa kış mevsimi sırasında yolların çamur ve arızalı olması dolayısıyla fazla yük veya yolcu almalarına mümanaat edilmesi tamamen tebliğ olunur efendim.

13/2/934

Ş. III

No. 850

Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü Müdürler Encümeni ve Polis divanları tarafından verilen inzibatî cezalara, alâkadar memurlar tarafından bazan sekiz on ay gibi uzun bir zaman sonra itiraz edildiği geçen muamelelerden anlaşılmaktadır.

Memurin ve Polis teşkilâtı kanunlarına tevfikan verilen inzibatî cezalara, Memurin kanununun 37 inci maddesi mucibince kararın kendilerine tebliği tarihinden itibaren en çok on gün zarfında itiraz etmek lâzım olup bu müddetin mürurundan sonra vuku bulacak itirazların tetkikine kanunen imkân yoktur. Zabıta memurlarının, kanunun bu hük-

.....

münü bilmemeleri yüzünden kanunun kendilerine verdiği haktan istifade edememektedir, inzibatî cezaya maruz kalan memurların yapacakları muamele aşağıda gösterilmiştir :

1 — Zabıta memurları, Emniyet Müdürlükleri nezdindeki Polis divanları tarafından verilen inzibatî cezalara, kararın kendilerine tebliği tarihinden itibaren azamî on gün içinde Emniyet işleri U. Müdürlüğüne müracaat ederek kararın temyizden tetkikini talep edebilirler.

A — Müdürler Encümeni tarafından verilen cezalar hakkında da yine kararın kendilerine tebliği tarihinden itibaren on gün zarfında Devlet Şûrasına müracaat hakları vardır.

B — Bu müddetleri geçiren memurların itiraz ve temyiz hakları sakıt olur.

2 — Gerek Müdürler Encümeni ve gerek Polis divanları tarafından verilen her nevi inzibatî kararların ilmühaber mukabilinde alâkadar memurlara tebliği mecburî olduğundan bu hususun ihmal edilmemesi.

3 — Divanlar tarafından verilen memuriyetten ihraç kararına itiraz vuku bulduğu takdirde bu kararın nakzedilmesi ihtimali mevcut olduğundan salâhiyettar merci tarafından yapılacak tetkikatın neticesine kadar o memurların yerine kimse tayin edilmemesi tamamen tebliğ olunur efendim.

15/2/934

No. 1087

Hakkı tayinleri Vilâyata ait bilumum zabıta memurlarının Emniyet işleri U. Müdürlüğüne tutulan sicilleri üzerinde bu kere yapılan umumî tetkikatta ahvali harbiye dolayısıyla istilâya uğrayan bazı vilâyet memurlarının istilâ ve istirdat üzerine memuriyet vaziyetlerinin ne şekilde devam ettiği malûm olmadığı gibi bazılarının da safahatı memuriyetini gösterir muvazzah künye pusulalarının bilhassa si-

.....

cile esas olacak nüfus ve askerlik tezkereleri sureti musaddaklarının dosyalarında bulunmadığı görülmüştür. Bu noksan muamele yüzünden ansızın vefat eden bir çok memurların aileleri ve tekaütlüklerini dileyen bazı memurlar bu yüzden uzun zaman maaşsız kalmaktadırlar.

Memur ve yetimlerin mağduriyetlerini mucip olan bu vaziyetin önüne geçilmek için aşağıda gösterilen evrakın ihzarı lâzımdır:

1 — Her memurun yeni harflerle aldıkları hüviyet cüzdanlarının makine ile yazılmış musaddak sureti,

2 — Memuriyete girdikten sonra mahkemelerce yapılmış yaş tashihlerinin hüviyet cüzdanı suretinde gösterilmesi.

3 — Takdir ve tecziye hariç olmak üzere her memurun devlet hizmetine duhulünden itibaren safahatı memuriyetinin kâffesini gösteren birer künye pusulası.

4 — İşgal ve istirdat edilmiş memleketlerde memur olarak bulunup ta işgal dolayısıyla başka mahallere giden veya işgal olunan memlekette kalan memurların bu vaziyetlerinin tarihlerde birlikte muntazam künye pusulasında gösterilmesi.

5 — Memurların her memuriyete tayin ve infikâk tarihlerinin şüpheye mahal bırakmayacak şekilde sarih olarak künye pusulasına derci.

6 — Askerî terhis tezkeresi musaddak sureti.

Bunların muntazam surette yapılarak en çok on beş gün içinde gönderilmesinin alâkadarlara tebliğ edilmesini rica ederim efendim.

26/2/934

Ş. IV

No. 825/25

Resmî izin almaksızın kendi arzusile Fransız askerlik hizmetine giren Muşlu Ömer oğlu Bahtiyarın vaziyeti 1312 numaralı kanunun 9 uncu maddesine tevafuk ettiğiinden İç-

.....

ra Vekilleri Heyetinin 12/2/934 tarih ve 13840 numaralı kararile vatandaşlıktan ıskat edilmiştir.

Mumaileyhin Türk hukukundan istifadesine ve millî hudutlarımız dahiline girmesine meydan verilmemesi tamimen rica olunur efendim.

5/2/934

—————

No. 825/25

Sahillerimizde balık avlamak maksadı zahiresi altında karasularımıza kadar sokuldukları görülen ecnebi balıkçı kayıklarının sahillerimizi ölçmek ve sahile yakın gömülen paraları çıkarıp kaçmak ve kaçakçılık yapmak ihtimali bulunduğu anlaşılmaktadır. Binaenaleyh bu hususta azamî tekayyüdatta bulunulması ve bundan sonra sahillerimize yanaşacak olan bu gibi sandalların hangi memlekete ait oldukları mümkün ise tahkiki ile iş'arı tamimen rica olunur efendim.

5/2/934

—————

No. 579/20

1312 numaralı Türk vatandaşlığı kanununun 7 inci maddesine tevfikan İcra Vekilleri Heyetinin 20/8/933 tarih ve 14844 numaralı kararile İtalyan tabiiyetine geçmesine izin verilen ve elyevm Triyestede bulunan Kayserinin Keçikapı mahallesi (5) numaralı hane üzerine 1494 doğumu ile kayıtlı Manuk oğullarından Ohannes oğlu Dikranın bundan sonra Türk hukukundan istifadesine ve millî hudutlarımız dahiline girmesine meydan verilmemesi tamimen rica olunur efendim.

5/2/934

—————

No. 577/18

Setrak oğlu Aram Pınarcıyan ismindeki şahsın vaziyeti 1041 numaralı kanuna tevafuk ettiğinden dolayı İcra Vekilleri Heyetinin 26/11/933 tarih ve 15359 numaralı kararile vatandaşlığımızdan ıskat edilmiştir.

Bu adamın bir daha Türk hukukundan istifadesine ve millî hudutlarımız dahiline girmesine meydan verilmemesi tamimen rica olunur efendim

6/2/934

No. 826/27

Yüksek Vekiller Heyetinin kararile vatandaşlığımızdan ıskat edildikleri 159/7739 numara ve 13/12/1933 tarihli tamimle bildirilen Viranşehirli İbrahimpaşa zade Mahmut ve biraderi Haldin mezkur tamimde isimlerinin sehven Mehmet ve Halit olarak yazılmış olduğu anlaşıldığından tashihi tamimen rica olunur efendim

6/2/934

MAHALLİ İDARELER UMUM MÜDÜRLÜĞÜ**No. 349/20**

Belediyeler Bankasından alınan borç para mukabilinde Belediyelerce teminat olarak Bankaya birinci derecede ve birinci sırada ipotek edilecek gayri menkullerin ikraz sırasında yaptırılacak takdiri kıymet muamelesi masrafı borç isteyen Belediyece verilmek üzere mahallinin en Büyük Mülkiye memuru tarafından tayin edilecek bir İdare memurunun reisliği altında Nafia Vekâletine mensup bir mühendis veya fen memuru ile, İstanbulda Emniyet San-

.....

diğı muhamminlerinden ve diğer mahallerde Ticaret Odaları azasından veya en Büyük Mülkiye memurluğunca ahli vukuftan intihap edilecek bir zattan mürekkep 3 kişilik bir komisyon marifetile bu gayri menkullerin kıymetlerinin ikraz sırasında takdir ettirilmesi mezkûr Banka idare Meclisince münasip görülmüş olduğundan bu şekilde muamele ifası ve keyfiyetin Belediyelere bildirilmesi tamamen tebliğ olunur efendim.

—————

No. 349/25

1/1/934 tarih ve 513/186 numaralı tahriratı umumiye ile bildirildiği veçhile Belediyeler Bankasının veznedarlığının badema İş Bankasınca yapılması kararlaştırılmış olduğundan Belediye btçelerinden verilecek olan % 5 lerin ve Belediyelerin yapacağı istikraz ve saireden ödeyecekleri mebaliğin bundan böyle İş Bankası olan yerlerde İş Bankasına ve şubesi olmayan yerlerde İş Bankasının muhabirliğini deruhte eden Ziraat Bankası şubelerine, İş Bankasının Ankara merkezindeki 1566 numaralı Belediyeler Bankası hesabına mahiyeti tasrih edilmek üzere yatırılması icap ettiği halde bazı Belediyelerin bu tahriratı umumiye hükmüne muhalif olarak İş Bankası şubesi olan yerlerde Ziraat Bankasına tevdiatta buldukları anlaşılmış olduğundan yanlış muameleye meydan kalmaması için yukarıda yazılı 513/186 numaralı tamim dairesinde muamele ifasının tekrar bilmum Belediyelere bildirilmesi tebliğ olunur efendim.

—————

ÖZ :

Belediye memurlarının hayat sigortalarına dair

No. 349/27

Belediye memurlarının hizmetten çekildikleri vakit kendilerinin ve vefatlarında ailelerinin terfihini temin için Belediyeler Bankası esas nizamamesinin 60 ıncı maddesinde yazılı bulunan Belediye memurlarının şahıslarının sigortası hakkında mezkûr Bankaca yapılmakta olan tetkikata esas olmak üzere lüzum görülen muamelâtın derci zımında hazırlanan cetvelden nüsha leffen gönderilmiştir. Bu cetvellerin vilâyetiniz dahilindeki bütün Belediyelere tevdi ve cetvellerin sıhhatli olarak doldurulup tasdik edildikten sonra Vekâlete gönderilmesini tamimen tebliğ olunur efendim.

21/2/934

ÖZ :

Münakale mazbataları H.

No. 291/27

Bütçelerde yapılacak münakale ve alınacak munzam tahsisatlar hakkında gönderilmekte olan mazbataların malî senenin son günlerinde Vekâlete gelmesi bu mazbataların kararı âliye arz edilerek vaktinde tebligatını güçleştirmektedir.

Halbuki mezkûr münakale ve tahsisatı munzamaların bütçe senesi zarfında sarfi icap ettiğinden geçen senelerde olduğu gibi bütçelerde yapılması lâzım gelen mübrem ve zarurî münakalelerin şimdiden düşünülerek bu hususta tanzim olunacak mazbataların nihayet 15 Nisana kadar merkezde bulundurulmak üzere gönderilmesi ve bu tarihten sonra gelecek mazbataların hiç bir suretle kabul edilmeyeceği tebliğ olunur efendim.

22/2/934

NÜFUS İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

Ş. I

ÖZ :

Borçlanma kanununun birinci maddesi H.

No. 2034/1015

14 Kânunusani 926 tarihli borçlanma kanununun birinci maddesinde bütün mübadil, muhacir ve mültecilere ve memleket dahilinde naklolunanlara her ne suretle olursa olsun verilen emlak ve arazinin bedelleri verildikleri tarihteki kıymetleri üzerinden borçlandırılacağı açıkça yazılmakta ve borçlanma kanunu izahnamesinde adiyen verilen malların verim ve teslim tarihindeki vaziyetleri ve aynı tarihte emsalinin peşin para ile satıldığı bedelleri göz önünde tutularak değer biçileceği ve 10/3/929 tarihli ve 7736 sayılı kararname ile kabul edilen talimatnameye bağlı izahnamede adiyen verilen malların keşif ve rayice göre kıymetlendirileceği izah edilmekte olduğu halde kıymet takdirindeki güçlükler göz önünde tutularak hem teffiz ve hem tahsis suretile verilen malların kıymetlendirilmesi hakkında Maliye Vekâletiyle tekarrür ettirilen şekil 30/5/929 tarihli ve 78573 numaralı tamimimizle tebliğ edilmiş ve 302 tarihli Emlak nizamnamesinin cari olduğu yerlerde emlak ve araziye konulan kıymetlerin on misli ve 326 tarihli müsakkafat kanununun cereyan ettiği mahallerde mevzu kıymetlerin sekiz misli üzerinden borçlanma muamelelerinin yapılması lüzumu bildirilmiştir.

Mütevali istilâlara ve tahriplere maruz kalmış ve muharebelerden evvelki senelere nispetle nüfusu azalmış ve muhtelif sebeplerle iktisadî faaliyet ve ehemmiyetini kaybetmiş olan yerlerde harpten evvelki tahrir kıymetlerinin bir mislini bile muhafaza edemeyen emlak ve uzun seneler

metruk ve bakımsız kalmış ve kiracıların ellerinde tahribe uğramak suretile mevzu kıymetlerini gün geçtikçe kaybetmiş olan evlere ve senelerce işlenmemek sebebiyle inbat kuvvetlerini kaybetmiş ve yeniden işlenmesi de büyük masrafa bağlı kalmış topraklara eski kıymetlerinin sekiz, on misli kıymet konulması muhacirleri altından kalkamayacakları ağır bir yük altında sokmuş ve iskân mevzuatının varmak istediği ülkünün tersine olarak bu kütlenin vaziyetini güçleştirmiş ve bazı muhacirleri borçlandırıldıkları malları geri bırakmak için teşebbüsatta bulunmağa sevketmiştir.

Adi iskân suretiyle verilen malların yirmi senede ödenmek üzere borçlandırılmasından maksat, hem Hazîneyi zarardan kurtarmak ve hem de muhacirlerin müstahsil ve memlekete faydalı bir hale gelebilmelerini kolaylaştırmak ve toprağı da işletmek olduğu halde Hâzineye fazla para kazandırmak gayretile aldıkları mallara fazla kıymet konularak bu zavallıları ödeyemeyecekleri ağır bir borç altında bırakmak, neticede alacağını tahsil edememek yüzünden hem Hâzinenin mutazarrır olmasına ve hem de muhacirlerin sefaletе düşmelerine sebep olmak demektir.

Binaenaleyh:

1 — Eski tamime göre kıymet biçilmiş olanlardan:

A: Vaktinde itiraz edilmemiş ve alakadarlarca kabul edilerek muameleleri tekemmül etmiş olan muameleler hakkında yapılacak bir şey yoktur.

B: Kendilerine tebliğ edilip te vaktinde itiraz etmiş ve itirazları üzerine yeniden tetkikat yapılmamış bulunanlar hakkında kıymetler İdare Heyetlerince tetkik ve (2) inci maddeye göre yeniden tespit olunabilir.

C: Alâkadarlarına resmen tebliğ edilmemiş olanlar resmen tebliğ olunur. Bu tebliğden sonra itiraz edenler olursa bunların itirazı idare Heyetincede, tetkik edilip (2) inci maddeye göre yeniden kıymet konur.

2 — Henüz kıymet biçilmemiş olanlara ve bundan sonra borçlanma kanunu mucibince verileceklere biçilerek ve borçlanmaya esas olacak kıymet bu kanunun (1) inci

.....

maddesinde ve izahnamesinde tasrih edildiği veçhile teslim zamanındaki kıymetler olacaktır. Ve izahnamede gösterilen sakilde yapılacaktır.

İdare Heyetlerince seçilecek ehli hiberenin veya takdiri kıymet komisyonları azalarının, Devletin ve, Hâzinenin menfaati bu emlâk ve topraklara değerinden yüksek kıymet biçmekte değil bilâkis bu emlâkin ve toprakların imar edilmesinde ve alâkadarlarının müstahsil hale, geçmesinde olduğunu takdir edecek ve hem Hâzineye ve hem de alâkadarlara karşı bitaraf kalabilecek zevatlardan olmasına dikkat edilmelidir.

Tamimen tebliğ olunur efendim.

ÖZ :

Tabiiyet meselesi cereyan etmekte olanlara verilecek pasaport vizesi H.

Ş. II

No. 3056/1144

Tabiiyet vaziyetleri tetkik edilmekte olan bazı kimselerin şahsî işleri icabı olarak memleketimiz haricine çıkmak istedikleri zaman göstermiş oldukları pasaportlarına Vilâyetlerce vize verilmediği vuku bulan müracaatlardan anlaşılmıştır.

Tabiiyet tetkikleri bazan senelerce sürmekte olduğundan vize almak hususunda müracaatta bulunacak bu gibi şahısları muamele sonuna intizaren seyahatlerinden alıkoymamak için tabiiyet tetkik harcı olan 26 lirayı vermiş oldukları ve askerlik çağında bulunanların da - kendileri veya yakın akrabası Nüfus kütüklerimizde kayıtlı ve yahut Türk tebaası bulunmalarına delâlet edebilecek diğer malû-

mat elde edilmiş ise - askerlik kanununun 74 üncü maddesi mucibince naktî kefalet verdikleri takdirde gösterecekleri pasaportlarına (Tabiiyetlerinin tasdikini tazammun etmemek) kaydı altında vize verilmesi tamamen tebliğ olunur efendim.

24/2/934

ÖZ ;

Af kanunu H.

Ş. III

No. 2365/247

16/11/933 tarihli ve 10975/1750 sayılı tamime zeyildir.

2330 numaralı af kanununun 16 ıncı maddesi ile kanunî manileri kaldırılmış olan mektum nüfus vak'alarıyla kanunî manileri esasen mevcut olmayan diğer mektum nüfus vak'alarının kayıtları yapılabilmek için tanzim olunan 31/1/934 tarihli ve 1687/193 sayılı talimatnameden adedi ve kayıtsız doğum, ölüm ve evlenme vak'alarını kayda mahsus defter nümunelerinden de adedi bitişik olarak gönderildi.

Kayıtsız kalmış bulunan doğum ve ölümlerin behemehal defterlere alınması sureti kat'iyede matlup olduğundan bu işe lâıyık olan ehemmiyet tamamen verilerek icap eden bütün tedbirler alınmalı ve talimatnamenin Vilâyetin her köy, kasaba ve şehrinde tamamen tatbiki temin olunmalıdır.

Talimatname dikkatle okunarak 20 inci maddesi mucibince ilk hafta içinde bütün köy muhtarlarına ve azalarına ait tebligat yapılmalı ve defter nümuneleri kendilerine verilmelidir. 2 inci hafta içinde kasaba ve şehirlere ait olan tertipler ve tedbirler ikmal olunmalıdır.

.....

Önceki Martın birinci gününden itibaren her köy ve kasaba ve şehirde bu defterlerin tanzimine başlanmış olmak ve Mart sonuna kadar bitirilmiş bulunmak icap eder. Yetiştirilmesine imkân görülmeyen büyük köylerle kasaba ve şehirler içinde lüzumu kat'î varsa inci madde mucibince müddetler arttırılmalıdır. Ancak bu müddetler de o şekilde arttırılmalıdır ki Haziranın 1. inci gününe kadar bütün bu defterler alınmış ve yekûnları da merkeze telle bildirilmiş bulunmalıdır.

Defterlerin İdare heyetlerince ve makamlarca muameleleri de azamî Haziran gayesine kadar ikmal edilmiş bulunmak lâzımdır.

Bu defterlerin Nüfus esas defterlerine kaydı yalnız mes'ul Nüfus memur ve kâtipleri tarafından yapılmış olmak matlup olduğundan diğer dairelerden temin olunacak yardımcılarla bu defterlerin yalnız vukuat defterlerine geçirilmesi ve yine esas defterlerine geçenlerin hüviyet varakaları doldurulması işi ve Nüfus dairelerinde günlük adi işlerin yürütülmesi temin edilmelidir.

Bazı yerlerde Nüfus hüviyet cüzdanları için lâzım olan 15 kuruş bedel ve 5 kuruş damga pulunu belki vermek halka müşkül gelebileceğinden Nüfus hüviyet cüzdanı almak ihtiyarî bırakılmalıdır.

Talimatnamenin 23 üncü maddesi mucibince Martın ilk haftasından itibaren her hafta gelen defterlerle bunların muhteviyatı merkezce muntazaman takip olunacağından ayrıca merkezden yazmağa lüzum bırakılmayarak muntazaman telgrafla merkeze bildirilmeli ve (24) üncü madde mucibince Nüfus memur ve Müdürlerinin muntazaman merkeze bildirmeleri temin ve takip olunmalıdır.

Bu Nüfus defterlerinin muntazaman ve tamamen verilmiş olup olmadıkları muntazaman takip olunabilmek üzere zati âlilerince bütün vilâyetin köyleri üzerine muntazaman bir takip defteri tutulup bizzat üzerlerine işaret olunmakla beraber kaymakamlara da bizzat kazaları için bu takip defterini tutmaları temin edilmelidir.

.....

Bu hususta göstereceğiniz muntazam takip ve yüksek himmetle bugün mektum olarak vilâyetinizde yaşamakta bulunan on binlerce kayıtsız Nüfusun yazılması ve keza binlerce sağ görülen ölülerin silinmesi temin olunmuş ve memleketin iç ve dış siyasetini tayinde büyük rol oynayan hakikî Nüfus miktarımızın tesbiti imkân sahasına sokulmuş bulunacağına kani olarak büyük himmetlerinize intizar eylemekteyiz efendim.

12/2/934

VİLÂYETLER İDARESİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Ş. I

No. 1708

Vali Beyefendilerin her hangi bir suretle vilâyet merkezini terkettikleri ve yahut bir kaç gün vazife başına gelemeyecek derecede hastalandıkları takdirde Vekâletin behemehal haberdar edilmesi tamamen rica olunur efendim.

20/2/934

ÖZ :

Sicil nizamnamesine uygun olarak bastırılan hal tercüme varakalarından 10 adedinin gönderildiğine dair

No. 2028

12/10/933 tarih ve 8485 sayılı tamime ektir.

Vekâlet memurlarına ait ve sicil nizamnamesine uygun olarak bu kere yeniden bastırılan hal tercüme varakalarından 10 adedi leffen gönderildi.

Şimdiye kadar hal tercümesi vermemiş bulunan Nahiyе müdürlерine doldurtularak gönderilmesi rica olunur efendim.

27/2/934

Köy değişiklikleri

934 SENESİ ŞUBAT AYI ZARFINDA VUKUBULAN KÖY TEBEDÜLATINI GÖSTERİR CETVEL

1 — Seyhan Vilâyetinin Karaisalı kazasına bağlı Gıcak köyü bu kazadan ayrılarak Karsantı nahiyesine bağlanmıştır.

2 — Seyhan Vilâyetinin Kozan kazası dahilinde kâin Tufanlı, Çukurören, Yassıçalı, Işıklı karyeleri müstakil birer köy haline konulmuştur.

3 — Erzurum Vilâyetinin Pasinler kazasının Aras nahiyesine bağlı Hadik köyü bu nahiyeden ayrılarak Pasinisüflâ nahiyesine bağlanmıştır.

4 — İzmir Vilâyetinin Tire kazasına bağlı Karaağaç, Çamköy, Bozköy, Daryeniköy, Habipler, Kızılçagedik ve Dampınarı köyleri bu kazadan ayrılarak Aydın Vilâyeti merkez kazasına merbut Germencik nahiyesine bağlanmıştır.

Tekaüt ve yetim muamelesi bitenler

İsmi ve memuriyeti	Nev'i tahsis
Biga kaymakamı Mehmet Arif Bey	Yetim
Kangal tahrirat; kâtibi Şerif Efendi	Tekaüt
Sultaniye tahrirat kâtibi İbrahim Hakkı Efendi	»
Cingife nahiyesi müdürü Osman Nuri Efendi	»

Balikan nahiyesi müdürü Nuri Bey	Yetim
Trabzon Nüfus müdürü Mehmet Şevki Bey	»
Göynük tahrirat kâtibi Mehmet Hilmi Efendi	»
Karadere nahiyesi müdürü Osman Bey	»
Kangal tahrirat kâtibi Hüseyin Hüsnü Efendi	Tekaüt
Çelebi nahiyesi müdürü Ahmet Efendi	»
Gelveri nahiyesi müdürü Mehmet Ali Efendi	»
Yenice nahiyesi müdürü Talât Efendi.	Yetim
Sicilli nüfus idarei umumiyesi kâtipliğinden mütekaıt	
Mustafa Ziya Bey	»
Balkan nahiyesi müdürü Ahmet Efendi	»
Kartal nüfus kâtibi Hüseyin Mazhar Efendi	Tekaüt
Mengen nahiyesi müdürü Ahmet Vefik Efendi	»
Kürecik nahiyesi nüfus memuru Hüseyin Efendi	»
Başköy nahiyesi müdürü Süleyman Bey	»
Gökçeğaç nahiyesi müdürü Hafız Eşref Efendi	»
Gaziantep tahrirat müdürü İbrahim Etem Efendi	Yetim
Hamamözü nahiyesi müdürü Tevfik Bey	Tekaüt
Pınarbaşı Hususî muhasebe tahsildarı Raif Ef.	Tekaüt
Lâpseki Hususî muhasebe tahsildarı Mustafa Ef.	»
Turul Hususî muhasebe memuru Hüseyin Hüsnü Ef.	»
Beyoğlu Belediye tahakkuk memuru ve kâtibi Feridun Bey	»
İstanbul Belediye masraf şubesi kâtibi Hüseyin Reşat Bey	»
İstanbul Belediyesi köprü tahsildarı Apdullah Ef.	Yetim
Beyoğlu Belediye şubesi kütüphane memuru Ahmet Avni Ef.	»
Fatih Belediye şubesi başmemur muavini Ahmet Cemal Ef.	Tekaüt
Fatih Belediye şubesi kâtibi Ali Enver Bey	»
Ulukışla Hususî muhasebe tahsildarı	
Etem Efendi	İkramiye »
Çeşme Hususî muhasebe memuru Lûtfi Efendi.	Yetim
Tekirdağ Hususî muhasebe memuru Osman	
Nedim Ef.	Tekaüt

İstanbul Belediyesi Fen işleri müdürlüğü kâtabi Seyfettin Efendi	Yetim
İstanbul Belediyesi Küçükpazar tahsildarı Mehmet Rafi Efendi	Tekaüt
Bilecik matbaa müdürü Yusuf Kenan Ef. İkramiye	Yetim
Terme kazası Hususî muhasebe memuru Agâh Ef.	Tekaüt
Trabzon Hususî İdare tahsildarı Salih Ef,	Yetim
Tekirdağ Hususî muhasebe müdürü Vehbi B.	Tekaüt
İstanbul Belediyesi Zabıtai belediye memuru Ahmet Ragıp Efendi	Yetim
» » Bakırköy Belediye postacısı	
» » İsmail Efendi	»
» » Harita şubesi Fen işleri me muru Mustafa Nizamettin B.	Tekaüt
» » Tahsildarı Yusuf Efendi	»
Kartal Hususî muhasebe memuru Raşit Efendi	»
İstanbul Belediyesi Hesap işleri müdürlüğü masraf şubesi kâtabi Aptülkadir Bey .	»
Şirvan Hususî muhasebe memuru Ali Sami Bey	Yetim
İstanbul Belediyesi Evzan başmemuru Ahmet Hamdi Efendi	Tekaüt
Adapazarı Hususî muhasebe tahsildarı Şerafettin Efendi	Yetim
Beyoğlu Zabıtai Belediye memuru Derviş B.	Tekaüt
Üsküdar Belediyesi Ambar memuru Mehmet Nuri Efendi	Yetim
İstanbul Belediyesi Köprü kontrolörü Tevfik Ef.	Tekaüt
» » Adalat Belediyesi muhase becisi Şehabettin Bey	Yetim
Samsun Daimî Encümen başkâtabi Mehmet Sami Efendi	Tekaüt
Sarıyer Belediyesi Evlendirme memuru Mehmet Cemal Efendi	Yetim
Kartal Hususî muhasebe tahsildarı Şerif Efendi İkramiye	Tekaüt

İstanbul Belediyesi Müdevvenat müdürlüğü kâtibi	
İhsan Bey	»
Bakırköy Belediyesi Temizlik işleri memuru	
Ahmet Sadık Efendi	Yetim
Fatih Belediye şubesi başmühendisi Fuat Bey	Tekaüt
Darülaceze veznedarı Mehmet Hamdi Efendi	Yetim
Edirne Encümen başkâtibi Cemal Efendi	Tekaüt
Yaylak Hususî muhasebe memuru Tevfik Efendi	Yetim
Eyüpsultan Belediye şubesi tahsildarı Ali Ef.	Tekaüt
Adalar Belediyesi başhekimi Cemal Bey	»
Ordu Vilâyeti Encümen başkâtibi Rüştü Ef.	Yetim
Anamur Hususî muhasebe tahsildarı Ahmet Ef.	Tekaüt

Vilâyet umumî meclisleri
ŞİMDİYE KADAR AÇILANLAR

Vilâyetler	Açılış tarihleri
Afyon karahisar	4/2/934
Antalya	5/2/934
Bayazıt	21/1/934
Bilecik	1/2/934
Bolu	1/2/934
Çanakkale	1/2/934
Çankırı	1/2/934
Çoruh	1/2/934
Çorum	29/1/934
Denizli	1/2/934
Erzincan	15/2/934
Eskişehir	27/1/934
Gireson	1/2/934
Gümüşane	1/2/934
Isparta	5/2/934
İzmir	15/2/934
Kastamonu	1/2/934
Kayseri	17/2/934
Kırklareli	10/1/934
Kırşehir	21/1/934
Manisa	27/1/934
Mardin	29/1/934
Muğla	1/2/934
Niğde	3/2/934
Ordu	1/2/934
Seyhan	25/1/934
Siirt	1/2/934
Sinop	6/2/934
Urfa	19/2/934
Yozgat	1/2/934

Gayri Resmî kısım
Uslaştırma

İDARE işlerinde uslaştırma yaparak memlekete milyonlar kazandıracacağız. Bu kazancın lüzum ve ehemmiyeti meydandadır. Ancak; uslaştırma, başarılması bir çok kimselerin elbirliğiyle uğraşmasına bağlı bir iştir. Bu kazançları elde edebilmek için «İdare» okuyucularını «İdarî uslaştırma» tetkikleri yapmağa davet etmek istiyorum.

Düşünce: Resmî teşkilâta çalışan idareci, hukukçu, iktisatçı, maliyeci, muallim, doktor, mühendis ve sair münevverlerimizin elbirliği ile uslaştırma işlerini başarmağa çalışması için alâka uyandıracaktır.

«İdarî uslaştırma» üzerinde neler düşünülmüştür? neler yapılmıştır? biz neler yapabiliriz? bunları araştırmağa çalışacağım; yazılarımın esas mevzuu bu olacaktır.

Ancak mevzua girmeden, okuyucularla birlikte uslaştırmanın geniş ovalarında bir gezinti yapacağım. Çünkü «İdarî uslaştırma» yı «Uslaştırma» doğurmuştur. «İdarî uslaştırma» meselelerini tetkik edebilmek için «Uslaştırma» yı tanımak lâzımdır.

Uslaştırmayı Fransızcada «rationalisation», Almandada «rationalisierung» un Türkçe karşılığı olmak üzere ileri sürmek istiyorum.

Avrupa dillerindeki karşılığı gibi «uslaştırma» da yeni bir sözdür. Fransız Ansiklopedisinde veya büyük Larusta rationalisation kelimesi yoktur. Çünkü bu eserler basıldığı vakit böyle bir tâbir yoktu. Kelimenin yeni oluşu düşüncenin yeniliğinden ileri gelmektedir.

Avrupada önce Almanlar, arkalarından Fransızlar cihan harbinin doğurduğu bütün sıkıntılardan sıyrılmak için

bu kelimeye sarıldılar. Halk kümelerinin ağzında bu kelime bir parola oldu. Zenginlik, genişlik, gibi insanlığın sevdiği, özlediği, ulaşmağa savaştığı bütün iyilikleri bu kelimededen beklediler.

Bu kelime nedir? ne demektir? bunu düşünen, arayan, bilen pek yoktu. Hatta Frankfurt gazetesi tahrir heyeti 1926 da bir çok mütehassısların rationalisierung hakkında yazılarını bastıktan sonra şu neticeye vasil olmuştu. Bu kelime Almanların ekseriyeti için bir klişedir, manasız bir sözdür. Bu kelimenin manasını bildiklerini zannedenler de «uslaştırma istiyoruz, nereden ve nasıl başlayacağımızı bilmiyoruz» gibi sözlerle bilgilerinin pek eksik olduğunu meydana vurmuş oluyolar.

Fransada muhtelif siyasî firka mensupları, ne demek olduğunu bilmeden ve düşünmeden muarızlarına bu kelime ile uzun müddet hücum etmiş bulunuyorlar.

Mevzuumuza girmeden bu manası anlaşılmamış veya yanlış ve yarım yamalak anlaşılmış kelime üzerinde anlaşmalıyız.

Rationalisation kelimesinin lâtince kökü Ratio dur. Ratio akıl demektir. Rationnel, Rationalisme ve Rationaliste gibi eskiden beri kullanılan kelimelere eski Osmanlıcada «makul», «akliyet veya makuliyet», «akliyun» gibi karşılıklar ileri sürülürdü.

Profesör Sadri Maksudi Beyefendi «Türk dili için» yazdığı çok değerli eserinde Ratio köküne Türkçe karşılık olmak üzere «us» kelimesini tavsiye ediyor. Us Türkçe akıl demek olduğuna göre bu buluş çok doğru çok güzeldir. Sadri Maksudi Beye göre Rationaliste uscu, Rationalisme ise Usçuluk oluyor.

İtiraf ederim ki muhterem meslekdaşımın çok esaslı bir vukufu yazdığı eserini okumadan evvel de Ratio için Türkçemizde «us» kelimesini düşünmüştüm. Bu da muhterem müellifin düşüncelerindeki isabeti ve tabiiliği gösterir. Bu eser cesaretimi arttırdığı için Rationalisation kelime-

sine karşılık olarak «Uslaştırma» yı ileri sürmekten çekinmedim.

Bu luğavî izahat ile «Uslaştırma» düşüncesini anlatmış olmadık. Fikir üzerinde anlaşmak için düşüncenin nerede ve nasıl doğduğunu, nerelere ve nasıl yayıldığını kısaca gözden geçirelim.

Amerikada Herbert Hoover isminde bir mühendis 12 kânunusani 1921 de «Sanayide israfların kaldırılmasını» tetkik için bir komite teşkil ediyor. Bu komitenin adı «The Committee of Elimination of Waste in industry» idi. Bu komiteye 17 mühendis giriyor. İşe koyuluyorlar. Cemiyet hayatında insanlar için esas olan altı sanat şubesindeki zayıatı ve sebeplerini tetkik ediyorlar. Bu altı sanat şubesi: Madencilik, dokumacılık, yapıcılık, ayakkabıcılık, matbaacılık ve hazır erkek elbiseçiliğinden ibaretti. Hakikatte bu iş için yalnız 17 mühendis değil 80 den fazla mühendisin ve yardımcılarının üst üste ikişer aylık emeği geçmiştir.

«Weste in industry» «Sanayide israf» başlıklı eserle ortaya atılan netice çok parlak oldu.

Bu eserde ilk defa, konkre hâdiseler üzerinde umumî ve esaslı tetkikler yapılmış, sanayide zayıatın kaynakları ve sebepleri açıkça gösterilmiştir. Sanayideki israfın büyüklüğü hakkında bir fikir vermek için Amerika Müttehidesi gibi istihsal tekniği bu kadar ilerlemiş bir memlekette bu israfın senevi 15 milyar dolar kadar tahmin edildiğini söylemelidir.

Rapor, aynı zamanda bu vaziyetin önüne geçmek yollarını da göstermiştir,

Müessisi ve reisi bulunduğu mühendisler komitesinin ileri sürdüğü düşünceleri Amerikan iktisadiyatında tatbik etmek üzere Herbert Hoover Amerikalılara has bir tezcanlılıkla hemen Ticaret nazırlığına getirildi. Çok geçmeden normalaştırma dairesi «Bureau of Standards» ve bu dairenin bir şubesi olmak üzere «sadeleştirme şubesi» kuruldu;

Normalaştırma dairesi Müdürü Dr. Burgess'e göre dört sene içinde Amerika millî iktisadiyatında temin edilen tasarruf bir kaç yüz milyon dolar tahmin edilebilir.

1925 senesi sonunda en çok kullanılan 43 kalem eşyadan 36 sı sadeleştirilmişti. Meselâ: sadeleştirmek şubesinin kurulmasından evvel Amerikada 40 çeşit tuğla varmış bunun 39 çeşidi kaldırılmış yalnız bir çeşidi kalmıştır. Başka kalemde çeşitler bu kadar değilse de oldukça azaltılmıştır. Sanayi erbabının normalaştırma dairesine verdikleri malûmata göre bu sadeleştirme sayesinde 300 milyon dolarlık tasarruf temin edilmiştir.

Düşüncelerindeki isabeti ve tatbikattaki muvaffakiyeti Mister Hoover'i Amerika Reisicumhurluğuna kadar çıkardığını hepimiz biliyoruz.

Şahsı bir tarafa bırakıp ta düşünceyi ele alırsak 1921 de neşrolunan «Sanayide israf» broşürünü uslaştırmanın doğum tarihi sayabiliriz.

Bu broşör üzerinde uzun boylu duraklayacak değiliz. Ancak istihsal tarihinde pek ehemmiyetli yer tutan bu eser hakkında küçük bir fikir verebilmek için bir iki noktasını gözden geçireyim. Bu esere göre:

Zayıatın birinci sebebi ham maddelerin kötü kontrol edilmesidir. Kunduracılık sanayiinin vaktin % 35 i işlenecek madde beklemekle zayi edilmektedir. Bu maddelerin fabrikaya şevki işi bozuk düzen yürümektedir. Ham maddeler de depolarda iskarça olmuştur.

Zayıatın ikinci sebebi plânların, projelerin dağınık olması, birleşmemiş bulunmasıdır. Yapıcılık sanayiinde umumî normalaştırma mümkün değildir, fakat yapının bazı kısımlarını standartlaştırmak kabildir.

Duvarların ve bölmelerin kalınlıklarını normalaştırmak ev başına yapı masrafını 600 dolar kadar indirebilecektir. Bu hal, çatılar, pencereler, kapılar hakkında da varittir.

Rapora göre matbaacılıkta 600 çeşit kâğıt kullanılıyormuş; bunun yarısı çok nadir olarak aranmış. Bu yüz

den pek büyük sermayeler millî iktisadiyata faydalı olamayarak uyumaktadır.

Amerikan gazetelerinde genişlik itibarile 36 boy, uzunluk itibarile 64 boy vardır. Gazetelerdeki bu benzeyişsizlik Amerika halkına senede 100 milyon dolardan fazlaya mal olmaktadır.

Rapora göre sütunların bir boya indirilmesi yalnız başına diziş noktasından senede 5 milyon dolarlık bir tasarruf temin edecektir, ve ilh

Amerika müttehidesinde 1921 de ortaya atılan doğru düşünceler ve bu düşüncelerin tatbikinden elde edilen çok faydalı neticeler Avrupalıların gözünden kaçamazdı.

Avrupada bu yenilikleri benimsemeğe ve iletmeğe, bu düşüncelerden istifadeye kalkışacak en elverişli muhit Alman muhiti idi.

Almanya büyük sanayide Fransaya ve bilhassa İngiltereye nazaran çok geç kalmış bir memleketti. Almanlar bu gecikmelerini çabuk telâfi ettiler; ve sanayide gerek Fransızları, gerek İngilizleri geçtiler. Alman sanayiinin böyle çabuk ilerlemesi, çabuk hızlanması Almanyada sanayi erbabının ilim ve fenne, ilim ve teknik adımlarına çok ehemmiyet vermelerinden ileri gelmiştir.

İngilterede sanayi erbabı eski göreneklerine bağlı kalarak kendilerine yeni yollar göstermeğe yaltenen ilim adamlarını hor görürken, Fransada ilim adamları sanayi ve tatbikatını ihmal ve istihfaf ederek yalnız ilim için ilim yapmağa, yalnız manevî şerefler kazanmağa çalışırken Almanyada sanayi erbabı ile ilim adamları elele vermişler ve Alman sanayiinin en kestirme yollardan daha evvel sanayileşen memleketler sanayiinden yüksek bir mevki tutmasını temin etmişlerdi.

Böylece Almanyada ilim ve teknik adamları için sanayii düşünmek ve teşvik etmek, sanayi erbabı için ilim adamlarını dinlemek ve teşvik eylemek an'ane halini almıştır.

Bu daimî sebebe iki mühim arzî sebep inzıam etti.

Versay muahedesi Almanyaya çok ağır harp tazminatı, borcu yüklemişti. Bu borcu ödemek için Almanyanın istihsalâtını arttırması, bunun için de daha fazla çalışması lâzımdı. Bu sebeple günde sekiz saat çalışan işçilerin çalışma müddeti dokuz saate çıkarıldı, bu dokuzuncu saat mesaisi harp tazminatının ödenmesine yarayacaktı.

Harp tazminatının taksitlerini ödeyebilmek için harice fazla mal satmak lâzım geliyordu. Bütün Alman fabrikaları ihracat için aynı derecede elverişli vaziyette bulunuyorlardı. İhracatı hudutlara yakın fabrikalara inhisar ettirmekte küllî menfaat vardı. Bunun için satış kartelleri yaptılar. Ve böylece satışı istihlâk yerine en yakın olan fabrikanın yapması ve azamî menfaatin elde edilmesi kabil oldu. Almanlar, maliyet faizini indirmek için aynı maddeyi yapan fabrikaları birleştirerek umumî masraflarını azalttılar. Her fabrika ayrı ayrı lâboratuvar araştırmaları ayrı ayrı fırın plânları, ayrı ayrı makine tecrübeleri yapılmışa lüzum yoktu. Alman patron, sendikaları lâboratuvarlarını, hukuk müşavirlerini ve aynı çatı altında toplayıvermekle umumî masraflarını iyiden iyiye azalttılar.

Bir taraftan zaruretlerin tesirile başvuru bu gibi uslaştırmalar, uslaştırmaların faydelerini Almanların gözü önünde canlandırırken öbür taraftan enflasyon hummasını takip eden stabilisation durgunluğu Almanyada uslaştırma cereyanını körükledi. Almanya bilhassa 1921, 1922 ve hele 1923 senelerinde enflasyon hayatı yaşadı. Alman parası gittikçe artan bir hızla düşüyordu. Senelerce devam eden sukut Almanyada müthiş bir iktisadî faaliyet yarattı.

Bir çok sınaî, ticarî yeni teşebbüsler, mantar gibi türemeğe başladı. Bu teşebbüslerin hepsi de - İster iyi, ister kötü idare edilsin - kâğıt üzerinde pek büyük kârlar temin ediyorlardı.

Tüccar satın aldığı malları bir kaç gün sonra bir kaç misli fazlasına satıyordu. Fabrikalar mamulâtım Alman pa-

rasile maliyet faizinin bir kaç misli fazlasına satmak imkânını buluyordu.

Meselâ 1000 marka satın alınan veya mal edilen bir mal 3000 veya 5000 marka satılıyordu. Böylece müteşebbisler 3000 lira 5000 ve ilâ gibi her türlü tahminin fevkinde kazanç elde ettikleri kuruntusuna kapılıyorlardı. Hummalı bir didinme ihracatın çoğalması bu devrin farikalarındandı. 1924 de para kıymeti sabitleşince bütün bu hayaller suya düştü, işler durdu. Bir çok müesseseler battı, ortalığı bir durgunluk, endişe sardı. Bu durgun ve endişeli muhiti canlandırmak için yeni bir âmil lâzımdı. Bu âmil hazırды: Uslaştırma.

Almanlar tekniklerini uslaştıracaklardı, bu sayede iktisadî faaliyetlerini yeniden canlandıracaklardı.

Almanya yeniliği toplamak için yüzünü Amerikaya çevirmişti. Stabilisationdan evvel Almanyada Amerikan uslaştırması hakkında bir çok eserler çıkartılmıştı. Fakat inflation bu tetkikleri derlemeğe ve tatbikat sahasında tecrübe etmeğe elverişli bir zemin değildi. Stabilisation devri başlayınca uslaştırmanın zamanı geldiği kabul edildi. Üniversiteler, profesörler, yüksek mektepler, iktisatçılar, büyük sanayi erbabı tarafından hararetle teşvik edilen mühendisler ve teknikçiler uslaştırma mevzuu etrafında işe koyularak dağınık tetkikleri derlemeğe, derinleştirmeğe başladılar. Uslaştırma hakkında makaleler, kitaplar, konferanslar, birbirini kovalamağa başladı.

Bu cereyan iktisadî sahada yeni bir disiplin kurmak ve Alman iktisadiyatının atisini temin etmek hedefini görüyordu.

Bu kısa tarihçe uslaştırma hakkında bir fikir verir sanıyorum

Uslaştırma Berlin yüksek ticarî tetkikler mektebi profesörü Friedrich Leitner ile birlikte şöyle tarif edebiliriz: «Uslaştırma gerek millî, gerek hususî iktisatta da istihsal ve tedavülü yüksek derecede iktisadileştirmektir.

.....

İstihsalî servetin ve tedavülü servetin içtimaî vazifesi en ucuz vasıtalarla cemiyetin ihtiyaçlarını karşılamaktır. En iyi kuruluş müesseselerle en aşağı maliyet fiatı üzerinden istihsal yapmak ve müstahsilden müstehlike giden yolu kısaltmak uslaştırmannın hedefidir.»

İstihsalini ucuza mal etmek ve bu suretle kazancını arttırmak hemen bugün mütehasısların asırlardan beri takip ettiği bir gaye değil mi? «Sâyi akal» kanunu insanlık kadar eski bir kanun değil mi? Bu böyle olunca uslaştırmannın yeniliği nerede? de denebilir.

Eğer uslaştırma emek verimini arttırmak yolundan ibaret olsaydı veya sadece bir Taylör'cılık olsaydı bu kadar ehemmiyet kazanmazdı.

Medeniyet dünyasında pek büyük bir ehemmiyet kazanması, uslaştırmannın daha geniş ve daha yeni düşünceler, daha yüksek ülküler beslemesinden ileri geliyor.

O halde uslaştırma ile sadece istihsal usullerinin islâhı arasında ne fark vardır?

Her hangi bir istihsal usulünün islâhı uslaştırma olabilmek için bu islâhın herkesi faidelendirmesi lâzımdır. Bu islâhattan yalnız müteşebbis değil, işçi de, müstehlik te faydalanmalıdır.

Uslaştırma ne müteşebbisin, ne sermayedarın, ne işçinin ne de her hangi iktisadî zümrenin hususî menfaatlerini hedef ittihaz etmiyor. Uslaştırma umumî menfaatin tayinine, umumî iktisadiyatın ilerlemesine çalışıyor.

Böylece uslaştırma yalnız iktisadî bir mezhep olmakla kalmıyor. içtimaî bir mezhep mahiyetini almak istidadını gösteriyor.

Uslaştırma mezhebi kendi haline bırakılan şahsî menfaat duygularının liberallerin zannettikleri gibi cemiyeti refaha ulaştıracağını kabul etmiyor. Bu yeni mezhebe göre iktisadî mesele ve ona bağlı içtimaî mesele sosyalist veya komünist şekillerle de hallolunacak değildir. Uslaştırma istihsal ve tedavülü büsbütün başka bir zaviyeden görerek.

servetin inkisamında derin değişikler yaratmak ve serveti çoğaltarak herkesin refahını arttırmak gayesini takip ediyor.

Bu itibarla uslaştırma hareketi liberalistlikten ne kadar uzaksa sosyalistlikten ve komünistlikten de o kadar uzak bulunuyor.

Uslaştırmanın gayesine ulaşabilmek için ileri sürdüğü vasıtalara gelince; bunu iş veriminin artırılması ile hülâsa edebiliriz.

İş verimini arttırmak için eski iş bölümü prensipine iki yeni prensip ekliyor. Normalaştırma ve tipleştirme bu biri eski, ikisi yeni prensipler sayesinde toptan istihsal (Massenproduktion) (production en masse) temin eyleyecektir. İş verimini arttırmak meselesinde Taylorculuk mevzubahis değildir. Alman uslaştırması Taylorculuğu reddediyor ve bunun yerine Psychophiskologique ile Psychotechnique uslaştırmalar ileri sürüyor ki bunlar Taylorculuğun tamamen zıddıdır.

Taylor makineyi, işi, çalışma tarzını tayin ettikten sonra buna elverişli işçiyi arıyordu.

Uslaştırma ise insanı tetkik ediyor ve insanı işçiliğinden en yüksek verimi elde etmek için makineleri, işi ve çalışma tarzını tanzime çalışıyor.

Kısaca Taylorculukta makineye göre işçi, uslaştırmada işçiye göre makine aranıyor.

Uslaştırma böylece tersine çevrilmiş bir Taylorculuktur. (Taylorisme inversé).

Taylorculuk ile uslaştırma arasında tezat vardır. Bu nokta üzerinde ısrar ediyorum. Çünkü bazı kimseler uslaştırmayı taylorculukla müteradif sanıyorlar, bunlara göre uslaştırmayı Taylor kurmuştur.

Hiç şüphesiz Taylor çok esaslı ve çok kıymetli tetkikler yapmıştır. Taylorun ve tetkiklerinden usçular büyük istifadeler elde etmişlerdir.

.....

Hattâ uslaştırma üstatlarından Psychotechnique mektebinin kurucusu Münsterberg, Taylor sistemi hakkında «makine kuvvetinin sanayie tatbikatından beri sanayi sahasında vücade getirilmiş en büyük terakki» eseridir, demekle pek haklıdır.

Gelecek makalemizde Taylorculuk Psykoteknik, iş fizikolojisi fortçuluk tiplleştirme normalaştırma cereyanları tetkik edeceğiz

Prof. **SUHEYR NİZAMİ**

—————

Memur nedir ve kimdir?

Mabaat 3

MEMUR, diğer taraftan kendisine havale olunacak munzam işleri de yapmaktan istinkâf edemez. Yalnız bu işlerin vaktile ifasını deruhte etmiş olduğu hizmetlerden büsbütün ayrı bir vazife olmaması lâzımdır.

Keza maaş hususunda da bir hakkı müktesebi yoktur. Yeni nizamnameler, yeni talimatnameler neşir ve tanzimi neticesi aylığı azalacak olursa memuriyete dahil olduğu andaki maaşı ondan fazla dahi tutuyorsa bir gûna metalibatta bulunamaz.

Binaenaleyh tayin keyfiyetinin tek taraflı bir mukavele olduğundan şüphe edilemez. Bütün hukuku umumiye üleması vaziyetin âmir memurlar için böyle olduğunu kabul etmişlerdir. Bir kısmı ise işleri görmekle mükellef memurlar diye bir sınıf tanımamakta ısrar ettikleri cihetle aynı şeklin onlara da kabili tatbik olabileceği aşikârdır.

* * *

Fakat buna rağmen Mösyö Demartial ve Mösyö Boissard gibi bazı ülema hükümetle memur arasında bir nevi mukavele mevcut olabileceğini iddiadan geri kalmamışlardır. Bu fikri, birincisi 1909 da İkincisi 1925 te izhar etmiştir. 1914 te neşrettiği «Hukuku İdarenin umumî esasları» namındaki kitabında Mösyö Jeze de umumî hizmetlerde ifayı vazife edenleri iki kısma taksim eylemiştir.

1 — Kanunla tayin ve tavsif edilmiş esaslı bir mevkie sahip olan memurlar,

2 — Hukuku medeniyedeki sayiini kiralama mukavelesile devlete bağlanmış yardımcı memurlar

Bu tasnif bazı memurların bugün devlet idaresine ida-

.....

rî bir mukavele ile merbut bulduklarını kabul ediyor demektir. Fakat hakikati halde pek zayıf olan bu bir iki iddia mukavelenin tek taraflı olduğu nazariyesini katiyen kıymetten düşürememektedir.

11. — MÖSYÖ HAURİOU’NUN TEFSİRLERİ

Mösyö Hauriou’ya göre umumî hizmetler, devletin eczayı asliyesini teşkil eden unsurlardan biridir. Gayri maddidir, daimidir. Tıpkı devlet gibi, hükümetin yenileşmesinden, hattâ tebeddülünden müteassir olmadan olduğu gibi dururlar. Bu, âdeta Olimpiyat oyunlarında elden ele dolasan meşaleye benzer. Şahısların değişmesine rağmen o sabittir.

Lâkin umumî hizmetlerde, lâalettayin hizmetlerden fazla olarak bazı karışık şeyler mündemiçtir. Onlar siyasî, iktisadî ve sair unsurları ihtiva etmektedir. Bununla beraber devletin idare tarzı bu unsurları yekdiğerinden ayırmış ve siyasî unsurlar o makamı işgal eden şahıslardan ziyade makamların kendilerine mevdu olarak kalmış, diğerleri maddileşmiş, hususileşmiş, şahıslar tarafından iktisap olunmuştur. Fakat eşhas bunlara hususî vasfî mümeyyizleri haiz bir mülkiyet şeklinde sahip olmuşlardır. Öyle bir mülkiyet ki kimseye devir ve hibe edilemezler, satılamazlar.

Filhakika maaş, tekaüt hakkı; mansıp ve mevki şerefi böyle değil midir? ve memur bu mülkiyete kanunun kendisine verdiği teminata istinat ederek muvakkat değil, devamlı bir şekilde sahip olmaktadır. Uğrayacağı haksız muamelelere karşı her an şikâyet etmek hakkını haizdir, Fakat hükümetin ona vereceği tazminat ekseriya manevî olacak, belki de yeni bir takım nizamname ve talimatnamelerle kendisini haksız çıkartan eski esasatı tadile kalkışacaktır.

Ancak bir kanun tarafından vazedilmiş olan teminatladır ki memurun vaziyeti tesbit olunabilir. Onun tayinine,

terakkisine, tâbi olacağı inzibat kaidelerine, mazhar olacağı menfaatlara ve mükâfatlara ait esasatı bu kanun ihtiva eder? Halbuki bu vaziyet sade bir kısım müstesna memurlar için varittir. Zabıtlar, hâkimler, muallimler ve profesörler. Diğer memurlar için bu teminat kanunla değil bir takım hususî nizamnameler ve talimatnamelerle vazolunmuştur. Onların mevkilerinde kalabilmeleri veya oradan uzaklaşmaları nazırların keyf ve arzusuna tâbidir.

İşte memurlar uzun zamandan beri bu gayrikanunî, bu gayrisabüt vaziyeti kanunî bir şekle inkılâp ettirmek için uğraşmakta, mücadele etmektedirler. Fransada hükümet bunu temin için bir çok vaatlerde bulunmuş ve meclise 1909, 1920 senelerinde bir takım hususî projeler tevdi etmiştir. Fakat her defasında da teşebbüs akamete uğramıştır. Bunun üzerine memurlar 1901 de neşrolunan kanuna tevfikân aralarında bazı gruplar teşkil etmişler ve bu suretle bir kaç sendika ortaya çıkmıştır. Muhtelif müzakereler, münakaşalardan sonra Devlet Şûrası da memurların meslekî haklarının müdafaası için cemiyetler teşkil edebileceklerini kabul etmiş, fakat teşekkül etmiş veya edecek olan bilcümle sendikaları gayri kanunî addetmiş, bunlar tarafından vaki olan müracaatları reddetmiştir. Buna rağmen hali hazırda memurların bir çoğu gerek millî, gerekse beynelmilel muhtelif sendikalara dahil bulunmaktadır. Onların bu vaziyetini tanımamak bugün için artık gayri mümkün bir hale gelmiştir. Binaenaleyh memurların vaziyetini tayin hususunda bir kanun tanzimi zamanı maatteesnüf geçmiştir. Fakat işlerin bu şekle girmesine az çok memurlar da sebep olmuşlardır. Onlar da bu hususta kabahatsiz sayılmazlar. Şahsî menfaatlerini düşünmek gayesile uhtelerine terettüp eden manevî ve ahlâkî vazaiî kat'ı surette ihmal etmişlerdir. Halbuki onlar devletin birer uzvu

idiler. Vazife ve memuriyetlerine sadakat, idarî mertebeler silsilesine riayet boyunlarına birer borç teşkil ediyordu. Bu borçlar grev hakkile kabili telif değildir. Memurların sendikalara mensup olmaları memleketin siyasi ve idarî hayatı için bir tehlike arz etmektedir. Onların bu suretle umumî menfaatleri, hususî menfaatlerine feda etmeden arzu ettiklerine nail olmaları da kabildi.

Fenalığın menşei öteden beri devleti lâalettayin bir patrona benzemek istemektedir. Mösyö Hauriou da bu fikirdedir. O diyor ki: «Memurları sanayi ve ticaret müesseselerinde çalışan ücretli ameleye teşbih etmek kadar yanlış bir hareket tasavvur edilemez. Çünkü ücretli amelenin patronlarının işleriyle hiç bir alâkalı yoktur. Onlar, o müessesenin birer uzvu değildirler. Halbuki memurlar bunun tamamilen aksil bir vaziyettedirler. Umumî idarenin birer uzvu, birer iştirakçisidirler. Memurla idare tek vücut teşkil edecek derecede yekdiğerine az muarızdırlar.» Tuluz Hukuk fakültesi Dekanı olan Mösyö Hauriou bütün bu mütalealarının neticesini şu noktaya isal etmektedir: «Hususî müessesatta çalışan müstahdemler ve amelenin sâylerini kiralamaları nasıl âmme hukuku meyanında temin edilmişse umumî hizmetlerde çalışan memurların da haklarını muhafaza edecek esasat vücade getirmek lâzımdır. Bu esasatın o şekilde tanzimi icap eder ki umumî hizmetlerde çalışan memurların menfaatlerde devlet idaresinin menafii telif edebilsin. Tabii bu şekil memurları, sendika kurmak ve hususile grev ilân etmek haklarından mahrum etmektedir. Binaenaleyh bu hususta Blanço hükümlerindeki idarî mesuliyetler esasatına benzer bir formülün tatbiki mümkün olabilecektir. Blânço hükümlerine göre «İdarî mes'uliyetlerin, devletin haklarıyla şahsî hukukunu telifi lüzumuna ve hizmetlerin ihtiyacatına göre değışen hususî kaideleri vardır.»

Mösyö Hauriou işte memurların bu hakkına mülkiyet damgasını yapıştırmaktadır. Çünkü ona göre mülkiyet mütemedi değışen cinsleri ihtiva eden bir nevidir. Meselâ me-

denî mülkiyet, mirî emlak bu cinslerden biri olduğu gibi keza umumî hizmetler de bunların arasında bulunmaktadır. Hatta mülkiyetin Mösyö Renard tarafından yapılan tarifi kabul edilecek olursa bu cinsleri bir miktar daha çoğaltmak mümkün olur. Zira Mösyö Renard'a göre: «Mülkiyet, bir malın maddi mevcudiyeti veya onun içtimaî gayeleri üzerinde en kat'î hak sahibi olmak» demektir.

Fakat bugünkü telâkkilere göre mevcut edebî mülkiyet, güzel sanatlara ait mülkiyet, sınaî mülkiyet, iktisadî mülkiyet, fennî mülkiyet, ziraî mülkiyet mefhumları bununla telif edilememektedir. Belki istikbalde bu tarife uyarlar.

Binaenaleyh memurlara isnat edilen mülkiyet hakkı da henüz tamamen kabul edilmiş bir mahiyet arzedemez. Bir gün bunun kanunî şekli tesbit edilecek olursa o başka. Buna kıyasen Mösyö Hauriou'nun esasatı da hali hazırda ancak bir tasavvur olarak farzedilebilir.

Mösyö Duguit ve Mösyö Jeze'nin tefsirleri.

Memurun tayini keyfiyeti bir şartı ihtiva etmektedir. Çünkü tayin hâdisesi her hangi bir ferdi tamamen umumî ve gayri şahsî, kanuna uydurularak değiştirilebilir bir mevkie getirmektedir. Öyle bir mevki ki sırf o memurun şahsı nazarı dikkate alınarak icat olunmuş değildir. O meydana çıkmazdan evvel de bu mevki mevcuttur. Binaenaleyh bu, mülkiyet gibi şahsî bir hak olarak tavsif edilemez. Bilâkis bir taraftan mahdut «bir arzu ve irade kuvveti» diğer taraftan her vazifenin mahiyetine göre muhtelif nimetler veren ve külfetlere yükleyen bir iştir.

Arzu ve irade kuvveti yahut salâhiyet, memuru tayini esnasında bütün şeraitini zımnen kabul etmiş olduğu Memurun kanununun çerçevesi içinde tutulmaktadır. Memur, tayin keyfiyetiyle bu salâhiyete sahip olunca şu veya bu işi devletin takip etmekte olduğu gayeye göre hal ve fasledebilir. Bu işler hukukî hükümlere taallük edeceği gibi sırf maddî bazı muamelâtan da ibaret kalabilir. Fakat her ikisi de devlet namına icra olduğuna göre bunlar üzerinde

şahsî bir hakkı mevcut olduğu kabul edilemez. Çünkü bütün bunları asıl hak sahibinin bu hususta kabul etmiş olduğu mes'uliyete istinaden yapar.

Sonra bu salâhiyet mütemadiyen mevcuttur. Bir veya bir kaç defa istimal edilmekle kuvvetini kaybetmez. Diğer taraftan da vazii kanunun zamanın icabına göre yapacağı tadilâtle azalıp çoğalabilir. Mösyö Jeze bu hususta diyor ki: «Memurların haiz oldukları salâhiyet onların istimal mecbur oldukları kanunî bir kuvvettir. Faraza hakkı kazasını istimal etmek istemeyen bir hâkim ceza kanununa tevfikan kendisini mahkûm ettirecek bir cürüm işlemiş olur. Memurin kanununun kendisine temin etmiş olduğu nimetlere gelince bunlar zannedilmesin ki memurlara bir iyilik bir lütuf olarak vazedilmişlerdir. Hayır idare kanunlarının bütün esasatında hâkim olan, bütün idarî faaliyetleri tanzim eden ruh umumî hizmetlerin bir kısım müşterek menfaatlerin temini için vücade getirilmiş olduklarını bize anlatmaktadır. Memurun kendisi ve onun hakları müşterek menfaatler ye memleketin umumî menfaati karşısında derin bir hiçlik arz etmektedir.

O halde bu nazariyeye göre maaş, tekaüt hakkı, ve kendi lehine mevzu nizamî ve kanunî bazı esasattan memur vazifesini ifa neticesi bilâvasıta müstefit olmaktadır. Çünkü memurin kanunu ancak vazife ve hizmetlerin iyi yapılması için vazolunmuştur. Hiç şüphesiz memur da bundan bazı menfaatler elde etmektedir. Fakat hiç bir hakka sahip olmayarak.

Mösyö Duguit bu hususta diyor ki: «Memur, ne mevkiinin sahibi, ne hizmetini satan bir adam, ne de maaşını kabzetmeğe memur bir alacaklı değildir.» Memur, keyfî muamelâta karşı himaye etmek için konmuş esasatın heyeti umumiyesi, maaş ve tekaüt hakkı ancak işlerin iyi yürümesi gaye ittihaz edilerek vazolunmuştur. Kanunun tadilde bütün bu haklar tadil, talik olunacağı gibi büsbütün de kaldırılabilir. Bu fikir Mösyö Duguit tarafından vazolunan nazariyenin mantikî bir neticesi olsa da hiç bir zaman

ruhiyat ilmi noktasından müthiş bir hata gibi telâkki edilmekten kendisini kurtaramaz. Çünkü devlet idaresine böyle istediği zaman mevcut kanunları suiistimal edebileceği hakkında isnadatta bulunmak zamanımızda umumî hizmetlerin ifası mecburî bir mükellefiyet olmadığına nazaran devletin işlerini görecektek tek memur tedarik edememesine sebebiyet verir. Diğer taraftan bu şekil, her külfetin karşılığı hakkaniyete istinat eden bir nimet olması icap eder, nazariyesile de aşikâr bir tezat vücade getirir.

Hatta bizzat Mösyö Hauriou bile devlet idaresinin memur ne vakit vazifesinden hariç munzam bir iş verecek olursa ona buna mukabil tazminat, ücret veya mükâfat namile bir para tediye ettiğini böyle hareket ederken de sırf hakkaniyetten uzaklaşmamak gayesini takip eylediğini kabul etmektedir. Hükümet hakkaniyet kaidesine riayet, menfaati icabı, veya memurların teşkil ettikleri cemiyetlerin, sendikaların tazyiki neticesi bu hareketleri yapmakla yukarıda fikir ve mütalealarından bahsettiğimiz üç hukukşinasın kendisine isnat ettiği imtiyazdan istifade etmemek istediğini ispat eylemektedir.

O halde devlet idaresinin bir mecburiyet karşısında bulunduğu görülüyor ve memura olan rabitasını âme hukuku müelliflerinin nazariyeleriyle telif etmeğe çalıştığı anlaşılıyor. Yalnız ne var ki, bu nazariyelerin ihtiyacı kâfi derecede tatmin edecek vaziyette bulunmadıkları da hissediliyor. İşte şimdi münakaşasının en hararetli noktasına gelmiş oluyoruz.

Amme hukuku müelliflerinin âmem hizmetleri hakkında kabul ettikleri yegâne esas onları inkıtaa uğramadan devamının temini meselesidir. Halbuki bu hususta diğer bazı âmillerin mevcudiyetini tasdik eylemek lâzımdır. Onu memuru yüklendiği külfete mukabil mükâfatlandırmak gayesine sevkeden hiç şüphesiz ki adalete riayet ve tevafuk fikridir. Zira memurun hükümete olan merbutiyetinin âmili şimdiye kadar zikrettiğimiz esaslardan hangisi olursa olsun verilen mal veya görülen hizmetle mütenasip bir be-

del mevzuu bahis olmadıkça hukukî bir teahhüt ve mecburiyet te tehadüs edemez. Mösyö Gounot ve Mösyö Renard'da bu fikirdedirler. Çalışma ile ücretin yahut kendilerini umumî hizmetlere vakfetmiş insanların yaşamasına lâzım olan vesaitle maaşların mütenasip olması lüzumu bundan neşet etmektedir, Hislerimizin tahminlerine muvafık çıkmayan muvakkat, fakat büsbütün menfi bir netice!

4. — Netice

Buraya kadar tetkik ettiğimiz esaslar memurlar için şenî bir hak veya alelade bir salâhiyet kabul etmekle beraber bunun gerek memurların vaziyetinin tarifî, gerekse tayinlerine ait muamelâtın tahlili noktalarından bir mukavele maddesine istinad eder şekilde olmadığını meydana çıkarmaktadır. Keza bu hak veya salâhiyeti tavsif te mümkün olamamaktadır. Halbuki âmme hukuku müellifleri «memurun vaziyetini» de medenî hukuktaki «vatandaşın vaziyeti» gibi canlandırmak istemekte, meselâ oradaki tabiiyet yahut aile haklarının muhtelif esasatı gibi memurun vaziyetini de mücerret ve umumî şekilde tarif edebilmek için çırpınmaktadırlar ?

Fakat acaba hukuk ilmi de âlimlerin bu tehalük ve temayüllerine taraftar görünüyor mu? Devlet Şûrası bu telâkkiye kabul ediyor mu? Hayır. Bu esas memurların hizmete çağırılması, namzetliklerinin tespiti, vazifeye kabulleri usulü nokasından ihmal ediliyor.

Çünkü vaziyete yalnız memuru istihdam etmek arzusunu gösteren hükümet hâkimdir. Ortada tayin gibi yalnız tek taraflı bir muamele ve bir takım nizamname ve talimatnamelerle, memurun kanunu tarzında memurların muvafakati sorulmadan yapılmış esaslar mevcuttur.

Evet, mesele bu şekilde. Yeni hukuk ilmi ne için vaziyeti düzeltmeğe doğru götürülmüyor. Zira, asrı hazır müelliflerinin eserlerini okuduğunuz zaman şu esaslar nazarı dikkatimize çarpıyor. Devlet idaresi bir şahsı hizmete almak istedi mi ona alelade bir emirle bir mevki, bir me-

.....

muriyet veriyor, adamı hatta bazan ihtiyarı hilâfına oraya oturtuyor, kendi arzusuna göre değiştirebileceği bir takım kanunlara, nizamlara riayetini de mecbur kılıyor? Bu hususta hiç bir münakaşa kabul etmiyor. Ona bol bir maaş tahsis etse, gayet alicenabane tekaüt hakkı bahsetse de gene devlet hâkim olarak kalıyor.

Hayır, hukuk ilmi ve usulleri böyle nazariyelere taraftar olamaz. O daha mülâyim ve daha itilâfkârane bir şekilde iki tarafın menfaatına muvafık olacak bir vaziyet ihdas etmiştir. Ekseri hükümlerde mukavele fikri hâkim bulunmaktadır. Devlet şurası kendisine tevcih olunan tenkitlere rağmen memurların hizmete çağırılmasını tavsif için «umumî hizmetler mukavelesi» «âmme hukuku mukavelesi» tâbirlerini kullanmaktadır.

Binaenaleyh ikinci kısımda hukukî usulleri tetkik ederek bu usullerin mi yoksa nazariyelerin mi daha hakikate yakın olduklarını araştıracamız.

İKİNCİ KISIM

Devlet şurasının muhakeme usulleri

İdarî mahkeme usullerini esas tutarak umumî hizmetler hakkında bir nazariye vazetmek bir az güçtür. Bu da mahkemelerin kararlarını yalnız hükmü icap ettiren esaslar nazarı dikkate alınarak muhtasar, kısa hülâsalar üzerine istinat eyledikleri için fazla mufassal bir şekilde olmalarından ileri gelir. Hususile Devlet şurasının içtihatları sade müracaatlarda mevzuu bahis meseile - bazı defalar gayri kâfi olarak - bir cevap teşkil etmekten ibaret kalmaktadır. Bunun içindir ki şûra çok defa gene kendi verdiği hükümlere zıt kararlar ittihaz etmekten kurtulamamaktadır. Meselâ, Devlet şurasına isnat edilen zaaflardan biri kanunî ve nizamî vaziyetler bizzat kendi tesis ettiği esaslar neticesi te-haddüs etmekte olduğu halde mukavele nazariyesine riayet etmek gayesile bunları ihmal eylesesidir. Fakat bu tar-

zı ihtiyar etmesi Devlet idaresile memur arasındaki ihtilâfları hal ve fasıl etmek hakkını daha kuvvetli bir şekilde tesis maksadına matuf alelade bir manevradan ibaret değil midir?

Bir kere devlet kuvvetinin tehlikede olmadığı vaziyetlerde adli mahkemelerin idari ihtilâflara karışmalarına imkân bırakmayacak ve bu hususta idarî mahkemelerin salâhiyetlerini kat'î surette temin edecek şekilde bazı esaslar tesbit eylemek icap etmektedir. İşte memurun kanunî ve nizamî vaziyeti, bu maksadın elde edilmesi için ileri sürülmektedir. Mösyö Hauriou bu esasa olan taraftarlığını şu suretle izhar etmektedir. O diyor ki:

«Memurların nizamî vaziyetlerine ait nazariyeyi vücade getiren idarî muhakeme usulleri, onların mütalebatına ait hususatı halletmekteki salâhiyetini muhafaza için son zamanlara kadar bu esaslara sadık kalmıştır.

Fakat işi bu suretle kendi salâhiyeti dahiline aldıktan sonra Devlet Şûrası da «nizamî vaziyeti» tahlile girişmiştir. Bunun için de âmme hukukundaki mukaveleden ve yahut devlet ile memur arasındaki akitten bahsetmeğe başlamıştır.

Muhtelif tereddütlere ve müphemiyetlere düşmesine, mâziye doğru bazı temayüller göstermesine rağmen denilebilir ki umumî hizmetlerde ilk defa mukaveleyi mevzuu bahis eden ve o fikre sadık, kalan idarî mahkemelerdir. Vaktile tayin ve tesbit ettikleri bu esası gitgide daha tam bir formül tarzına sokmaktadırlar. «Nizamî vaziyet» tabirinin evvelce onların nazarında yalnız menfi ve kısmen de pragmatik bir kıymeti vardı. Yani bu hususa dair olan salâhiyetlerini adli mahkemelerin kararlarını tatbikten ibare farzediyorlardı. Müspet şekli bilâhare pragmatik düşünceler tevliit etmiştir.

Tabîidir ki bu nazariyenin vücut bulması bir günlük iş değildir. Onu meydana çıkmasını seneler ve bir takım kararlar, ilmi hükümler temin etmiştir. Maamafih halî hazırda bile kat'î surette tatbik edildiği söylenemez ve Devlet

Şurasının vazetmiş olduğu esası ve tabirleri tekrar değiştiremeyeceği de kestirip atılamaz. Çünkü bu kararlarda hukuk ilminin nazariyatı esas tutulmamış şu veya bu kısımları alınarak ona göre amel olunmuştur. Binaenaleyh idarî mahkemelerin muhakeme usullerini kat'î surette tayin edecekleri güne kadar bir takım sürprizlere intizar olunabilir.

* * *

Hukuk ilmi, tayin keyfiyetinin tek taraflı bir karar değil idarî bir karar olduğunu kabul etmektedir. Amme hizmetleri ihtilâflarından mütevellit davalarda adlî mahkemelerde bu fikir esas ittihaz edilerek hareket edilmektedir, iki taraf arasında mütekabil taahhüdata riayet edilmek noktasından daha evvel bir akit vücade getirilmiş veya getirilmemiş olması nazarı dikkate alınmayarak tayin keyfiyeti idarî bir karar addolunmaktadır. Vaktile ittihaz olunan kararlarda zikrolunan esasat bunu tekit etmektedir. İransa Devlet şûrasının katarlarının birinde «tayin keyfiyeti tıpkı azil keyfiyeti gibi idarî bir karardan ibarettir. Birincisinde de ikincisinde de gaye âmme hizmetlerinin iyi görülmesidir.» denilmektedir.

O halde bu meselede bir aktin mevcudiyeti aranacak olsa dahi o aktin hususî bir şekilde olduğu ve medenî hukukun esasatına nadiren uygun bulunduğu tezahür eder. Bu aktin kendine göre bazı prensipleri ve vasıfları vardır. Bu prensipler ve vasıflar mevcut iki tarafa nazaran değişebilir. Bir tarafta âmme hizmetleri işine yalnız kendi hususî menfaatini düşünen bir şahıs, diğer tarafta umumî ihtiyacatı tatmin gayesini güden devlet idaresi mevki almıştır. Demek mukavele medenî hukukun hududu dahiline girebilen bir mukavele değildir, iki hususî şahıs arasında aktedilen hizmeti kiralama mukavelesine benzemez. Mevzuu bahis mukavele hangi taraftan bakılırsa bakılısın idarî bir mukaveledir.» Bu cümlelerle gene Fransız devlet şûrasının kararlarının birinden alınmıştı.

Devlet idaresile memur arasındaki mukavelenin maddelerini tayin eden icraî kuvvettir, Fakat vazii kanun umu-

mî hizmetlerin görülmesi gibi mühim bir işin serbest bir şekilde müzakere ve münakaşa neticesi tanzim olunacak mukavelelerle şuna buna tevdiini tecviz etmediği için mukavele şeklindeki serbestiyi tahdit eylemeği münasip görmüştür. Maamafih vaziyeti mukavelelerle ait hukukun haricine çıkararak bu da değildir. Çünkü hususî sanayi işlerinde de - daha az şiddetli olmakla beraber - serbest müzakere ve münakaşatı tahdit eden kaideler de mevcuttur. Hizmeti kiralama mukavelesi kanun esas ittihaz olunarak aktedilmediği gibi umumî hizmetlere ait mukavele de öyledir. O mukavelelerde hâkim olan iki tarafın arzu ve iradeleridir. Taati edilen şerait diğer mukavelelerdeki gibi kanunun âmir iradesinden doğmuş değildir. İki tarafın muvafakati üzerine iptina etmiştir.

Vazii kanun, umumî hizmetlerin tanzimi hususunda bir mukavele rabitasına ait olmayan hususattan gayrisine müdahale göstermemektedir. Fransız Devlet şûrasının ittihaz etmiş olduğu bir çok kararlar bu fikri teyit etmektedir. Bunun için memurun vaziyeti her hangi bir hususî sanayi müessesesindeki amelenin vaziyetile kıyas edildiği zaman ondan pek farklı bir şekil göstermiyor. Amele de tıpkı memur gibi bir takım kayıt ve şarta, atelye nizamatına tâbidir.

Tayin keyfiyetinin vukuu esnasında münakit olan mukavele zımnî ve kastî bir mukaveledir. Zımnîdir: Çünkü memur hiç bir kayıt ve şart dermiyan etmeden icra kuvvetinin vazetmiş olduğu kaide ve nizamları kabul etmektedir. Fakat tayin keyfiyetine tekaddüm edecek olan zımnî bir mukavele, hizmete müteallik nizamların icap ettirdiği müteakabil teahhütlerin şeklini değiştirebilir mi? Mukaveleye konacak her hangi bir şartla umumî kaidelere muhalif akitler yapılabilir mi? Yani Devlet idaresi âmme hizmetleri için vazetmiş olduğu umumî kaidelerden mukavele ile filân veya filân şahsı istisna edebilir mi?

İlk nazarda Devlet Şûrasının bu suallere müspet cevap verdiği zannolunmaktadır. Çünkü Fransız Devlet Şûrasının Belediye hizmetlerinde bulunan bazı eşhasın Belediye Reisleri tarafından azli üzerine vuku bulan müracaatlar hakkında ittihaz ettiği kararlarda azli keyfiyetlerini «Bu Efendilerle Belediye idareleri arasında hususî bir mukavele mevcut olmadığı» esasına istinat ederek muvafık görülmüş olması, keza diğer bir vak ada bir memurun devlet idaresile hususî bir mukavelesi mevcut olmadığı takdirde azil edilmesinden dolayı tazminat talep etmeğe hakkı olmayacağı » cümlesini kullanması onun içtihadının bu merkezde bulunduğu hissini vermektedir.

Fakat, hakikati halde bunların mühim birer kıymeti yoktur. Çünkü Devlet idaresinin meallerine tevfikan icrayı amel etmeğe mecbur olduğu kanunların hükmünü iskat eden diğer mevzuatı kanuniye mevcut olmadıkça, onların hilâflarında hareket edememesi lâzımdır. Binaenaleyh vazii kanun Devlet idaresine, onun memurları üzerinde mevcut hakkında - velev umumî hizmetlerin iyi görülmesi pahasına da olsa - feragatine müsaade etmedikçe bu hareketi yapmaması icap eder ve bunun hilâfına bazı akitlere girişmiş olsa dahi onların hiç bir hükmü olamaz.

Maamafih Fransız Devlet Şûrasının bu esasa da muhalif bir kararı mevcuttur. Orada deniliyor ki: «Amme hizmetlerinin ifasına ait mukavelelerde memurun lehine hususî bir takım şartlar vazedilmesine mani yoktur.

Diğer taraftan gene Fransız Devlet Şûrası bir Belediyenin azlettiği memur tarafından vaki olan müracaat üzerine ittihaz ettiği kararda «tayin keyfiyetinden evvel memurla Belediye arasında bir mukavele aktedilmemiş ise tazminat verilmesi icap etmez» demekte hatta «mukavele mevcut olup bunda memur muayyen bir müddet o hizmette kalacağı temin olunmamış ise gene tazminat verilemez.» cümlesini de ilâve etmektedir.

Fakat bazı hâdisatta da Fransız Devlet Şûrası, memurla Devlet idaresi arasında tayin keyfiyetine tekaddüm eden

.....

zamanlarda hususî bir mukavele akdedilmiş olmasına rağmen onun azlinin haksız olduğuna dair esbab aramak tarikini ihtiyar etmemiştir. Bu hususta istinat ettiği esas ise mukavelenin maddeleri arasında Belediye Reisini kendi kanunî haklarını istimalden menedecek bir şartın mevcut olmamasıdır.

Tabii bu vaziyet memurların mevkilerinden bir an emin olmalarına imkân bırakmadığı için Devlet şûrası bir müddet sonra verdiği kararların şeklini değiştirmeye başlamıştır. Hususile 22 Nisan 1905 tarihli kanunun neşrinden sonra memurların azli veya tekaüde şevklerine dair bir ihtilaf neticesi Devlet Şûrasına vaki olan müracaatlarda Şûra, bu azil veya tekaüde sevk keyfiyesinin esbabını araştırmağı ihmal etmemekte ve memur aleyhinde bir haksızlığa tesadüf ettiği takdirde Devlet idaresince ittihaz olunmuş mukarreratın hükmü olmadığı şeklinde karar vermektedir.

Muharriri:
G. BICHOFFE

. Bitmedi -
Türkçeye çeviren:
A. HİDAYET

Umumî idarede sâyn ilmî tensikî [1]

UMUMÎ İDARE meselesi karşısında ilim, bugün, müşkül bir vaziyette bulunuyor. Umumî idareye müteallik ilmî sây ile meşgul olanlar, her biri umumî idare hâdiselerini, kâfi surette, izah etmek imtiyazını iddia eden yahut, hiç değilse, bu hâdiselere müstakil bir sistem vermek mecburiyetinde olduklarını zanneyleyen bir çok zümrelere ayrılıyorlar. Lâkin, azimetleri noktasının, mebde (prensip) ve usul (metot) lerinin tesiri altında kaldıkları cihetle, bu hususta bir sınır çizmekten kurtulamıyorlar. Bu da hepsinin haklı olduklarını ve aynı zamanda bu izahlardan hiç birinin memnuniyetbahş olmadığını gösterir. Bu bapta dikkate şayan görülen en mühim temayüller aşağıdakilerdir:

1 — **Hukuku İdare Mektebi.** İdarenin hukuku (Rechtsstaat) ile tanzim olunduğu devlet usulünün teessüsü on dokuzuncu asrın büyük bir zaferi olmuştur; bunun neticesi olarak, hukuku idare inkişaf etmiştir. Umumî idare keyfi rejimden hukuk (droit) kaidesine geçti. Zafere erişmeden evvel, bu devlet mefhumu siyasî hayatta olduğu gibi ilmî edebiyatta da teayyün etmek, kararlaşmak için yarım asırdan ziyade müddet sarfetmiştir. Bundan da umumî idarenin umumî nizam kaidelerine tam bir tekayyüt ile riayet ve ferdî haklara kemali itina ile hürmet etmeğe ihtimam göstermesi neticesi husul bulmuştur. Bu hakların tearuzdan masuniyeti müracaat yollarının mevcudiyetile, idare mahkemesile ve kısmen mutat kaza (mahakimi âdiye) ile müemmindir. Umumî idareyi en çok müteassir eden tenkit, hakka taarruz etmekle suçlu olduğunun söylenmesidir.

¹ 933 senesi haziranında Viyanda toplanan İdarî ilimler kongresine verilen rapordur.

2 — Fakat, diğer taraftan, umumî idarenin kendine mahsus bir teknik manzarası vardır ki umumî idareye muvafık olan teşkilât ve bu idarenin iktisadî ve müessir faaliyeti meselelerini ortaya kor. Bu sahada, en büyük kıymet umumî idare (Verwaltunglehre) a nazariyesine aittir. Bu nazariyenin belli başlı mümessili Lorenz Von Stein dir. İki amele, yani idare nazariyesine ve hukuku idareye taallûk eden bahse gelince: Fon Stein'in vefatından beri, ikinci birinciyi çok geçmiştir. Hatta Hukuku idarenin işgal ettiği idarî ilimler kısmında bir ferti nümuv (= hypertrophie) bile görebiliriz. Umumî idarede yaşamış ve bu meseleleri düşünmeğe alışmış olan kimseler, Hukukun fevkalâde inkişaf (= floraison) etmesinden değil, belki idare ilminin diğer kısımlarının terakki etmemiş olmaları hâdisesinden neş'et eden bu nisbetsizliği hissetmişler ve görmüşlerdir. - Her ne kadar Lorenz Von Stein in Verwaltunglehre kaidesi memnun etmek için yetişmiş ve nazariyesi tatbikata bile yardım eylemiş ise de - Bu son seneler zarfında, bahusus cihan harbinden beri, Umumî idare umumî bir inhitat, nefesine karşı bir itimatsızlık ve büyük bir cesaretsizlikle temayüz etmişti.

Bu hastalığın sebebini şüphesiz idare nazariyesinin ihtiyarlamış olmasında aramak icap eder: Bir odayı aydınlatmaya kifayet eden ışık umumî bir meydana kâfi gelemes; umumî meydana vuzuh ile görebilmek için bugün çok daha kuvvetli bir ışık membana ihtiyacımız vardır, İdare nazariyesinin bugün dahi bize ifade ve talim ettiği her şey yine doğrudur, lâkin bizi tatmin etmemektedir. Çünkü son asrın yarısında idare, gerek vüs'ati ve gerek vazai fi itibarile, çok inkişaf etmiştir. Ahalinin, yurtdaşın, mükellefin (yani vergi veren kimsenin) umumî idare karşısında öyle iddiaları vardır ki bunlar eski meşruiyet usulünü tecavüz etmektedir. Zamanımızda, meşruiyetin yanısıra, umumi idarenin müessir olması ve âzamî bir tasarrufla işlenmesi de, yurtdaşı mükelleflerin nazarında, ehemmiyetli bir keyfiyettir. Bu noktai nazardan, başlıca müşkülât, umumî ida-

renin elde edebileceği tesir ve kuvvetin derecesini tayin etmekten ibarettir.

Aşıkârdır ki, hali hazırda mevcut olan idarelerle muhtelif idare çarkları arasında büyük farklar vardır. Lâkin bunlar arasında mevcut münasebetlerin kıymetini afaki bir surette = objectivement takdire medar olacak pek az usuller biliyoruz. Hukuku idare sahasında, İdarenin noksanlarını (= Carences) meydana çıkarmak için, istinaflar ve idari davalar emin ve münasip bir yol teşkil ettiği halde, Umumî idarenin teknik cihetini kontrol için bunlara benzer ne teminat, ne usul vardır. «Verwaltungslehre» in teessüs ettiği devirde böyle bir ihtiyaç o kadar şiddetle hiss olunmamıştı.

Buna mukabil, Umumî idare haricinde olarak, iktisadî hayat sahasında asrı hazır bidayetindenberi vukua gelen rationalisation inkişafı (Scientific Mangement — yani, sâyin ilmi surette tensiki keyfiyeti) mühim bir hâdise teşkil eylemektedir. Bu usul, iktisadî işlerde tasarruf ve tesirin derecesini tesbit etmeğe ve Randımanın artması gayesine götüren yolu göstermeğe çalışmaktadır.

Büyük İktisadî işlerin inkişafı bu meselelere öyle bir ehemmiyet vermiştir, ki onlarla Umumî idare arasında bir mukayese yürütmek teessüs edebilmiştir. İktisadî hayatta vukua gelen rasyonalizasyonun son zamanlarda Umumî idarenin keşfedilen meselelerini hal hususunda bir tesir icra etmiş olduğunu anlamak kolaydır. Rasyonalizasyon; Umumî idare için, birinci derecede mühim ve iptidaî (= Elementaire) bir ihtiyaç olmuştur. Bununla beraber, umumî idareye müteallik meseleler, iktisadî hayat idaresine müteallik meselelerden farklıdır. Umumî idarenin haiz olduğu adlî mahiyet, amelî (technique) meseleleri derin surette tadil eder. Maamafih, idarenin rasyonalizasyonuna müteallik meseleler, gerek bir iktisadî teşebbüste, gerek bizzat umumî idarede olsun, hukuka = droit değil, belki - her şeyden evvel- tekniğe tâbidirler. Kezalik, Bu meselelerin tetkiki, yeni yollardan gidilmek suretile ve Hukuku

idare mektebinden farklı adam ve uzviyetler vasıtasile icra edilir.

Müstakillen vukua gelen tekâmül, bir çok memleketlerde ve bahusus (rasyonalizasyon) hareketinin başlamış olduğu Amerika Birleşik Devletlerinde, siyasî ilimlere müteallik Üniversite tedrisatının hukuk fakültesinde değil, felsefe fakültesinde verilmesiyle geniş mikyasta teshil edilmiştir. Hukukî noktai nazarlarla, mevkiî icraya konmak gibi bidayeten arzuya şayan olan, diğer noktai nazarlar arasındaki istiklâl ve iftirakî temin ediyor gibi görünmektedir.

Siyasî ilimler fakülteleri haricinde olarak, son 25 sene zarfında, «İdarî araştırmalar Enstitüleri» namı altında, Scientific Management usulünün umumî idareye tatbiki noktai nazarından büyük ehemmiyeti haiz, yeni bir takım uzviyetlerin doğmuş olduğu görülmüştür. Bunlar ekseriyetle Amerika Birleşik Devletlerinde bulunmaktadırlar. Bu Organizmaların birincisi, National Institute of Public Administration, 1907 tarihinde Newyorkta tesis edilmiştir. Fakat hali hazırda, Amerikada bu kabilden yüz tane Organizmada vardır. Avrupa memleketlerinde bunlara benzer Enstitüler ihdas olunmuştur. Amerika Enstitüleri, miktarlarından başka, temsil ettikleri hususî tip ile de ayrılırlar. Bu Enstitüler, Amerika İçtimaî hayatını ve Umumî idarenin kendisine has teşkilâtını göstermek itibarile, evvelâ mahallî idareye (Komünlere ve şehirlere) ait meselelerle, sonra (Arondisman) lara ve nihayet muhtelif devletlere ait işlerle iştigale başlamışlardır. Çünkü muhtariyet (Le home rule) icabınca, umumî idarenin teşekkülâtında bir çok tenevvüler ve bu idarenin iktisat ve kuvvetinde bir sıra dereceler husule gelir. Fakat bu tenevvüler aynı bir milletin sinesinde husule gelmiş olduğu için aralarında bir mukayese yapmak istenildiği vakit, ancak afakî bir takım farklar görünür, ve o kadar memleket ve milletlere taksim edilmiş olan Avrupa kıt'asında olduğu gibi nazarı itibara alınacak millet ve ark farkları yoktur. Binaenaleyh Amerika idaresi (Taylor)

ın şu esas fikrini tatbik için mükemmel bir fırsat vermektedir. Aynı meselelerin muhtelif hal suretlerinin vâzihan tetkiki, ve bu vasita ile, hal suretinin en iyi kıstasını ilmi surette tayini. Zannediyorum ki bu hal, umumî idarede (Scientific Management) in doğması hususunda kat'î bir rol oynamıştır. Scientific Management Umumî idare sahasında azimet noktası, hâdiselerin ve Umumî idare çarklarına ve İdare ile Halk arasındaki münasebetlere müteallik bütün âmillerin araştırılmasıdır. Bundan çıkan netice, hâdiselerle münasebet halinde kalır. Bu veçhile, keyfî (= Arbitraire) ve kararsız olan şahsî fikir ve mütalealar yerine İlmî mülâhazalar ve hâdiselerin yardımda istikra usulü (Met. Inductive) sayesinde tabii ilimlerinkine benzer bir sisteme göre istihsal olunan afakî neticeler ikame eder, işte bunun içindir ki, burada mevzuu bahis olan şey, Umumî idareyi (Dilletantizm) zemininden ilmî seviyeye yükseltmektedir, demeğe hak kazanılmıştır.

3 — Hukuku idare ile iştigal edenlerin noktai nazarı ile idare nazariyesini meşguliyetlerine medar ittihaz edenlerin noktai nazarı aynı derecede doğrudur. Her ikisi de, prensiplere istinat ederek, idaredaki ilmî noktai nazarı tetkik ve izah etmeğe çalışıyorlar. Onların karşılarında, ilim adamlarının karşısında, amelî kimselerin (Hommes de la pratique), idarenin mes'ul âmillerinin noktai nazarı vardır, ki meseleler onlara ne bir ilmî prensibin sıhhat ve safveti, ne - umumiyetle - kemiyet veya hoşa giden bir zaman içinde arzı vücut ederler. Nazariyat ve tatbikat noktai nazarlarının hiss olunur derecede bir sehiv ve hata göstermeleri, hatta bir zarurettir; ancak aralarında ekseriya bir nifak ve ihtilâfın mevcut olması teessüfe şayan ahvaldendir. Bir Üniversite terbiyesine malik olan Umumî idare memurlarının, tahsillerini ikmal ettikten sonra, kendilerini ilme bağlayan rabitaları o kadar kolaylıkla kırdıklarını görmek şayanı hayrettir. Umumî idareyi tahdit eden tehlike, bunların mesaisinin sırf bir usul ve teamül halini almasıdır. Hükümetin en büyük arzusu, emeli mahsusuna muvafık olan şeyi lâzım ve zarurî addetmesidir, çünkü bunu kuvveden

fiile çıkarmak için icap eden vesait maliktir. Bundan da ekseriya tenkit hissini azalması ve terakki icaplarının unutulması neticesi hasıl olmaktadır. Umumî idarede tekerrür eden ve teamül ruhunu teşvik eyleyen seri halinde bir çok isler vardır. İmdi, teamül, tabiatı icabınca, mütemadiyen tükeniyor ve teceddüt etmeği bilmiyor. Umumî idareye, yeni manazır şekli altında, bir teceddüt ve intibah hassası verebilecek vasıta, yalnız ilimdir.

Maamafih, teslim etmek lâzımdır ki, ilim, tatbikata ait en müstacel meseleleri ekseriya bilmiyor. İlmî bir meselenin intihabı ekseriya tesadüfi yahut (Periferik) dir; ve, binaenaleyh, esaslı meselelerin halline tesir etmiyor, yahut idare adamlarını bu sureti hal mevcut olmadıkça, diğer meselelere karşı yolu kapayacak kadar meşgul eden bir takım meselelere cevap vermiyor, imdi, bu noktai nazara göre, ilim, tatbikatçıların kendisine istinat edememeleri, ona bağlanmamaları, ona karşı itimatsızlık ile meşbu görülmeleri ve, daha fenası olmak üzere, ekseriya onu istihfaf eylemeleri keyfiyetinden mes'uldür. Keza bir çok memleketlerde Umumî idarede ihtisas kesbetmiş bir takım âlim ve profesörlerin kısmen yalnız ilmî olan bir meslekte bulunduktan, asistan yahut muallim muavini olduktan sonra, fakat dâhilî idare ile ona müteallik meseleler ve dâhilî idarenin (dinamik) i hakkında hiç bir malûmat sahibi olmaksızın tedaris kürsüsüne geldiklerini de hesaba katmak lâzım gelir.

4 — Yukarıda bahsettiğimiz muzaaf tevazi (bir taraftan Hukuku idare ile idare nazariyesi arasındaki muvazat, diğer taraftan idarî ilimler ile idarî tatbikat arasındaki muvazat) ne kadar makul ise idarî araştırmalar bahsinde Amerika ile Avrupanın ihtiyar ettikleri istikametlerdeki tahalüf te o kadar muhiktir. Her iki kıt'adaki şerait başka başkadır. Avrupa, milliyetleri ve teşkilâtları muhtelif devletlerden müteşekkildir, Şimalî Amerika Birleşik Devletleri ise bir tek Konfederasyon teşkil ederler. Avrupada görülen şey, bir = Endividüalisit temayülüdür; Amerikada ise

(Birleşme = Fusion) gayreti nümeyandır. Avrupada içtimâî bünyece tahalûf ve tarihî an'ana kuvveti mühim âmiller olduğu halde, Amerika halk yığınları daha serbest fikirli bir cemiyet içinde ve daha demokratik bir havayı nesimi içinde, hiç bir maniaya uğramaksızın, inkişaf edebilirler. İnkişaf ve muhafazaları kısmen kıt'aların birbirinden coğrafi uzaklığından ileri gelen bu derin farklar, Devlet ve Umumî idare teşkilâtında ve bunlara taallûk eden ilmî mefhumlarda nümeyan olur. Amerika âlimlerinden büyük bir kısmı Avrupayı tanımağa çalışmadıkları gibi Avrupa âlimleri de Amerikayı tanımağa hasrı vakit etmemektedirler. Bu suretle, mezkûr âlimlerin efkâr ve ârası birbirine zıt surette inkişaf eylemektedir. Bununla beraber, bir çok idarî meseleler vardır ki bu zümrelerin her ikisince malûmdur. (Tekâlifi umumiye, arazi tevziatı, muhtariyet, mahallî idare, Office Management, idare = direction, ve son zamanlarda umumî teşebbüsler = exploitations publiques.) Bunlar biri diğerinden çok şey öğrenebilirler, muhtelif şerait ve mesailin tetkiki de onların her biri için büyük bir ehemmiyeti haiz olabilir.

5 — Umumî idare, bugün her memlekette, meslekten yetişmiş, «bürokrasi» denilen şey hakkında meslekî ve afakî = Objectif (yani fırkaların noktai nazarından ayrı) bir terbiye almış bir memurin sınıfına istinat eylemektedir. İngiltere ve Amerika 50 seneden beri tedricen ve cihan harbinden beri bir sür'atı mahsusa ile, bürokrasinin inkişaf etmekte olduğu görülmektedir. Hiç şüphe yoktur ki, bürokrasinin teşekkülü ve ruhu noktai nazarından, bir taraftan Avrupa kıtasındaki devletler ve diğer taraftan iki Anglo Sakson Devleti arasında esaslı farklar vardır. Çünkü Anglo Sakson Devletlerinde, iktisadî teşebbüsât, XIX uncu asrın sınaî tahavvülâtı neticesi olarak, idarî bürokrasiden evvel öyle bir surette inkişaf etmiştir ki iktisadî mefhumlar hakkında geniş bir mümareseye malik olan bu memleketler bürokrasilerine de onun damgasını vurmuşlardır. Diğer taraftan, Avrupa kıtasında hâlen görülen ve hiç değilse, 150-

200 seneden beri devam edegelen bürokrasilerin büyük İktisadî teşebbüs keyfiyetinin doğduğu devirde, sabit bir takım an'aneleri ve tam bir inkişaf halinde bir takım uzviyetleri vardı ve büyük İktisadî teşebbüs bahsinde inkişaf eden «Scientific Management» hakkında, tarihî bir sistem hakkında kat'î bir ademi kabul olmasa bile atalet hassasını ve nevi reybiligi = Scepticisme karşı koymuşlardı. Bunun içindir, ki bu iki nevi mefhum arasında (yani Avrupa bürokrasisile Anglo Sakson bürokrasisi arasında), şahsî tecrübesi sayesinde, bir mukayese yapabilen kimse, onlar beynindeki farkları görür ve bundan geniş miyasta istifade eder.

II

Yukarıdan beri izah edegeldiğim muhtelif noktai nazarlar makul ve muhiktir, lâkin, bu konferansın başlangıcında işaret etmiş olduğum veçhile, memnuniyetbahş bir hal suretine vâsıl olmağa, mahdudiyetleri sebebile, müsait degillerdir..

Terkip ve teksifin husulü için bu noktai nazarların yekdiğerile uzlaştırılması ve hepsinin bir (ahenk ve intizam haline sokulması icap eder. Bu vazife iyi ifa olunursa, sistemdeki noksan ve hatalar görülür, yani fennî araştırmaların eksikleri ve biri diğeri nazaran hukukî bir mahdudiyet halinde bulunan bütün perakende meseleler müşahede edilir.

«İdarî ilimler Macar Enstitüsü» nün mesaisini arzı izhar ederken, istihsal olunan neticeleri, Scientific Management için o kadar mümeyyiz olan istikra usulile (= méthode inductive), umumî idareye müteallik ilmî araştırmanın mühim meselelerini göstermeğe hizmet eden neticeleri de arzetmeme müsaade buyurulsun. İdarî ilimler Macar Enstitüsü 1931 tarihinde, memleketin en büyük ve eski Üniversitesi içinde, yani «Buda Peşte» deki Pierre Pazmany Üniversitsinde açılmıştı. Aynı zamanda hukuku idare Profesörü olan müdürü hayatının 20 senesini Umumî idarede geçirmişti.

İdari ilimler Enstitüsünün programı bütün idari ilimler sahasına şamilidir; aynı zamanda idare nazariyesini (= La théorie de l'administration) ve idari ve uslaştırma (= La Rationalisation administrative) ihtiva eder.

Azası bir Üniversite payesini haiz kimselerdir; içlerinden bazıları Umumî idare memurlarındandır. Teşekkül ettiği tarihten itibaren, Enstitü iştigal edeceği meseleleri, umumî idarenin amelî ihtiyaçlarını tamamen anlayarak, intihap etti. Bu meseleleri, umumî idareye ait hadisatı büyük bir dikkatle tefehhus ederek - istikra usulile - tetkik ve tahkik eylemektedir.

Triyanon muahedesi Macar Umumî idaresini o derece yeni bir vaziyete koymuştur, ki bu vaziyet amelî araştırmağa müsait bir çok meseleler ihdas etmiştir.

Bu muahede mucibince memleket arazisinin % 67 sini ve ahalisinin % 60 ını kaybetmiştir. Bugün Macaristan ahalisinin miktarı 8,688,000 ve arazisi 93,073 murabba kilometredir. Memleketin inhilali umumî idare teşkilâtını mühim surette müteessir etmiştir. Cihan harbinden evvel Macaristanı teşkil eden 63 eyaletten şimdi ancak 23 si kalmıştır. Bunlar arasında hudutları hiç değişmemiş olanlar yalnız 8 tanedir. Macaristana halef olan Devletler Macar memurların ekserisini koymuşlar, ve küçülmesine rağmen, Macaristan bu memurları kabul etmek ve kayırmak mecburiyetinde kalmıştır. Memur adedinin bu gayri tabî tezayüdünün içtinabı gayri kabil bir neticesi olarak, usul ve nizamına tevfikan tayin edilmiş olan memurlarından bir çoğu vakitsiz tekaüde sevk yahut mezun addedilmiştir. Bu fevkalâde tedbirde memurun nizamnamesini ve memurlar arasındaki itilâfî şiddetle müteessir etmiştir. Hazinesin içinde bulunduğu müşkül vaziyet Devleti, eyaletleri ve mahallî memurları gayet şiddetli bir tasarruf yapmağa mecbur kıldı. Bir çok defalar Devlet, Belediye ve Komün bütçelerinin yalnız memur ve müstahdemlerinin maaş ve ücretlerine müteallik kısmında değil umumiyetle bütün diğer masrafların bile indirmek lüzumu hasıl olmuştur. Hükümet,

sonra Parlamento ve nihayet Meb'usan ve Ayan meclisleri azasından ve Umumî idareye mensup mütehasıslardan mürekkep olup «Tasarıff komitesi» denilen hususî bir teşekkül masraflarda birbirini müteakip tenzilât yapmışlardı. Lâkin diğer taraftan, İktisadî buhranın devamı, gayenin, ücretleri indirme esasına ve bir takım müessesatın ilgasına dayanan menfi ve (simpliste) usul ile değil bilâkis müsbet bir tekemmül (= perfectionnement) ile varidatın hasılatını arttırmak suretile istihsal edilebileceği fikrini doğurmuştur. İdarenin ilmî prensiplere göre organize edilmesi icap eder, bu da ciddî ve derin bir hazırlığa mütevakkıftır. İşte Macar hükümetini, 1931 tarihinde, umumî idarenin uslaştırılması = Rationalisation keyfiyetini hazırlamak üzere, «Hükümet Komitesi» sıfatile Budapeşte Üniversitesi Hukuku idare Profesörünü memur etmeğe sevk eden de budur.

Bu tayin müteallik kararname (No. 370 /1931 E. M.) Hükümet Komiserinin vazifelerini şu suretle tesbit ediyordu: Bütün memurların, bütün dairelerin, gerek hükümete ve gerek belediye ve Komünlere ait bütün umumî teşebbüslerin vazifelerini ne suretle ifa ettiklerini tetkik etmek hakkını haiz idi. Yapılması lâzım gelen ıslahata müteallik teklifler için tedariki lâbüt olan bütün malûmatı toplayabilirdi.

Kendi tarafından intihap olunmuş, kendi idaresi altında çalışan memurları vasıtasile umumî idarenin vaziyeti hakkında arizü amik tahkika yapmağa ve şayet nezaretlerce tertibine imkân bulunmazsa bizzat projeler hazırlamağa mecbur idi. İslahatın ne suretle tatbik olduğuna ihtimam etmeğe ve bahusus bazı sunufu memurinin teşkili veya bunların terbiyesi için bir takım tedabiri mahsusa ittihazı icap edip etmediği keyfiyetile iştigal eylemeğe mecbur idi. Doğrudan doğruya Vükelâ Meclisi reisine tâbidi ve teklifatını Vükelâ Meclisine bizzat arz edemezdi.

Hükümet Komiseri bu işte iki sene çalıştı. Bu esnada Hükümette tebeddüller vukua geldi. Bu değişmeler, yapı-

lan işi durdurmakla beraber, bunun hakikatleşmesi şeraiti üzerinde tesir yapmaktan hâli kalmadı. Hükümet Komiseri Mart 1933 tarihinde istifasını verdi. Bu esnada uslaşma (= rationalisation) hazırlıkları merhalesini geçmiş bulunuyordu; yeni teşekkül eden hükümet ise programına uslaşma işine başlayacağını kaydediyordu.

Hükümet Komiserinin hizmetleri, İdarî ilimler Enstitüsü müdürüne yalnız Umumî idarenin hayatına ve irtibatlarına değil, belki - Vükelâ Meclisi reisile doğrudan doğruya münasebette bulunması hasebile - geniş idare makinesinin istikameti esasiyesi meselelerine bile derin bir göz atmağa müsaade etmiştir. Mumaileyh bu suretle, pek az idare Enstitüsünün yapabildikleri bir şeyi yapmak, yani bir takım müşahedeler toplamak esbap ve vesaitini haiz bulunuyordu. Bu mesai, Rockefeller müessesesinin Enstitü müdürü «Visiting Professor» olduğuna göre, 1932 teşrinisanisinden 1933 şubatına kadar, Umumî idareye ve Amerika Birleşik Devletleri hükümetine müteallik meseleleri tetkik ve mütaleaya davet etmesile dahi geniş mikyasta kolaylaştırılmıştır.

Amerikalılar tarafından (fact finding survey) denilen ve umumî idarenin bilcümle aksamını kabili tatbik bir hale koyan ve bundan başka bir suretle ancak teferruatın tetkiki mümkün olabilen bir takım mutalar hakkında yapılan bir tetkik, umumî idarenin uslaştırılması keyfiyetine azimet noktası olmuştur. Keyfiyet 800 sahifelik bir büyük cilt şeklinde tecelli etti, ki adı şudur: Tableau Synoptique de l'Administration publique de Hongrie. Bu eser, ilk önce, umumî idareye mensup muhtelif uzuvların muhtasar bir tablosunu vermeği; saniyen, her uzva ait olan işleri mümkün olduğu kadar tam bir surette saymağı ve bu suretle ileride yapılacak tetkikat için bir esas vücade getirmeği istihdaf ediyordu. Bu muzaaf meselenin halli, umumî idarenin teşkilât ve vazائفine dair - teferruatında kezalik mürekkep ve tam - bir tablo tesisini mümkün kılan bir iş husule getirdi. Bu tablo olmadıkça ne teşkilât mesaisi ve ne ida-

.....

rede mes'uliyet anlaşılabilir, ister başka memleketler, ister bizimki (yani Macaristan) mevzuu bahis olsun, o zamana kadar umumî idare yani gerek Devlet idaresi ve gerek ademi merkeziyet şeklindeki idare, kül halinde, asla tetkik edilmemiştir.

Mesaimizi, idarenin meşgul olduğu her işi - nasıl başladığını, hangi yolu takip ettiğini, nerede bittiğini ve nihayet takip olunacak usulün hukukî temeli ne olduğunu göstermek maksadile - fişlere yazarak icra etmeğe başladık. Her Nezaret, umumî idare uzuvlarının bütün işlerini fişlere yazmış ve bu suretle takriben 13 bin fiş tertip edilmiştir. Gerek bir çok yerlerden def'aten gelen, gerek bütün Nezaretlerden kısmen vürut eden fişlerin ihracından sonra 9.850 iş kalmıştır, ki bunlar da muntazam bir surette neşredilmişlerdir.

Bu eserin hiç bir misli yoktu, imdi, malûmdur ki yeni bir Vetire tesis eden her eser, teşebbüsün ehemmiyetine göre, hendesî bir nisbetle artan bir takım müşkülât ve bir takım zaaflar arzeder. Bahsettiğimiz kitabın da bir takım hataları ve bir takım noksanları vardır. Umumî idare lâbirenti bu kabil hata ve noksanları gayri kabili içtinap kılar.

Kabul edilen sisteme gelince: hemen muhakkaktır ki bu sistem müttekâmil bir inkişafa ve daha tam bir tebellüre büsbütün müsaittir.

Benim bildiğime göre, İdarî meseleler mütehassıslarının, o zamana kadar, ne Macarcada ve ne başka bir dilde kendilerine umumî idarenin faaliyeti hakkında tam ve doğru bir fikir verecek bir kitapları yoktu. Bunun içindir ki, hâdisat hakkında kâfi malûmatı olmaksızın bu zemin üzerinde yürüyerek kendini tehlikeye atan araştırmacı kısmen nazariyat içinde kalıyordu. Diğer taraftan, hükümetin erkân ve azası, umumî idarede ve hususile, bizzat sevk ve nezaret eyledikleri her idare şubesinde cereyan eden mesaiyi kendilerine öğretebilecek bir eserin fikdânını şiddetle hissediyorlardı.

Kabul edilen sistemde, idarenin umumî ve hususî işleri birbirinden ayrılmış bulunmaktadır. Bir usul ve tertip dairesinde işleri tanzim keyfiyetine (= systematisation), bilerek, yeni bir noktai nazar ilâve eden bu ayrılışın sebepleri şunlardır: Nezaretler kendilerine tevdi edilmiş olan işleri fişlere kaydettikleri ve bizim de 13,000 fişi tasnif eylediğimiz vakit gördük ki aynı işler bazan müteaddit Nezaretlerin salâhiyeti dairesinde bulunuyordu. Fazla olarak, bu işleri görmek için takip olunan hukukî kaideler bir ve aynı idiler, meselâ: Muhasebe usulü kanunu (1897: XX); memurların unvan ve elkabına ait kanun (1883: 1); İdarî davalar hakkındaki kanun (1929: = XXX) ve saire... İdare hakkında toplu bir görüş, - ki eserin başlıca gayesinden ibaret idi - bütün bunları her Nezaret için tekrar etmek lâzım gelseydi, çok müşkül olacaktı.

Kezalik şu da meydana çıkacaktır, ki aynı bir vazifenin bütün idare sahasında muttarit bir takım kaidelere tâbi bulunduğu haller hariç olmak üzere, diğer bir takım haller de aynı vazife, başka başka Nezaretlere göre, muhtelif kaidelere tebean ifa olunur. Umumî idarenin toplu bir tablosunu kaleme almak için, mütenevvi metinleri biri diğerinin yanına koymak hassatan lâbüttür, tâki hem bu kaide tenevvüünde mevcut olan ve bu tenevvüü mazur gösteren mümeyyiz hassa, hem de bu tenevvülerin bir mazerete müstenit bulunmayan tabiatı daha iyi meydana çıkar.

Nihayet, umumî idarede bazı vazifeler vardır ki bunların, umumî mahiyetleri itibarile bile, Nazırların muhtelif dairei nüfuz ve tesirleri arasında tevzii mümkün olmadığı da ispat edilebilir. Kazayi İdarî, ihtilâfat muhakemesi, idarenin uslaştırılması vazifesi bu kabilden olduğu - gibi - meselâ bütçe, blânço, istatistikler gibi - hâssatan bir Nazıra ait ve muhavvel olmakla beraber, idarenin topluluğu noktai nazarına bağlı olmaları lâzım gelenler de bu cümledendir.

Bütün vazifeleri birlikte bağlamak muvafık görülmüştür. Bu sebepten dolaydır ki umumî idare işleri grubu aşağıdaki sistem dairesinde tesis edilmiştir:

1 — Umumî idare ile Devletin diğer başlıca organları arasında münasebat.

2 — Umumî idarenin ameli surette teşkili (Uslaştırma = Rationalisation).

3 — Memurlar.

a) Umumî idare memurları nizamnamesi.

b) İnzibat işleri.

c) Memurların sureti kabullerine ve tekaüde şevklerine dair meseleler.

d) Memurların yetiştirilmesi.

e) İşlerin temşiyeti. Dahilî nizamname.

4 — Teftiş. Hukukî kaidelerin tatbiki.

5 — Umumî idare istatistiği.

6 — Bütçe.

a) Devlet hazinesi.

b) Mahallî muhtariyetler hazineleri.

7 — Malî teftiş.

a) Devlet hazînesi.

b) Mahallî muhtariyetler hazineleri.

8 — Muhasebe umumiye.

9 — Mirî emlâkin idaresi.

10 — Levazım ve mühimmat mübayaası.

11 — Temşiyeti idare.

12 — İdarî usulü muhakeme.

13 — İdarî ceza hukuku.

14 — İdarî davalar.

15 — İhtilâfat mahkemesi.

Umumî idare grubu mıntaka muhtelif Nezaretlere ait gruplara takaddüm eder. Çünkü bu sonraki grupların vazifeleri arasında umumî idare kadroları meyanına girebilen işler asla dâhil değildir.

Filhakika bu işlerin hususî idareler (= administrations speciales) işlerinden farklı olduklarında şüphe yoktur.

Kitapta görünen işler kâmilten umumî hayata ait olup, nazarı bir takdirin rûsubu değillerdir. Umumî idareye müteallik işler hakkında toplu bir görüş elde etmek için yapılan gayretler bizi umumî idare işlerinde idarei hususiye işlerini birbirinden ayırt etmeğe mantıkan ve bizzarure sevkeder. Bu ayırt etme keyfiyeti tatbikatta (W. F. Willougby) nin (Functional and house keeping or institutional activity) dediği şeye benzer Binaenaleyh Macaristada, istikra usulile, ikmal edilmiş olan ve idarenin heyeti umumiyesine şamil mutalara müstenit bulunan bu eserin, diğer bazı mütehasısaların yaptıkları nazarı tetkikatta da bunlara benzer neticeler husule getirmiş olduğunu göstermek elbette faydalıdır.

Bu muvazzafı tabloyu okumak, ve Macar idaresinin tarihî inkişafını nazarı itibare almak suretile faydalı müşahede (= Constataions) lere ve bugüne kadar bilinmeyen mütekabil münasebetlere varırlar.

a) İşlerin temşiyetinde, idarî usulü muhakemede, levazım muvazzafalarında ve sairede, Macar idaresinin tarihî inkişafına binaen, bir çok tehalüfler mevcut olduğu nazarı dikkatimizi celbetmektedir.

Umumî bir talimat mevcut olmadığı için her Nezaret meseleyi muhtelif surette tanzim etmektedir.

İşte bu müşahede nazarı dikkati şu noktaya celbeder ki umumî idarede sâyin amelî surette tensiki icap eden bir takım sahalar vardır. (Scientific Management) demek bir çok tenevvüü ve imkânlar arasında - ilmî kıstaslara tevfikan - en mükemmel olanını, ve faaliyet mebdai (Prencipe le a'efficiency), en iyi neticeyi ve yahut hiç değilse neticelerin en iyilerinden birini tatbik etmek hususunu tayin eylemektedir.

b) Bu ihtilâf, bu kabil işlerin umumî idarenin heyeti mecmuasına yahut hiç değilse bir çok dairelere taallûk etmesile izah olunur. Bunların umumî idare (= administration générale) denilen idarenin çemberine dahil olmalarını muhik gösteren de budur. Meselâ Macaristanda, mahal-

İlî hükümetler memurlarına müteallik işlerle Dahiliye Nezareti meşgul olur. Devlet memurlarına gelince, bunların - kısmı malisi ihmal edilmeyen - işlerin ekseriya Maliye Nezareti tanzim eder. Lâkin, bu husustaki salâhiyet meselesi mevzuu bahis olunca, diğer Nezaretler bazan bir takım iddialar serdederler. Bu sebepten dolaydır ki hiç bir Nazır meselenin heyeti umumiyesinden kendini mes'ul addetmemektedir. İlâve edelim ki her Nazır, hatta Maliye Nazırı bile, meseleyi kendi salâhiyeti mahsusası noktai nazarından tetkik eder ve bu suretle umumî idareye müteallik umumî noktai nazarı hiç kimse temsil edemez.

c) Macar umumî idaresi bu idarenin heyeti mecmuasına taallük eden işlerin temsilyetinden mes'ul olacak hiç bir unsura malik değildir. Nazarî olarak, muhtelif Nezaretlerin noktai nazârını telif etmek vazifesini Vükelâ meclisinin deruhte etmesi lâzım gelir. Lâkin bu meclisin mesaisi mükemmel olmaktan uzaktır ve bunun da sebepleri şunlardır:

1 — Acizdir, çünkü Nezaretler arasında ahengi temine muktedir olduğu farzedilse bile, noktai azimetleri Nezaretlerde olan işleri birleştirmek mevzuu bahis olunca, tamamiyet noktai nazârını kendi teşebbüsile, muteber addettirmeğe ehil değildir. Bu tez İdarî ilimler Macar Enstitüsü tarafından neşredilen diğer bir eserde şerh ve izah olunmuştur. Bu eserin adı: Les bases territoriales de l'administration publique Hongroise dır. Arazi taksimatı son derece karışıktır; eğer Vükelâ meclisi birleştirme nüfuzunu faaliyet yahut muvaffakiyetle ifa etseydi, öyle olmayacaktı. Bu hal yegâne misal de değildir,

2 — Vükelâ meclisi reisi kendine müsavi olanlar arasında birinci olmaktan gayri bir şey değildir (= Primus inter pares). Onun için Nezaretler arasında tehaddüs eden ihtilâfları hal ve fasletmek onun vazifelerine dahil değildir. Bu hal ve fasl keyfiyeti Vükelâ meclisinin dairei salâhiyetindedir. Reis bazı Nezaretlerin ne suretle çalıştıklarını teftiş edemediği gibi bu çalışmaya da bir tesir yapamaz.

Çünkü bu Nezaretlerin şefleri doğrudan doğruya Parlamento'ya karşı mes'uldürler.

3 — Vükelâ meclisi bir siyasî heyettir ki azası Parlamento'ya mensuptur. Bunlar idareye müteallik hususatta salâhiyet sahibi olmak ihtiyacında değildirler, ve umumiyetle salâhiyet sahibi de değildirler. Lâkin, salâhiyet sahibi olsalar bile, siyasî noktai nazarları idarî noktai nazarlarından daima daha kuvvetlidir, bahusus hükümeti reiskârda tutan ekseriyet, çok defâ fırkaların koalisyonundan terekkep ettiği günden beri. Binaenaleyh (Chief Executive) kuvvei icraiye vazifesini yapan salâhiyettar ve mes'ul bir fert değil, bir heyet, hatta fazla olarak, politikacılardan mürekkep bir heyettir.

Keyfiyeti daha iyi ifade edelim: Her Nazır kendi dairei nüfuz ve salâhiyeti dahilindeki meselelerde ihtisas sahibidir. Bu halde dahi, Vükelâ meclisinde, reylerin ekseriyetini kazananlar, diğer Nezaretlere ait işlerde itilâf eden azalardır. Vükelâ heyetinin reisi, ya bir Nazırdır, yahut siyaseti umumiye ile pek ziyade meşguldür; ve bu suretle, hatta nümune kabilinden dahi, idarei umumiyenin bir mümessili yoktur. Hiç şüphe yoktur ki bu sözlerden maksat şu veya bu hükümet değildir, fakat bu hal Parlamento ile idare olunan hükümetlerin ekserisi için muhtemelen doğrudur.

Bu vaziyetten şu netice çıkıyor ki umumî idarenin bu günkü buhranına galebe etmek ve ona yalnız teferrüata müteallik meseleleri ihtiva eden bir eserle tasarruf ve kuvvet temin eylemek mümkün değildir. Amerika Birleşik Devletleri sabık Reiscümhur Hoover, sanayi istihşalâtında vukua gelen ziyanların sebeplerini ararken bu ziyanlardan mes'ul olanların % 50 den ziyadesinin teşebbüsâtı sınaie şefleri olduğunu nasıl tesbit etmiş; Henry Fayol bütün büyük teşebbüslerde teknik ve saire salâhiyetlerine galebe çalan şeyin idarî iktidar olduğunu nasıl tebyin eylemiş ise şüpheden beridir ki bu müşahede Devlet idaresi hakkında da doğrudur. Binaenaleyh umumî idarenin tasarruf ve faaliyetinin (Efficiency) mesuliyeti 100 de elliden ziyade Neza-

rete (Direction) terettüp eder. Umumî idarede sâyin ilmî surette tensiki keyfiyetini hakikat sahasına isal etmek istiyorsak, umumî idareye müteallik meseleleri ve Nazırlar ile Nezaretlerin yaptıkları kontrolün müessiriyetini tetkik etmemiz lâzım gelir. Bu hali kabine sistemde telif etmek kabildir, Nazırların teftiş ve mürakabesini - Divanı âlî ve Di-Vanı muhasebatça ifa olunduğu şekilde - kabine usulile telif eylemek mümkün olduğu gibi.

Hükümet idaresinin şimdiki halde vâsıl olduğu büyük nisbetlere bakılırsa, bir takım organik hataların meydana çıktığı hâdisesi görülür. Bu hatalar, nisbetin hududu daha dar olursa görünmezler. Bu hataların birisi, Hükümet idarei umumiyesini teşkil eden büyük makineyi idare için lâzım olan yegâne irade ve kumandanın mevcut olmamasıdır. Bu hata sâyin ilmî surette tensikinden doğan ihtiyaçları tatmine muktedir olan kuvveti icraiye (= Chief Executive) nin vazifelerine müteallik bir nizamname ile bertaraf edilmek lâzım gelir.

Bu netice edebiyatta bir çok tetkiklere meydan açmıştır. Mantıkan elde edilen netice şu oldu ki, istidat ve ehliyeti, çalışmak kabiliyeti ve salâhiyeti ne olursa olsun, bu şefin, daima iyi intihap olunmuş, ihtimal ki bu şefin malik olmadığı kuvveti, salâhiyeti ve zamanı haiz kimselerden mürekkep bir gruba istinat etmesi icap eder. «Şefin bütün vazifelerini ifada kendisine kolaylık göstermesi lâzım gelen sey, kendi şahsiyetinin bir yardımı, bir imdadı ve bir nevi uzanmasıdır».

Kezalik hükümetin idarei umumiyesi teşkilâtile iştilal eden diğer bir şahsiyetin, Amerikalı W. F. Willoughby in yalnız nazarî değil, belki amelî dahi olan bir tecrübeye istinat ederek beyan ve izah eylediği ihtiyaç, aynı ihtiyaçtır. Böyle bir «Erkânı Harbiye» nin Vazifesi, iki büyük noksan arasında, yahut aşağıda beyan edilecek olan ve idarei umumiyenin makul bir surette işlemesine haylûlet eden iki büyük mani arasında muvazene hasıl etmektir. Bu manilerin birincisi, Parlamento ile idarei hükümet rejiminde, bil

.....

hasa en mühim şeylerin şahsında, evvelden kestirilmesi kabil olmayan bir takım tebeddüller vukua gelebilir ve bu tebeddüller uzun vadeli bir programın neticei icraat ve tatbikatını keser ve diğer taraftan her Hükümet ve her Nazır bir çok şeyler vâd ve taahhüt eden, lâkin pek azı ifa edilen yeni bir program getirmeğe çalışır, imdi, programların organik tekâmüllerinin devamı temin edilmiş değildir, ikinci mani, Hükümetin azası daima siyasî bir noktai nazara göre intihap edilmiş oldukları cihetle, Nazırların, meslekten yetişmiş memurin heyeti nezdinde hiç bir nüfuz ve itibarları olmaması keyfiyetinden ibarettir. Hükümet idaresinin en büyük noksanlarından biri, yani idarei umumiyenin ilmî surette tensiki mevzuu bahis olunca ihmali mümkün bulunmayan bir noksanı, İdarenin manevî bir merkezi olmamasıdır. En iyi memurların bile gözlerini atfedecekleri kimseleri yoktur. Çünkü hiç kimse yoktur ki onların noktai nazarına faik ve umumî idarenin heyeti mecmuasını şamil bir noktai nazardan idarî makineyi görmek, sevketmek ve inkişaf ettirmek vazifesini deruhte etmiş olsun.

İdarei umumiye bahsinde sâyin amelî surette tensiki henüz hazırlanmış değildir. Bunun bazı unsurları, meselâ dairelerde amelî olarak ne suretle çalışacağı (Office Management), memurin heyetinin intihap ve tayini usulü ve saire evvelce tetkik edilmişti. Lâkin mühim ve hatta kat'î meselelerde nazariye henüz Hükümetlere kılavuzluk hizmetini görecek halde değildir. Bu veçhile, meselâ, masrafın mukayesesi, muhtelif idarî hizmetlerin faidesi, Şeflerin ve Nazırların kıymetleri hususunda bir metot mevcut değildir. Bununla beraber, Fayol'un haklı olarak söylediği gibi, nazariye olmadan bir şey talim edilemez, güç inanır kimseleri kandırmak müşküldür, ve mukavemeti kırmak mevzuubahs olduğu vakit, Şeflerin elinde lâzım olan ikna ve ispat kuvveti bulunmaz.

Umumî idarenin Ulaştırılmasına karşı vaki mukavemete gelince: her memlekette bunun misallerini buluruz. Mevsuk malûmat almayan küçük burjuvalardan teşekkül e-

den efkârı umumiye, mevkii iktidarda bulunan siyâsî şahsiyetler, çok fakat lâzım olan Devlet memurlarının, menfaati ve tabiatı iktizasınca muhafazakâr olan heyeti mecmuası, bütün bu âmillere o kadar çok mukavemet ediyorlar ki sâyin amelî surette tensikini iltizam edenler nazariyelerinin tedarik ve ihzar eylediği bütün mühimmatlarını (cephanelerini) kullanmağa mecburdurlar.

İdarenin ilmî tensiki keyfiyeti bir çok şubeye ayrılır ve muhtelif memleketlerde, kısmen amelî ıslahat vasıtasile, kısmen nazarî araştırmalar sayesinde mütevaziyen ikmal ve ifa olunur. Bu amelî tensik, beynelmilel muhtelif Enstitüler (Beynelmîlel İdarî ilimler Enstitüsü ve Brüksel'de; Beynelmîlel Şehirler ittihadı, Cineve'de Sâyin İlmî tensiki Beynelmîlel Enstitüsü, Beynelmîlel Hukuku âmme Enstitüsü ve Pariste Beynelmîlel mukayeseli Hukuk Enstitüsü) ile ve eseri bîbedel olan bu Kongre ile ikmal ve ifa olunmuştur. Bu esere devam etmek ve inkişafına hizmet eden bütün âmilleri harekete getirmek lâzım gelir.

Yapılan (araştırmaların bugün aldıkları istikametlerle onların Beynelmîlel vaziyetine müteallik tetkikata iptina ederek, şu intıbaı hasıl ettim ki eserin muvaffakiyetini tâcil için, mutlak surette lâbüt ve pek münasip olan iki tedbire müracaat etmek lâzımdır. Bu hususta aşağıdaki iki teklifi huzurunuzda arz etmekle mübahiyim:

1 — Araştırmalar umumî idarede sevk ve idarenin amelî surette tensikine ve bahusus kuvvei icraiye (— Chief Executive) nin ve muavini olan unsurların nüfuz ve salâhiyeti keyfiyetine doğru teessüs etmelidir. Bu hususta şunları hatırlatırım: Şimalî Amerika Birleşik Devletleri Reisinin faaliyeti idaresi, ki ihdas ettiği Bureau of Efficiency ve Bureau of The Budget ile bu son on sene zarfında mühim inkişafa mazhar olmuştur; İngiliz meclisi reisinin, (Treasury) nin vazifelerinin fevkalâde inkişafını ve 1919 dan beri Treasury Establishments Department in inkişafı; 24 kânunuevvel 1929 tarihli İtalyan kanunu ki Vükelâ Meclisi Reisinin faaliyeti dairesini ziyadesile tevsî etmektedir. Ve onu

.....

Presidente del consiplio den Capo del Governo yapmıştır; Kezalik Fransız Reiscumhurunun, umumî idareleri kontrol etmeğe müteallik 1 Mart 1932 tarihli kararnamesi. Bütün bu misaller gösteriyor ki en büyük Devletlerde bu meselelerin amelî manası anlaşılmakta ve, umumî idarenin son inkişafından meydana gelen yeni vazifelere, münasip bir takım islâhat ile, cevap vermek tecrübesi yapılmaktadır. **Bunun içindir ki hükümette ve bahusus Chief Executive de sevk ve idarenin ilmî surette teşkil ve tensiki keyfiyetinin gelecek Kongrenin ruznamesine, müzakere edilecek başlıca maddelerden biri olarak, ithalini teklif ile şeref kesbeylerim.**

2 — Beynelmilel İdarî ilimler Kongresi, İdarî meseleler mütehasıslarına birbirile görüşmek, her birinin kendi salâhiyeti dahilinde ifa ve ikmal etmiş oldukları mesaiyi ve elde ettikleri neticeleri orada tahlil ve teşrih etmek fırsatını bahşetmektedir. Haricî bir sebep ve tesir olmaksızın yapılan araştırmaların yanısıra, tarafımızdan iltizam ve metholunan sâyin ilmî surette tensiki noktai nazarından, teşvik ve tahrik edilen araştırmalar ihtiyacı gelir. Bunların tensikine gelince: gerek bazı memleketlerde bulunan millî enstitülerin ve gerek muhtelif sahalarda çalışan beynelmilel enstitülerin mesaisinin tensiki, idarî ilimlerin inkişafına en ziyade medar olan şartları temin için, bizce arzu edilecek bir şeydir. Bu cihet ancak devamlı ve nefsül'emre muvafık bir uzuv ile idare olunabilir. İmdi, Kongrenin umumî idareye müteallik beynelmilel araştırmaların, bu noktai nazara göre, en muvafık bir tarzda tensikini temin için teşebbüste bulunmasını teklif ile şeref kesbeylerim.

Yazan:

ZOLTAN MAGYARY

Budapeşte Üniversitesi Profesörü

Çeviren:

ALİ KEMALİ

Bilecik valisi

Belçikada Komün idaresi

KOMÜN Meclisinin vazifeleri: - Daimî Encümenin ve Kralın tasvibine arzı lâzım gelen mukarrerat _ Daimî Encümenin tasvibine arzı lâzım gelen mukarrerat - Komün meclisi dâhilî İdare nizamnameleri ihzarına salâhiyettardır. Komün meclisinin memur tayini hakkındaki salâhiyetleri - Komünler muhtardır. Fakat kuvvei icraiye, teşriiye ve adliyenin kontrolünden kurtulamazlar.

Komün meclisinin vazifeleri:

Komün kanununun 75 inci maddesi komün meclislerinin vazaifinden bahseder. Bu madde mucibince:

(Komün Meclisi Komün menafiine taallük eden her şeyi hal ve fasleder, Mafevk merciden kendine havale ve tevdi edilen her türlü mesaili müzakere eder.) Görülüyor ki vazii kanun Komün idaresine vâsi salâhiyet ve muhtariyet vermiştir. Komün kanununun ruhu bu 75 inci maddedir. Maddedeki (hal ve fasleder) demek (karar verir, emir eder, hükmeyle) demektir. Daha doğrusu mahallî menafiine ait hususlarda (Amir ve hâkimdir.) Bir kuvvet gibi hareket eder, kanun ile olsun olmasın her işte salâhiyettardır. Komün meclisleri menafii umumiye noktasından hareket ettikleri zaman menafii ticariye mahiyetini haiz bütün muamelâtı icra eder. (4 Nisan 1922 tarihli mahkemei temyiz kararı).

75 inci madde Komün Meclisinin vazifelerini ikiye ayırmıştır. Biri komün menafiine ait işlerin hal ve faslı, diğeri mafevk merciden kendisine havale ve tevdi edilen mesailin müzakeresi.

İkinci kısım vazifeleri mafevk makamdan tevdi edilen işleri müzakereye inhisar eder bu baptaki salâhiyeti birincisi gibi vâsi değildir.

Daimî Encümenin ve Kralın tasvibine arzı lâzım gelen mukarrerat:

Komün kanununun 76 inci maddesi Komün meclisinin aşağıdaki mukarreratının Vilâyet Encümeninin reyine ve Kralın tasvibine arzını âmirdir:

1 — Komün satış işleri, menkul ve gayri menkul em-

vale ait tasarruf haklarının mübadelesi, uzun icareler, istikrazlar, terhinler, müşterek emvali gayri menkullerin taksimi.

2 — Komün dahilinde, tayin edilecek müruriye hakları,

3 — Komüne vuku bulacak teberru ve miraslar,

4 — Ferağ ve intikale müsaade istihsaline ait talepler,

5 — Komüne ait vergilerle buna müteallik nizamnamelerin vaz'ı, tebdili, ref'i (Arazi, emlâk vergilerde temettü vergilerine aslına ilâve edilen küsuratı munzamma için Vilâyet Daimî Encümeninin tasvip ve tasdiki kâfidir).

6 — Gayri mezru araziden ve orman nizamnamesine tâbi korulardan istifade hakkının satılması,

7 — Şehirlerin, Köylerin Umumî Plânlarının tanzimi, yeni yollar küşadı, eski yolların tevsii ve kaldırılması,

8 — Komünlerde mevcut asarı âtikadan madut âbidelerin tamiri, veya yıkılması,

Bunlardan maada muhtelif tarihlerde çıkan kanunlarla bir takım hususat Vilâyet Encümeninin tetkikine ve Kralın tasdikine bırakılmıştır. Ezcümle, eşyayı menkul üzerine akçe ikraz eden Emniyet sandıklarının ihdas ve ref'i hakkında Komün meclisinin vereceği karar Vilâyet Daimî Encümeninin reyine ve Kralın tasdikine arz edilir.

Daimî Encümenin tasvibine arz edilecek mukarrerat:

Komün kanununun 77 inci maddesi mucibince aşağıdaki maddeler Vilâyet Daimî Encümeninin nazarı tasvibine arz edilir:

1 — 76 inci maddenin 6 inci fıkrasında yazılı emval müstesna olmak üzere Komün emvalinden tamamen veya kısmen istifade etmek hakkının tebdili,

2 — Meralardan, odun kesmek hakkından istifade tarzının taksimi,

3 — Komüne ait istikrazlar, tahvilât ve hisse senetleri satışı,

4 — Hayvan rayine, meralara ait nizamât,

5 — Pazar, panayır, çayır ve salhanelerde icra edilen mahallerin kirası, umumî yollardan tevakkuf hakkı, kilo ve tartı resimlerinin tahsiline müteallik nizamnameler tarifeler,

6 — Vilâyet kanun ve nizamlarına tevfiik edilmek ve menafii umumiye için istimplâk kanunlarına muhalif hareket edilmemek şartile köyler arasında yollar ve patikalar açmak,

7 — Komüne ait mebaninin inşası, vâsi mikyasta tamir ve hedim projeleri,

8 — Komün bütçeleri,

9 — Komüne ait hesabı kat'iler,

Vilâyet Daimî Encümenine arzedilen bu kabil mukarrerat Encümence reddedilirse alâkadar olan Komün Krala müracaatla istinaf edebilir.

Komün Meclisi Dâhilî İdare nizamnamesi ihzarına salâhiyettedir:

Komün Meclisi, kanunun ruh ve esasını tağyir etmeyecek mahiyette olmak şartile dâhilî idare nizamnameleri ihzarına salâhiyettardır.

Komün kanununun 78 inci maddesi aynile şöyle der: (Meclis; Dâhilî idareye müteallik komün nizamnameleri tanzim ve komün zabıtası hakkında emirnameler isdar eder.)

Meclis 48 saat zarfında yaptığı nizamnamelerle zabıta emirlerinin birer musaddak suretini Vilâyet Daimî Encümenine gönderir. Komün Meclisleri ittihaz ettikleri kararlara muhalif hareket edenler hakkında mücazat tayin edebilir, ancak kanun o husus hakkında ceza tayin etmemiş olmak lâzımdır.

Zabıta emirnamelerinin musaddak nüshaları derhal Bidayet mahkemesile Sulh mahkemesine gönderilir. Ve mezkûr mahkeme evrak kaleminde defteri mahsusasına kayıt ve tescil edilir. Bu emirnameler Vilâyet gazetesile de neşir ve ilân olunur.

Komüne ait hastahanelerin idaresi, hayır müesseseleri ve eşyayı menkule üzerine para ikraz eden Emniyet sandıkları idarelerinin bütçe ve hesabı kat ileri Komün meclislerinin tasvibine arzedilir. İtiraz vukuu halinde Vilâyet Daimî Encümeni bu bapta karar ittihaz eder.

(Ancak Kasaba komiserlerinin dairei salâhiyetleri dahilinde bulunan Komünler için hastahane ve hayır müesseseleri bütçe ve hesabı kat ileri her halde Vilâyet Daimî Encümeninin tasvibine arz olunur.)

.....

Emlâk ve arazi icaresinin ve Nahiye rûsumunun mûnakaşa ve iltizam şartlarını tayin salâhiyeti Komün Meclisininindir.

Komün Meclisi, kanun ve mukavelelerde mevcut olmayıp ta icabatı nasafet ve muadelet olmak üzere mültezim ve müteahhitlere verilecek mebalîği Vilâyet Daimî Encümeninin tasvibile yapar.

Komün Meclisleri mafevk makamın nezareti altında Orman kanununa tevfikân koru ve ormanların idaresile mükelleftir. Koruların muhafazası için lâzım gelen bekçilerin adedi Komün Meclisi tarafından tayin ve tesbit olunur.

Komün Meclisinin memur tayini hakkındaki salâhiyetleri :

Komün Meclislerinin bir salâhiyeti de memur tayin etmektir. Meclis şunları tayin eder:

- 1 — Hastahane ve hayır müesseseleri azaları,
- 2 — Komüne ait binaların inşa ve muhafazasına memur mimarlarla memurini saire,
- 3 — Komüne ait menafii umumiye ve eğlence müesseselerinin müdür ve muhafızları ve Komün idaresine müteallik Komisyonların azaları,
- 4 — Komün menfaati için Meclisçe kendilerine hususî imtiyazlar tevdi edilen tabipler, cerrahlar, baytarlar,
- 5 — Komün müessesatına merbut muallim ve mürebbiler,
- 6 — İntihapları «Burkmestr» lerle Eşöven heyetine ait olmayan ve Komün kanunu mucibince tayinleri bu heyete veya mafevk bir makama raci olmayan memurlar,

Diğer taraftan Meclis ücretleri Komün tarafından verilen ve tayinleri de Komünlere ait olan memurları azleder. Veya muvakkaten işten el çektirir. (Madde 85) Bununla beraber muahharan neşredilen bazı kanunlarla vazii kanun Komün işlerinde istikrarı temin için azil ve işten el çektirme hususlarında bazı takyitler koymuştur. Üç ay veyahut daha ziyade bir müddet için olan tatili memuriyet ve azil, Vilâyet Daimî Encümeninin tasvibine arz olunur. Tatili memuriyet ve azil muvakkaten icra edilir. Komün Meclisi ve

memur Heyeti daimenin kararına karşı işbu kararın kendilerine tebliği tarihinden itibaren on beş gün zarfında Kral nezdinde istinaf edebilir.

Bir memuriyet sahibi, Komün Meclisinin bu memuriyeti ref eden veya bu memuriyete ait maaşı azaltan kararına karşı iddiayı hak ettiği takdirde bu karar Vilâyet Meclisi ve Daimî Encümenine arz edilir. Encümen bu koran azil mahiyetinde telâkki ederse tasdik etmez. Komün Meclisi ve memur Encümeni daimînin kararını işbu kararın kendilerine tebliği tarihinden itibaren on beş gün zarfında Kral nezdinde istinaf edebilirler.

Komünler muhtardır fakat kuvvei icraiye ve teşriye ve adliyenin kontrolünden kurtulamazlar:

Yukarıda da söylediğimiz veçhile Belçika kanunu esasisi Komünlere vâsi muhtariyet vermiştir. Fakat bu muhtariyet de hudutsuz değildir. Komün Meclisinin harekâtı, mafevk İdarî makamların, kuvvei teşriyenin, kuvvei adliyenin murakabe ve kontrolünden kurtulamaz.

Kuvvei icraiyenin kontrolü muhtelif tarzlarda icra olunur. Komün Meclisinin bazı mukarreratı yalnız Daimî Encümenin tasdikine, bazıları da Encümen ile beraber Kralın tasvibine arz olunur. Meclis salâhiyeti hududunu aşar ve menafii umumiyeyi müteessir eden ve yahut kanuna muhalif harekâta bulunursa Meclis tatil veyahut feshedilir. Tatil Vali tarafından yapılır. Encümeni Daimî bunun fesh veya ibkası hakkında mütalea serdeder. Kral meseleye kat'î karar verir. Kuvvei teşriyenin kontrolü, kuvvei icraiyenin halletmeden bıraktığı işleri iptal ve bir Komün Meclisini fesh suretile vaki olur. Kuvvei adliyenin kontrolü ise kanunu esasinin 107 inci maddesine tevfikan yapılır.

Meclis salâhiyeti haricinde veyahut âmme menafini ihlâl eden bir karar ittihaz ettiği takdirde Vali o kararın icra mevkiine konmasını tehir edebilir. Bu taktirde Vilâyet Daimî Encümeni gerek Vali, gerek Meclis tarafından Krala istinafen müracaat müstesna olmak üzere tehirin idame edilip edilmemesi hakkında bir karar verir. Tehirin sebepleri derhal Komün Meclisine bildirilmek lâzımdır. (Madde 86)

Kral esbabı mucibeli bir kararla Komünün salâhiyet harici, yahut kanunlara muhalif ve menafii umumiyeyi mu-

.....

hil muamele ve kararları nakzeder. Vilâyet Encümeni Daimisi tarafından tasvip edilmiş olan muamelât, tasvip tarihinden itibaren kırk gün zarfında iptal edilmek icap eder. Bu müddetten sonra ancak kuvvei teşriye tarafından iptal olunabilir. Temyiz mahkemesinin 29 Haziran 920 tarihli bir kararı veçhile (Komün idaresinin mürakabesi ancak Krala ve kuvvei teşriyeye aittir.)

Bu bahse nihayet vermeden evvel Komün kanununun Valiye ve Vilâyet Daimî Encümenine verdiği bir salâhiyeti de ilâve edelim:

İstenilen malûmatı toplamak, kanun ve nizamların, Vilâyet Meclisi veya Encümeni Daimi Vilâyet emir ve nizamlarının gösterdiği tedbirleri icra mevkiine koymak hususunda tahriren iki defa vuku bulan ihtardan sonra masarifi ihtara rağmen işleri yapmakta teahhür gösteren Komün memurlarına ait olmak üzere Vali yahut Vilâyet Encümeni Daimîsi, mahallinde tetkikat icrası için bir veya daha ziyade memur gönderebilir. Bu masraf Valinin ve yahut Encümeni Daimînin emrile tahsildarlar tarafından cibayet olunur.

SABRİ

Vilâyetler İdaresi Umum Müdürü

—————

İdarî kaza

MEMLEKETİMİZDE İdarî kaza (Jurisdiction administrative) esasî Fransada olduğu gibi geniş bir surette kabul edilmiştir. Bu sistem Fransadan başka Avusturyada, Almanyada, İsviçrenin bazı Kantonlarında, İtalyada ve İspanyada kabul edilmiştir.

Mamafih esas itibarile her türlü ihtilâfların bilâ kaydü şart Adliye mahkemelerine gitmesini kabul eden hemen hiç bir hükümet yok gibidir. Adliye mahkemelerinin kaza salâhiyeti hususunda en geniş düşünen Belçika hükümeti bile bazı müesseselere idarî kaza hakkını kabul etmiştir. Meselâ bir fabrikanın Meclisi idare azalığı meselesinden dolayı iki vatandaş arasında çıkan ihtilâf, sıhhat ve emniyeti âmme mülâhazasile her hangi bir işin icrasını men noktai nazarından bir vatandaş ile Belediye meclisi arasında çıkan ihtilâf gibi bir çok hususat hakkında karar vermek salâhiyeti Adliye mahkemelerine verilmemiştir.

Bu memlekette, Vilâyet meclislerine bir çok hususlardan dolayı kaza hakkı verilmiştir. Bunların itiraz mercii Kraldır. Bazı ahvalde Daimî Encümenler karar salâhiyetini haizdir. Alâkadarın Vilâyet Encümenine itiraz hakkı vardır. Komün meclisleri, Kollej Eşövinal de kazaî salâhiyeti haizdirler. Şûrayı Devlet olmadığı için itiraz Krala olur. Bundan dolayıdır ki Belçika hukukşinaslarından bir çoğu (mademki zarurî olarak idarî Jurisdiction ile halli lâzım gelen bir çok menfaatlar vardır ve bunu kanunlarımız kabul etmiştir. O halde bunlar için de usulü muhakeme noktalarından bir teminat kabul etmek lâzımdır.) diyorlar. Ve bu teminatı da ancak Şûrayı Devlet tarzında bir teşkilâtın vücudü ile mümkün görüyorlar. Liyej Darülfünun Profesörlerinden Mösyö Orbon: (Vazii kanunun bir nevi organı ve yahut hükümetin bir müşavere heyeti olmak üzere bir Şûrayı Devletin lüzumuna kail değilim, lâkin idari davalara bakmak salâhiyetini haiz bir Şûrayı Devletin teşkiline behemhal lüzum olduğu kanaatindeyim.) demektir.

Hemen her memleket Şûrayı Devlet denilen teşekkül olmasa bile İdarî Juridiksiyonu kabul etmiş ve bir çok

idarî fiillerden doğan ihtilâflar için Adliye mahkemelerini salâhiyetli görmemiştir.

Her Devlet Vilâyet âmmesi dolayısıyla menfaat ve selâmet ve intizamı umumiyeiyi muhafaza için davalara mani olmak ve onların vuku bulmamasına çareler aramakla mükelleftir.

İşte bu vesayet dolayısıyla muhtelif teşekküllerle davanın önünü alacak kazaî salâhiyeti haiz idare makamları teşkil edilmiştir.

Filhakika bir takım ihtilâf mevzuları vardır ki hukukî mahiyetleri tahlil edilince idari Juridiksiyonun kabulü zarurî olur.

1 — Adliye mahkemelerinde, ihtilâf mevzuunun, iki tarafın iddia ettiği bir hak teşkil eder. Her iki taraf, kendi noktaı nazarından, bir hakkın vücudu veya hukukî neticeleri veya hududu hususlarında hali mücadelede dirler. Halbuki idari bir davada taraflardan biri olan hükümet bir hak iddiasında değildir, idare, halka karşı bir hakkının verilmediğı iddiasında olmadığı gibi bir hakkının müdafaası mevkiinde de değildir, ihtilâf mevzuu hükümet cephesinden, sadece yapılan bir işin vazife icabatı, kanunun emri ve salâhiyet hududu dairesinde yapılp yapılmadığı hâdisesidir. Ve bu mevzuda hükümetin yapacağı, bir vazifenin ifa edildiğini iddia etmektir.

2 — Aralarında, bir hak iddiasından doğan ihtilâfların halli için tarafların, bir hükümet otoritesine müracaat etmeleri pek tabiidir. Halbuki birinci fıkrada izah ettiğimiz davalarda bir taraf, o hükümet otoritesinin bizzat kendisidir. O otorite ki menfaati umumiyenin teminine matuf bir hizmet ifa ettiği iddiasındadır. Şu halde bir otoritenin icraatına karşı itiraz vukuunda o otoritenin, bu itirazın varit olup olmadığını tayin için diğeri bir otoriteye müracaat etmesi nasıl kabul edilebilir? O ikinci otoritenin birinciden daha iyi düşündüğünü farzetmek için elimizde nasıl bit kıstas vardır?

3 — İdare davaları, hukuk davalarına benzemez. Bir idari dava, dahaî ziyade cezaî bir hükmün temyizi gibi mütalea olunmalıdır.

Filhakika bir idari emrin icabatına razı olmayarak Şurayı Devlete müracaat eden kimse âdeta bir suçtan dola-

.....

yi mahkûm olup ta o hükme razı olmayarak Temyiz mahkemesine müracaat eden bir davacıya benzer. Her hangi bir hükme razı olmayan kimse o kararın tetkiki için tabiatile daha yüksek bir mercie müracaat eder. Nitekim Temyiz mahkemesi, Hiyerarşikman diğer mahkemelerden daha yüksek mevkededir. Şu halde idarenin icraatına itiraz edildiği takdirde bu itirazın tetkikine Adliye mahkemelerini salâhiyettar görmek bir mahkeme otoritesinin idare otoritesinden daha yüksek bir merci olduğunu kabul etmek demek olur ki doğru bir şey değildir.

Şu tahlil karşısında bir mütalea varit olur:

Acaba İdarî fiillerin, idare mahkemelerinde hükmedilmesi, idarenin kendi kendisini hükmetmesi mahiyetinde telâkki edilmiş olmaz mı? Olmaz. Çünkü: bu ciheti öyle düşünürsek Adliye için de aynı yanlışlığa düşmüş oluruz. Derecatı muhakimin, Adliye otoritesinin kendi kendisini muhakeme etmesi demek olduğunu hiç kimse hatırına bile getirmez. Halbuki bir Bidayet mahkemesi hükmü istinaf veya Temyiz mahkemelerinde ikinci defa hükmolunuyor, Hâdisе şudur:

Bir Bidayet mahkemesi, İstinaf veya Temyiz mahkemesinde tarafeynden madut değildir. Bununla beraber nasıl ki kendisinin izhar ettiği noktai nazarın Temyiz mahkemesi tarafından kabul edilmesine manevî bir menfaat görürse İdare otoritesi de filinin adalete uygun olduğuna idare mahkemesinin karar vermesinde öylece manevî bir menfaat bulur.

Şu izahata nazaran, âmme hizmetlerinin ifasından doğan ihtilâfların mahkemeler marifetile kontrolü, prensip itibarile doğru olmadığı anlaşılır.

O halde İdarî fiillerden dolayı kendisini zarardide gören kimse için müracaat edecek bir merci olmasın mı? Bu hukuk prensipine uymaz. Binaenaleyh bunun için bir merci lâzımdır. Zaten İdarî teşkilât bizatihi bu mercii tayin etmiştir. Her fiili idarîden dolayı mafevk makama müracaat mümkündür. Bu suretle son merhale kat'î karar mercii olur. Ancak, bu müracaatların bir şekil dairesinde olması, alâkadarın bizzat veya vekili marifetile izahat vermesi ve bu izahattan sonra verilecek kararın yine bir şekli mahsus dairesinde esbabı mucibeli olması kendisini za-

.....

rardide gören kimseye karşı bir hak diye tanınmıştır. Sonra en yüksek idare mercii olan Hükümet Reisi bizzat bunlarla meşgul olacağından bitaraf ve müstakil ve salahiyetli bir heyet tarafından bu kararları verdirmeği muvafık gördürmüşlerdir. Bundan Şûrayı Devlet denilen teşekkül doğmuştur. İdarî Juridiksiyon kabul edilince Şûrayı Devleti de kabul etmek bir zarurettir. Şûrayı Devlet muamelâtı idariyenin en yüksek hüküm yeridir. Aynı zamanda hükümetin müşavere makamıdır.

Şûrayı Devlet müstesna bir mahkeme gibi, müstesna bir hüküm organı gibi telâkki etmek gayet yanlış bir düşünüş olur, idare mahkemesi Adliye mahkemesinin müstesna bir şekli, o aileden teşaup etmiş hususî bir mahkeme değildir. O, öyle bir hüküm organıdır ki onunla icra otoritesi idarî fiillerinin kanuna, hukuka uygun olmasını temin eder. İdarî mahkemeler, Adliye otoritesinden bir rol almış değildir. Onlar, İdarî otoritenin icra şekillerinden biridir. Yani idare mahkemeleri, ef'ali idariyeye karşı, Bidayet mahkemelerine karşı istinaf ve Temyiz mahkemeleri ne mevkide ise o mevkidedirler. Ve onların kararları, mahkeme hükümleri gibi lâzimülinfazdır.

EKREM

Hukuk Müşaviri

—

Şehirler ve Belediyeçilik

Macaristanda Belediye

— 22 —

BÜYÜK HARPTE küçülmüş olan Macaristan, coğrafi ve iktisadî vaziyetlere göre 25 vilâyete ayrılmıştır. Bundan başka on şehir vardır ki şehir hudutları birer vilâyet sayılmıştır. Ve bunlar da diğer vilâyetlerin idarî ve mahallî hukukundan ve salâhiyetlerinden istifade ederler. Hükümet merkezi olan Bodapeşte de bu evsafa bir vilâyet olup bu şehirlerin on birincisini teşkil eder ve on kazaya ve dairei belediyeye ayrılmıştır.

Vilâyete Comitât diyorlar, her vilâyet Devlet namına ifayı vazife eden Föyşban denilen bir idare âmiri ve Alışban namile bir de intihapla tayin olunan mahallî idare âmiri vardır. Bununla beraber birinciler, hükümet namına vilâyetin bütün umumî idaresi üzerinde kontrol hakkına maliktir.

Vilâyet hukukuna malik şehirlerde aynı teşekküller vardır. Bütün vilâyetlerde Vilâyet mahallî idaresi namına iş gören Kördüleş adında umumî meclisler vardır.

Macar Dahiliye Vekâleti merkez teşkilâtı tekaüt kanununun üçüncü derecesinden iki müsteşarla idare edilir. Bu müsteşarların birisi, evelce bizde olduğu gibi, Sıhhat ve İçtimaî muavenet işine, diğeri de idarî işlere bakar. Her bir müsteşarlık sekiz kısma ayrılmıştır.

Teadülün dördüncü derecesinden 13 umum müdür vardır. Bunların maiyetinde 26 şube müdürü çalışır. Daha küçük derecelerde 44 kâtip ve 31 kâtip muavini Dahiliye kadrosunu tamamlarlar.

Şubeler:

- 1 — İdarî kanunlar şubesi
- 2 — Sıhhi » »

-
- 3 — Arazi hudutlar şubesi
 4 — Tabiiyet şubesi
 5 — Vilâyetler şubesi bunun müdürü Mahallî idare mütehasısı
 Tomcani beydir
 6 — Şehirler şubesi
 — Komünler şubesi, bunun müdürü Smialofski beydir.
 7 — Polis ve zabıta şubesi:
 A — Birinci büro, formalı polis
 B — ikinci büro, sivil polis
 C — Jandarma
 D — Jandarma zat işleri
 E — Şehirler idaresi
 F — Şehirler muhafaza teşkilâtı
 8 — Emniyeti umumiye:
 I — Siyasî polis;
 II — Emniyeti umumiye
 III — Yabancıları kontrol büroları
 9 — İçtimaî emniyet:
 I — Tehlikelere, yangına karşı himaye zabıtası
 II — Sinema, sirk, varyete zabıtası ve bunlara müsaadesi bürosu
 III — İşgali mesakin şubesi
 10 — Zabıta cezaları şubesi
 11 — Muhacirler şubesi (Son zamanlarda lâğvedilmiştir.)
 12 — İçtimaî yardım şubesi 1 3 — İçtimaî vesayet şubesi
 14 — Çocukların himaye ve muhafazası şubesi,
 15 — Umumî hıfzıssıhha şubesi
 16 — Hastaları ve malûlleri himaye ve onlara nezaret şubesi
 17 — İktisadî yardım şubesi.
 Bu müessese muhtar bir idareye maliktir. Memurlar ve umum için kurulmuş, kontrol müessesesidir.

* * *

Macar Belediye azaları şehirlerin nüfusuna göre 16-20-26 arasında değişir. Bunların yüzde

onu Daimî Encümen vazifesine bakar. 24 yaşında bulunan hem intihap etmeğe ve hem de intihap olunmağa hak kazanırlar.

Malî salâhiyete gelince: Devlet vergilerine en çok yüzde elliye kadar munzam kesirler koyabilirler. Fakat bunan için Comitat'ların müsaadesini almak mecburiyetindedirler. Yeni ve müstakil bir vergi ihdası için salâhiyetleri yoktur.

Diğer varidatları Belediye emlâk ve akar hasılatile belediye hizmetleri mukabili temin edilen mebalîğden ibarettir.

Kaza teşkilâtı bir çok belediyeler için mutavassıt, tir yol ifade eder. Kazalarla şehirler arasındaki mutavassıt yol Comitat'lar tarafından ifa edilir.

* * *

BELEDİYE BÜTÇELERİ

1 — Mahallî idare bütçelerinde esas:

Hâlen mer'î kanunî hükümlere göre bütçe senesi ikinci kânun başından başlar. Ve bir senelik gelirlerle bir senelik masrafları ihtiva eder. Bütçelerde, Belediyeler ve şehirler tarafından idare edilmekte olan bütün müesseselerin varidat ve masrafları ayrı ayrı gösterilir. Hastaneler, mektepler, müzeler, diğer müesseseler, inhisarlar ve diğer belediye teşebbüsleri bunlar arasındadır.

Bununla beraber büyük şehirlerde, bu gibi müesseselerin mülhak bütçe şeklinde idaresi de kabildir.

BÜTÇE FORMÜLÜ

Belediye bütçeleri formülü hükümetçe neşrolunan bir Decret ile aşağıdaki şekilde tesbit edilmiştir.

ADİ VE FEVKALÂDE İDARE

Gerek varidat, gerek masraflar iki kısma ayrılmıştır. Birinci kısım adî, diğeri fevkalâde İdare gelirleri ve masraflarıdır.

Adî idare, bir Belediye bütçesinde senelerden beri devam eden hakikî ve daimî gelirlerle masrafları gösterir.

Fevkalâde idare mutat ve mukannen gelir ve masraflar haricinde kalan kısımlardan ibarettir. Yeni bina inşaaı,

mühim tamirler, umumî hizmetler tatbikatı bu nevidendir. Buna mukabil fevkalâde idare denilen bütçe kısmının iradı da istikrazlar ve yeni gelirler gibi her sene tekerrür etmeyen yollardan toplanır.

Masraf kısmının bütçenin içinden yüzde kaçını teşkil edeceği bir kanun ile tayin edilmemiş ise alelade ahvalde teamülen üç senelik masrafın vasatısı alınarak muhammen masraf bulunur.

Mevcut varidatla, masrafları kapamak kabil olmadığı takdirde yeni munzam kesirler konabilir.

Her yerde olduğu gibi, bütçe fasılları arasında münakale, usulü dairesinde Belediye meclisinden karar istihsaline mütevaakkıftır. Bir sene bütçesinden, diğer sene bütçesine tahsisat geçirilmesi yasaktır.

* * *

BÜTÇENİN HAZIRLANMA ZAMANI

Belediye bütçeleri, gerek büyük şehirlerde gerek küçük belediyelerde temmuz nihayetinden evvel hazırlanmak lâzımdır. Belediye meclisleri de 25 Ağustosa kadar bütçeleri tetkik ve tasdik etmek mecburiyetindedirler.

Bu şekilde hazırlanan bütçeleri 5 Eylülünden evvel kaza kaymakamına verilir. Onlar da (Vicegespan) denilen mutasarrıflara takdim ederler. Mutasarrıflar, bütçeleri 15 Birinci teşrinden evvel tasvip ile mükelleftirler. Bütçelerin, mutasarrıflıklarca tadili caiz olmakla beraber, yeniden Belediye Meclisince tetkiki için iadesi de caizdir.

Mutasarrıflar, Belediye bütçelerinde nazarı dikkate alınan munzam kesirler % 50 den yüksek olduğu takdirde bunları re'sen tasdik edemezler. Bu takdirde bütçe Dahiliye Vekâletine arzedilir. Bu vekâletin, Maliye Vekâletile müştereken alacağı karar kat'îdir. Mutasarrıflıklar, tasdiklerinden geçen bütçelerin birer suretini ikinci teşrin sonundan evvel Maliye ve Dahiliye vekâletlerine takdim ederler.

Bodapeşte bütçesile, diğer Belediye hukukuna malik şehirlerin bütçeleri usulen ihzar edildikten ve meclislerinden geçtikten sonra 15 İkinci teşrinden evvel Dahiliye Vekaletine tevdi olunur. Bu Vekâlet derhal bu bütçeleri Ma.

liye Vekâletine göndererek mütalaasını alır. Bununla beraber, nihayet Birinci kânunun 20 sine kadar, bu bütçelerin muamelesini ikmal ederek iade eylemek lâzımdır.

* * *

HÜKÜMET MURAKABESİ

Dahiliye Vekili, Maliye Vekâletinin mütalea ve muvafakatinden sonra bütçeyi tasdik veya tenzil ve zam suretile ve yahut bazı hizmetleri tayyetmek üzere murakabe hakkını kullanabilir. Ancak bu salâhiyetin istimalinde; bütçe muvazenesinin bozulmaması şarttır. Aynı zamanda kanun ile Belediyelere verilmiş mecburî hizmetlerin mukabillerini Belediye meclisleri nazarı dikkate almamış ise, Dahiliye Vekâleti bunları da ilâve eder.

Dahiliye Vekili, lüzumunda, bütçeyi tasdik etmeyerek, yenisi yapılmak üzere Belediyeye iade edebilir. İade keyfiyeti, yeni bir vazife ihdasından mütevellit ise ve bunu Belediye kabul etmiyorsa, İdarî mahkemeye gitmeğe salahiyetlidir.

Bütçelerin, Vekâletçe, nihayet 25 Birinci kânuna kadar Belediyeye iade edilmiş olması lâzımdır. Bütçeler her hangi bir sebeple tasdik edilmemiş olursa geçmiş sene bütçesi tatbik olunur. Fakat Mart nihayetine kadar alâkadar Belediye yeni bir teklifte bulunmazsa, Dahiliye Vekili, Maliye Vekâletinin mütaleası ve re'sen yeni bütçeyi yapar.

Buna mukabil, Belediye, yeni teklifini 31 ikinci kânuna kadar gönderir. Ve Dahiliye Vekâleti de 31 Marttan evvel cevabını bildirmese, Belediyenin göndermiş olduğu son teklif kendiliğinden tasdik edilmiş mahiyette Nisan başlangıcından itibaren tatbik olunur.

Bu murakabe, hükümet merkezi ile vekâlet merkezleri ve Belediye kanununa malik büyük şehirler bütçesine aittir. Diğerleri hakkındaki mürakabeye gelince:

1924 tarihine kadar bütçeleri Belediye meclisleri yapar, ve tasdika tâbi olmadan mer'î olurdu, Şimdi mahallî idare âmiri olan Alishbon tarafından tasdik olunur. Fakat birer suretleri Dahiliye Vekâletine takdim edilir.

3,400 kadar köy belediyesi vardır. Ve bunların bütçeleri yekûnu 103 milyon (Penkü) dür.

Devlet bütçesi 700 milyon olduğu halde, bütün Belediye bütçeleri 500 milyon tutmaktadır. Bir Macar penküsü, bizim para ile 33 kuruş kadardır.

Buna mukabil, vilâyet bütçeleri zayıf sayılabilir. Vilâyetlerin emlâk hasılatı 4,469,000 ve vergileri yekûnu: 15,298,000 penkü olmak üzere 19,768,822 penküdür. Buna ilaveten hükümet bütçesinden yardım olarak 8 milyon verilmektedir.

YÜKSEK İDARE KONTROLÜNDEN GEÇMESİ

LÂZIM GELEN İŞLER

1927 senesinin birinci, kânunu ile muvakkat mahiyette 1929 nihayetine kadar devam etmek üzere bazı murakabe salâhiyetleri verilmişti.

Bu salâhiyetler bütçelerin vilâyetlerce tasdik veya reddini tazammun ediyor. Ve bilhassa Umumî Harbin sonlarında ecnebi askerleri tarafından memleketin işgalinden mütevellit zararlarla iktisadî hareketleri belediye yardımı ile tanzim gayesini temin ediyordu.

Filhakika bu muvakkat ve mahallî salâhiyetler, kanunî müddetleri zarfında çok faydeli olmuştur.

* * *

BELEDİYE KAT'İ HESAPLARI

Belediye kâtipleri geçen sene kat'î hesabını Mart 15 den evvel hazırlarlar, Belediye meclisleri, Mayıs iptidasından evvel bunları tetkik ederek kaza emrine verirler, bunlar da 15 Mayıs'a kadar Vilâyet mutasarrıfına takdim ederler.

Mutasarrıflıklar, kat'î hesapları 60 gün içinde tetkik ve tasdik ve Ağustos nihayetinden evvel keyfiyeti bir raporla Dahiliye Vekâletine arza mecburdurlar. Dahiliye Vekâleti bunları mütaleası alınmak üzere Maliye Vekâletine tevdi eder.

Küçük belediyelerin hesabı katileri Vilâyetçe tasdik olunur. Kat'î hesaplar hakkında kanunî hükümlere göre müdahale icap ettiği takdirde Mâliyenin mütaleası ile Dahiliye Vekâleti lâzım gelen tedbirleri alır.

* * *

BELEDİYE GELİRLERİ

Macar Krallığı (Teşkilâtı esasıye kanununa göre Krallık sayılmıştır.) hudutları içindeki Belediyelerin varidat menbaları şunlardır:

- 1 — Belediyelerin gayri menkul malları
- 2 — Muavenet sandıklarındaki sermayeleri,
- 3 — İçki satış resmi
- 4 — Çarşı ve pazar işgal resmi
- 5 — Müruriye (Baç)
- 6 — Karada ve sularda av resmi
- 7 — Liman resmi
- 8 — Belediye terazileri, belediye aygır ve boğaları resmi
- 9 — Belediye İktisadî teşebbüsleri geliri ve belediye inhisarları hasılatı, su tevziyatı, şefkat sandığı, belediye zahire ambarları, belediye kiremit ocakları, mezbahalar, belediye müskirat fabrikaları, tuğla fabrikaları, buz fabrikası, belediye dondurmacıları bu meyandadır.

10 — Hükümet yardımları

11 — Hükümetçe belediyeye bırakılan vergiler:

Erwerbsteuer vergisi hasılatı, bu bir nevi irat vergisidir, fakat hükümetçe alınan Eimkommansteuer namındaki irat vergisinden başkadır:

A Umumî kazanç vergisi, her nevi sınaî ve ticarî faaliyetlerden, maden işletmelerinden ve satışlarından,

B — Her nevi fikir ve hasılat temin eden mesaiden,

C — Memleket içinde ve dışında vatandaşların her nevi sanatından,

D — İhtira beratlarından ve bunların işletmesinden,

E — Her nevi ecza istihzarhanelerinden,

F — Müstahdemlerin aylık ve ücretlerinden alınır.

Bu verginin nisbeti:

Kazancın % 5 idir. Fakat Maliye Vekâletinin muvafakatile belediyeler ihtiyaç halinde bunu % 10 na çıkarabilirler.

Müstahdemlerin kazançlarından alınacak vergi kazanca göre azalır çoğalır. 1928 senesi hasılatı yekûnu 37 milyon İsviçre frangı idi. Bunun 18 milyonu hükümet merkez belediyelerde vilâyet merkez belediyelerine aittir.

* * *

BELEDİYELERİN VERGİ MUHTARİYETİ

Hükümet merkezde Vilâyet merkezlerinin ve belediye hukukuna malik şehirlerin mahallî vergi koymak muhtariyeti varsa da küçük belediyeler için bu salâhiyet tanınmamıştır.

Bu dergilerin nisbeti, İdarî komitenin malî komisyonu tarafından tayin edilir. Buna mukabil itirazlar; idari yüksek mahkemeye arz edilir.

Bunlardan:

1 — Lüks mesken vergisi: Haussteuer işgal eden aile vaziyetine göre, meskenlerdeki odaların sayısı onların tabîi ve alelâde hallerdeki ihtiyaçlarından fazla olursa, yahut oda sayısı her ne olursa olsun fevkalâde konforlu ve lüks döşenirse, bu gibi mahallerden lüks mesken vergisi alınabilir. Bu gibi meskenlerin senelik gayri safî geliri vergisinin matrahını teşkil eder, icar bedelinin % 60 ına kadar vergi alınabilir.

Bununla beraber, belediye hukukuna malik orta şehirlerden hiç birisi şimdiye kadar bu salâhiyeti kullanmamıştır. Büyük belediyeler, azamî nisbete kadar almaktadırlar.

2 — İcarlar üzerinden vergi:

Munzam kesir suretinde alınır ve icar bedelinin % 3 ü ile % 5 i arasında değişir. Bu vergiyi mal sahipleri öderler, fakat müstecire de devredebilirler.

Hükümet merkezde dört vilâyet merkezi bu vergiyi almaktadırlar. 1928 hasılatları yekûnu 6,5 milyon İsviçre frangıdır.

3 — Emlâk kıymetleri üzerinden alınan vergi:

Bunu şimdilik yalnız Bodapeşte belediyesi almaktadır. Mamafih diğer belediyelerin de salâhiyetleri vardır. Nisbeti % yarımından bire kadardır.

4 — Nakil vasıtaları vergisi:

Vapur, tramvay, motor, araba, otomobil, omnübüs, motosiklet gibi her nevi nakil vasıtalarından istifade edenlerden alınır.

A — Biletle seyahat vukuunda % 10 bilet üzerine zam edilir.

B — Otomobiller için (her ay için) 7-13 penkü arasında değişir, (bir penkü 33 kuruştur)

C — Arabalar ve daha küçükleri için senede 5 - 15 ve diğer bir kısım için senede 12-24 penküdür.

D — Vilâyet vergisine tâbi olarak vilâyet sıra numarasını hamil nakil vasıtaları belediye hududu içinde seyri sefer ettiği takdirde azamî 1,16 penkü alınır.

Nakil vasıtaları idareleri, her ayın hasılatını gelecek ayın 15 ine kadar belediye kasalarına yatırmağa mecburdurlar. Bodapeşite belediyesinin bu vergiden aldığı senelik hasılat 6,5 milyon penküdür.

5 — Her nevi oyun ve eğlence yerleri ve kâğıt oyunları resmi:

A — Piyes, opera, operet temsilieri; konser, kafeşantan, konferans duhuliyelerinden, sinema, canlı tablolar ve sirk biletlerinden ve her nevi oyun müsabakalarından, balo ve dans duhuliyelerinden %20-85 arasında belediye vergisi alınır.

B — Her nevi, domino, bilârdö ve kâğıt oyunu gibi eğlencelerden tarifesine göre (umumî kahve ve lokantalarla kulüpler ve gazinolar) 5-35 hellere kadar alınır.

33 heller bir penkünün üçte biridir. Yani bizim para ile 11 kuruştur.

Hükümet merkezile diğer 48 şehir bu vergiyi almaktadır. Ve senelik hasılatı 3,5 milyon penküdür.

6 — Yukarıdaki vergiler belediye bütçe açığıını kapamadığı takdirde Belediye meclisleri karare ile ve Maliye Vekâletinin tasdikile devletçe alınan irat umumî vergisine azamî % 20 ye kadar munzam kesir konabilir.

* * *

HUSUSÎ BELEDİYE VERGİLERİ

1 — 922 senesi 1 numaralı kanunun 29 uncu madde-

.....

sine göre Selâmeti Umumiye ve Mesayü Umumiye vekâletinin teklifi ve Maliye ve Dahiliyenin muvafakatile sefalet ve müzayaka vergisi namile bir vergi alınabilir. Bunun nisbeti irat umumî ve şirketler vergisine % 10 na kadar zam suretile elde edilir.

2 — Yangın söndürme vergisi:

Bodapeştede bu resim yangın sigorta primlerinin % 10 a kadar alınmaktadır. Bunun senelik tutarı 373 bin penküdür

3 — Yol inşaatı vergisi:

Hükümet merkezi belediyesi, vilâyet belediyeleri ve belediye hukukuna malik şehirlerin ve küçük belediyelerin ve vilâyetlerin yol inşaatı masrafı namile bir vergi almağa hakları vardır. Yalnız bu nevi inşaat masrafının Ticaret vekâletince tasdiki şarttır.

Bu verginin esasını hükümetçe alınan vasıtalı vergilerin yekûnu teşkil eder. (Emlâk vergisi, mesken vergisi, irat vergisi, şirketler vergisi) yani Devlete vasıtasız olarak verilen vergilerin yekûnu mükellefler için yol inşaatı vergisinin matrahını teşkil eder. Ve bunun nisbeti ihtiyaca göre her sene değişir

Bundan başka, küçük belediyeler için yol inşaatı ve tamirat dolayısıyla hükümetin nakil vasıtalarıyla yahut bedenen hizmet etmeleri şeklinde bir mükellefiyet daha vardır.

4 — Kanalizasyon ve su tevziatı vergileri:

Miktarları belediye bütçesile tayin edilmekle beraber umumiyetle devlet vergileri yekûnu bu vergilerin matrahını teşkil eder.

Meskenlerin icar bedeli, yahut oda adedi de matrah olarak alınabilir. Nisbeti tarifesine tâbidir.

5 — Kaldırım vergisi:

Kaldırım tesisi ve idamesi için de bir vergi alınır. Bu

muayyen ve mukannen vergi şeklinde alınabileceği gibi bir defaya mahsus olmak üzere bütün masrafin taksimi şeklin, de de alınabilir.

6 — Yolların temizlenmesi; süprütülük kaldırılması ve umumun temizliği namile üç nevi resim alınır

7 — Kır polis vergisi, arazi sahiplerinden senelik ihtiyacın taksimi suretile alınır.

8 — Köpek resmi

Köpeklerin sahiplerinden 2-30 penkü arasında mütehavvil senelik bir vergi alınır. Miktarına itiraz için idari mahkemelere gidilebilir, senelik yekünü 591 bin penküdür.

* * *

BELEDİYE İSTİHLÂK VERGİSİ

1923 senesi 33 numaralı kanunun üçüncü maddesine göre şarap ve et istihlâkinden Dahiliye Vekâletince tasdik olunan tarifesine göre bir vergi alınabilir. Hektolitre başına, şarabın cinsine göre, 4 - 19 penkü alınır. Etten alınan istihlâk vergisi hayvan başına 20 - 0,41 penkü arasındadır. Kesilmiş etlerden yüz kiloya kadar 6.80 - 2.72 ne kadar değişir.

Bira, likör, hayat suyu istihlâkinden Devlet istihlâk vergisine % 8 - 10 zam etmek suretile bir munzam kesir konur.

İstihlâk vergisi olarak Macar belediyelerinin bir senelik geliri 22,582,388 penkü yani 20,5 milyon İsviçre frengidir.

Gazozlu ve madenli sular vergisi:

2-10 heller nisbetinde alınır. Bir senelik tutarı 223 bin penküdür.

.....

Bunlardan başka belediyelerin varidatı bütçelerini kapamağa kâfi gelmediği takdirde, belediyelerin talebi ve mâliyenin muvafakati ile Dahiliye Vekâletince, Devlet vergilerine % 50 ye kadar zam yapabilirler.

Bu şekilde yapılan zamlardan Bodapeşte belediyesinin bir senelik geliri 23 milyon penküdür.

Diğer kommünler, bir senede 27 milyon penkü alırlar.

Bütün bu vergilere ilâveten:

1925 senesi 13 numaralı kanunun 7 inci maddesi hükmüne göre Maliye Vekili, muamele vergisinin en çok % 25 sine kadar olan bir kısmını belediyelere bırakabilir. Bunların bir senelik yekûnu 22,592,073 penkü tutmaktadır.

K. NACİ

Mahallî İdareler Umum Müdürü

—————

Düzeltilme

Geçen sayıya ilâve olarak konulan Hukuku idare formalarından 99, 100, 101, 102 inci formları ihtiva eden bahis kitabın son bahsi olduğu halde schven dizilmiştir. Asıl 99, 100, 101, 102 inci formlar bu nüshaya ilâve olarak konanlardır. Diğerlerinin yeri ve vakti gelince bildirilecektir.
